

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2019. gada 26. februārī

turpinājums

2019. gada 19. martā

Sēdi vada

Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietniece

Sanita Osipova

S. Osipova.

Labdien! Sēdieties, lūdzu!

Satversmes tiesa turpina tiesas sēdi lietā Nr. 2018-12-01.

Pagājušajā reizē mēs neuzklausījām līdz galam Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvi. Tātad mēs vienojamies, ka mēs sākam ar to pašu cilvēku.

Lūdzu!

Tā, jūs iepriekšējā reizē pateicāt visu būtisko, ko jūs gribējāt teikt un mēs palikām pie jautājumiem. Tā bija?

D. Dambīte.

Ne gluži.

S. Osipova.

Nu, tad, lūdzu, turpiniet!

D. Dambīte.

Mēs pabeidzām, tātad, par vidējās izglītības pakāpi. Es izstāstīju par pārejas periodu laika grafikā vai laika periodā, izstāstīju par atbalstu pedagogiem, kāds viņš ir bijis visu šo 20 gadu garumā un kāds viņš būs vēl turpmāk. Mēs palikām pie pamatizglītības programmas īstenošanas, kādas ir šīs reformas un kā tas ir noticis laika periodā.

Tātad pārmaiņas izglītības saturā bija Latvijai nozīmīgas, lai izstrādātu aprobētu un pēctecīgi ieviestu tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācībām, kas skolēnos attīstītu dzīvei 21. gadsimtā svarīgās kompetences. Un, lai nodrošinātu šīs minētās

kompetences, ir jānotiek šīm pārmaiņām gan izglītības saturā, gan pieejā, organizācijā un vērtēšanā. Un to var nodrošināt ar izglītības un valsts valodas politikas ciešu mijiedarbību.

Pamatizglītība ir sākums tam, lai skolēns veidotu pārdomātu un pēctecīgu karjeru. Viens no galvenajiem uzdevumiem pamatizglītības iestādēm ir sagatavot izglītojamos pakāpeniskai pārejai uz nākamo izglītības pakāpi.

Turpinājumā sniegšu nozīmīgāko faktu izklāstu attiecībā uz mācību saturu un eksāmenu kārtošanas izmaiņām.

Sākot ar 1996. gadu, 1996./1997. mācību gadu, mazākumtautību izglītojošās skolās, kurās mācību valoda nav latviešu valoda, no 1. līdz 9. klasei vismaz divos mācību priekšmetos mācības pamatā sāka notikt valsts valodā un šī pilnīgā pāreja pamatizglītības posmā notika līdz 2002. gada 1. septembrim, kad visā pamatskolā, tātad no 1. līdz 9. klasei, skolēni ieguva izglītību latviešu valodā, bilingvāli un mazākumtautību valodā. Mazākumtautību izglītības programmas īstenošanai izglītības iestādēm tika dota rīcības brīvība izvēlēties vienu no pamatizglītības programmā īstenoto mācību priekšmetu un mācību stundu plāna modeļiem. Tātad no 1996. gada tika izstrādāti šie mācību modeļi, kas ir apstiprināti ar Ministru kabineta noteikumiem. Tur atkarībā no tā, kādas viņam ir priekšzināšanas šim skolēnam, tātad, skola izvēlas šo te attiecīgo mācību modeli vai arī izstrādā savu mācību modeli, ievērojot noteiktos mācību priekšmetus, kas ir jāapgūst latviešu valodā, norāda, kurus bilingvāli un kurus mazākumtautību valodā.

No 1999. gada 1. septembra līdz pat 2018./19. mācību gadam modeļu aprakstos, tātad, ir pateikts, kuri mācību priekšmeti ir jāapgūst latviešu valodā, kuri bilingvāli un kuri mazākumtautību valodā, kā arī katram mācību priekšmetam ir noteikts mācību stundu skaits.

2018./19. mācību gadu 9. klases centralizēto eksāmenu mācību priekšmetā "latviešu valoda", gan pārējos mācību priekšmetos, kuros notiek šie valsts pārbaudes darbi, materiāli ir valsts valodā. Un izglītojamam vēl tiek saglabāta šajā pēdējā mācību gadā iespēja šo atbildes valodu izvēlēties, vai tā ir latviešu valoda vai krievu valoda. Bet ar 2019./20. mācību gadu šī pārbaudes darba izpildes valoda būs tikai latviešu valoda.

Valsts pārbaudes darbi, piemēram, matemātikā, vēsturē, beidzot 9. klasi, saturiski visiem ir identiski visās izglītības programmās, tātad, kā jau es minēju, tikai atšķiras šī darba izpildes valoda.

Sīkāk par tiem mācību modeļiem, kas tika no 1999. gada veidoti, es šobrīd neizklāstīšu, tas jau ir viedoklī sniegts.

Mazliet par viņu vērtējumiem.

Ministrija sadarbībā ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu analizēja šos datus par mācību modeļiem, kādus šīs izglītības iestādes izvēlas laika gaitā un konstatēja, ka,

piemēram, 1. modelis tiek īstenots atbilstošajās izglītības iestādēs. Vērtējot 2. un 3. modeli tika secināts, ka 3. modelis ir ļoti līdzīgs tam 2. modelim, tāpēc viņu ir iespējams apvienot. Tika konstatēts arī, ka 5. modelis tiek īstenots... tas ir tas, ko pašas izglītības iestādes izvēlējas. Bet, piemēram, 4. modelis, kurā bija noteikts, ka pamatizglītības posmā no 1. līdz 4. klasei visus mācību priekšmetus apgūst mazākumtautību valodā, šādu modeli praktiski izglītības iestādes neīsteno un līdz ar to viņš nav aktuāls.

Tāpēc ministrija kopīgi ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu secināja, ka ir iespēja no šiem pieciem modeļiem pāriet uz trīs modeļiem, kas ir jau tagad Ministru kabineta noteikumos pieņemti un viņi atbilst šai mūsdienu situācijai, nodrošina turpmāk izglītojamo tiesības saņemt arī izglītību atbilstošā kvalitātē.

Būtisks ir arī šāds aspekts, ka jaunajā pamatizglītības standartā pati šī izglītības iestāde izvēlas, kuru no mācību modeļiem izvēlēties un pati nosaka arī mācību priekšmetus, kuri tiks mācīti valsts valodā, mazākumtautību valodā un bilingvāli nevis tā, kā līdz šim bija, ka bija noteikts, kuri mācību priekšmeti ir jā māca attiecīgi valsts valodā, bilingvāli un mazākumtautību valodā.

Analizējot arī izglītības iestāžu sniegto informāciju, ministrija secināja, ka pamatā jau šobrīd mācību satura apguve no 1. līdz 6. klasei valsts valodā notiek un tā tiek nodrošināta ne mazāk kā 50 procentu apjomā no kopējās mācību slodzes mācību gadā.

Attiecībā uz jaunumiem pamatizglītības standartā par 2. un 3. modeli, ja mēs runājam, tad no 1. līdz 6. klasei praktiski arī nekas nemainās. Tātad mācību priekšmetus latviešu valodā ir jāapgūst ne mazāk kā 50 procentu apjomā no kopējās mācību slodzes gadā, ieskaitot svešvalodas, savukārt nosakot šo valsts valodas proporcijas lietojumu un pastiprinot posmā no 7. līdz 9. klasei attiecīgi 80 procenti latviešu valodā. Tas tiek darīts mērķtiecīgi, lai šo izglītojamo sagatavotu nākamajai izglītības pakāpei, tātad, vidējās izglītības pakāpei, un viņš šo valsts valodu apgūtu tādā līmenī, lai pēc tam vidējās izglītības pakāpē visus šos mācību priekšmetus varētu kvalitatīvi apgūt.

Tātad mācību slodze šobrīd 7. klasei ir 32 stundas, 8. – 34 stundas, 9. klasei – 34 stundas. Tātad attiecīgi 17 stundas nedēļā ir jāapgūst šie mācību priekšmeti latviešu valodā.

Ar jauno pamatizglītības standartu mācību slodze nemainās nedēļas ietvaros. Mainās tikai, protams, šis stundu skaits, kur mācību priekšmeti ir jāapgūst valsts valodā. Jaunais pamatizglītības standarts nosaka to, ka izglītības iestādēm ir iespēja variēt stundu skaitu mācību priekšmetu īstenošanai un kopējais stundu skaits tiek noteikts trīs gadiem, lai izglītības iestāde varētu elastīgi plānot mācību saturu, organizēt mācību procesu atbilstoši sasniedzamajiem rezultātiem un skolēnu vajadzībām un izglītības iestādes iespējām.

Tāpat paliek spēkā arī noteiktais attiecībā uz interešu izglītību, ka izglītības iestādei papildus ir jānodrošina fakultatīvās nodarbības mazākumtautību valodas apguvē.

Un praksē, protams, ideālais valodas politikas mērķis, ko var sasniegt tikai ar izglītības sistēmas starpniecību, ir katra iedzīvotāja, kura dzimtā valoda nav latviešu valoda, pilnīga valsts valodas prasme un spēja aktīvi iesaistīties visās valsts norisēs.

No minētā ministrija secina, ka sekmīgi turpinās darbs pie iesāktajām reformām, arī attiecībā uz jaunā mācību satura ieviešanu, uz skolēna snieguma vērtēšanu, uz mācīšanās pieeju, lai rezultātā skolēns būtu gatavs veiksmīgai dzīvei mainīgajā pasaulē.

Un, kā jau es iepriekš minēju, tika sniegts atbalsts, šobrīd tiek sniegts atbalsts un arī tiks sniegts atbalsts pedagogu profesionālajai pilnveidei, tiks sagatavoti mācību līdzekļi, metodiskie materiāli, kas nodrošinās šo iespēju arī šiem pedagogiem pilnveidot latviešu valodu, kuriem tas ir nepieciešams.

Tas man īsumā ir viss.

S. Osipova.

Paldies, Dambītes kundze. Tiesnešiem ir jautājumi. Tiesnese Ziemeļe.

D. Dambīte.

Es atvainojos... Tā ka mēs pārstāvam vairāki cilvēki, tad tie jautājumi, kuri saistīti varbūt ar izglītības datu analīzi, monitoringu... varbūt tad es varētu pieaicināt...

S. Osipova.

Jā, mēs tā runājam, ka nepieciešamības gadījumā jums var nākt talkā.

I. Ziemeļe.

Man ir sekojoši jautājumi, kas faktiski šeit jau ir izskanējuši arī iepriekšējās divās publiskās tiesas sēdes dienās un es gribētu jūsu atbildes saņemt uz tiem.

Tātad, viens jautājums, kas izskanēja... vai viedoklis, kas izskanēja no pieteikuma iesniedzējiem, bija šāds: ka nebija nepieciešams mainīt konkrēti mazākumtautību izglītības šo modeli, šo sistēmu, proti, atteikties no bilingvālās sistēmas vidusskolās un šis pārejas periods 7. un 8. klasē... ka bilingvālās izglītības modelis sevi ir pierādījis. Jautājums Izglītības ministrijai: kāpēc jūs saskatījāt šo nepieciešamību, tātad, pāriet uz šo modeli, kāds tagad tiks ieviests.

D. Dambīte.

Tātad mēs redzam, ka, ja mēs runājam par vidējo izglītības pakāpi, tad šie izglītojamie, kārtējot centralizētos eksāmenus, kā jau es minēju, 92-93 procentos gadījumu jau sniedz atbildes latviešu valodā. Mēs ejam uz attīstību. Mēs šiem

izglītojamiem dodam iespēju pilnveidot savas zināšanas latviešu valodā un lai tālāk pārietu nākamajā izglītības pakāpē – augstākā izglītības pakāpē, lai viņiem būtu arī vieglāk studēt augstskolās. Mēs nevelkam šos izglītojamos atpakaļ. Tas varētu būt viens tāds liels mērķis.

Un, lai savukārt sagatavotu šos izglītojamos vidusskolai, lai viņi varētu šos mācību priekšmetus apgūt visus valsts valodā, viņi tam ir jāsagatavo un tāpēc 7.-9. klasei tiek palielināta šī valodas lietojuma proporcija...

I. Ziemele.

Skaidrs. To mēs dzirdējām... bet kāpēc? Tāpēc, ka jūs uzskatāt, ka tādējādi tiktu...

O. Arkle.

Es atvainojos. Es gribētu piebilst. Mēs Izglītības un zinātnes ministrijā monitorējam procesu, kādā tiek apgūti valsts valodā mācību priekšmeti, kādā proporcijā. Un, piemēram, vidusskolā mēs secinām, ka lielākā daļa mācību priekšmetu tiek apgūta latviešu valodā, bet ir tādi mācību priekšmeti kā, piemēram, informātika un ekonomika, kuri pamatā tiek apgūti mazākumtautību valodā un skolas to ir izvēlējušās un skolas to dara. Līdz ar to varētu būt problēmas šiem skolēniem, studējot augstākajā izglītībā. Šis ir arī viens no aspektiem, kam mēs cītīgi sekojam līdz par to, kurā valodā tiek apgūti mācību priekšmeti – gan pamatizglītībā, gan vidējā.

I. Ziemele.

Bet kā jūs tādā gadījuma skaidrojat... iepriekšējā sēdē, tāpat, mēs dzirdējām divu skolu direktoru viedokļus, kur skolu direktori izteica lielas bažas par to tempu, kādā šī pāreja notiek. Ja es pareizi sapratu, tāpat, tad tas bija strauji, negaidīti, materiāli nav sagatavoti, pedagogi nav sagatavoti, un latviešu skolotāji uz mazākumtautību skolām neiet. Kā jūs šo komentējat?

D. Dambīte.

Nu, īsti nekorekti būtu teikt, ka nav sagatavoti. Mācību metodiskie līdzekļi ir izgatavoti, ir pieejami. No 1996. gada viss tiek gatavots, kā jau es iepriekšējā sēdē stāstīju. Dažādi projekti tiek realizēti, īstenoti... gan arī ar Eiropas sociālā fonda palīdzību... Protams, ministrija nevar iesēdināt šos skolotājus autobusā un aizvest, teiksim, uz kādiem kursiem. Tā ir attiecīgās skolas vadības un direktora atbildība pievērst šo uzmanību, veidot šo kolektīvu. Un galu galā arī pedagogam ir atbildība atbilstoši Izglītības likumam, kur ir pateikts... ir noteikts šis pienākums pilnveidot savu profesionālo izglītību ar atbildību pret savu darbu... tāpat, veidot atbildīgu cilvēku.

Un, manuprāt, teiksim, nav korekti teikt, ka nav sagatavoti šai pārejai... jo pāreja jau arī nav uzreiz notikusi, vidusskolā tas notiks ar 2020. gadu šī pāreja uz valsts valodu pilnīgi un pamatizglītības posmā 7.-9. klasei notiks ar...

O. Arkle.

... no 2020. gada.

I. Ziemele.

Bet sakiet, lūdzu, kurā brīdī bija zināms Izglītības ministrijā, ka vidusskolas, tātad, pāries pilnībā uz apmācības valodu latviešu valodu? Kurā brīdī jūs to zinājāt?

D. Dambīte.

Tādu konkrētu datumu varbūt nosaukt es nevaru... teiksim, vai 2013. vai 2015. gads...

I. Ziemele.

Bet plānošanas dokumentos...

D. Dambīte.

Bet, ja mēs runājam par plānošanas dokumentiem, tad ir tikai informatīvais ziņojums, kas bija 2017. gadā Ministru kabinetā izskatīts.

O. Arkle.

Un 2017. gadā mēs īstenojām ļoti daudz sanāksmju ar izglītības pārvalžu vadītājiem un speciālistiem, kur mēs apspriedām šīs jaunās normas un tas tika pārrunāts.

I. Ziemele.

Un kāda bija jūsu Konsultatīvās padomes mazākumtautību jautājumos iesaiste? Reakcija?

O. Arkle.

Mazākumtautību konsultatīvā padome, kura notika 10. novembrī... šajā Padomē tika izskatīts priekšlikums par pāreju vidusskolā uz mācību priekšmetu apguvi valsts valodā, kā arī par pamatizglītības izmaiņām ar šo trīs modeļu ieviešanu piecu modeļu vietā. Šajā sanāksmē piedalījās 14 pārstāvji un bija sanāksmē izteikts arī iebildums, kas bija no Krivcovas kundzes attiecībā par šīs pārejas iespējām un laiku, lai gan es gribētu teikt, ka vairāk iebildumu no Padomes locekļiem nebija. Šis iebildums ir protokolēts. Un es gribētu teikt, ka Padomē piedalās ne tikai mazākumtautību skolu

direktori, kuri ir deleģēti no pašvaldībām, bet Padomē piedalās arī ebreju kopienas un romu kopienas pārstāvji, kā arī dažādu institūciju pārstāvji, arī vecāku pārstāvis un šī Padome vienmēr, pirms IZM veido kādus grozījumus vai paredz veikt kādas izmaiņas, šie jautājumi vienmēr tiek izskatīti Mazākumtautību konsultatīvajā padomē. Un Padomei ir tiesības sniegt priekšlikumus ministram, Izglītības ministrijai un priekšlikumi ir sniegti. Piemēram, pēdējā Padomes sēdē tika sniegti priekšlikumi attiecībā uz pirmsskolas izglītību un darba grupas ierosināto pāreju, ka pirmsskolas izglītībā 5-gadīgo un 6-gadīgo bērnu apmācībai būtu jālieto saziņas valoda latviešu valoda.

I. Ziemeļe.

Un saki, lūdzu, arī no pedagogiem, no skolu direktoriem izskanēja vēl viena tāda... acīmredzot reālās situācijas tāds apraksts, ka pedagogi, vismaz kādi ir viņu skolās un līdzīgās skolās, nebūs spējīgi pasniegt mācību priekšmetus latviešu valodā. Tātad Izglītības ministrija, protams, zināmā mērā kūrē šo jomu. Kā tas ir iespējams, ka 2019. gadā ir Latvijā pedagogi, kas to nevarētu darīt?

O. Arkle.

Arī vērtējot Izglītības ministrijas monitoringu par mācību priekšmetu apguvi, mēs tiešām esam secinājuši, ka šobrīd 8. un 9. klasē pedagogi, kuri pasniedz mazākumtautību izglītības iestādēs fiziku un ķīmiju, šobrīd to dara mazākumtautības valodā. Tātad, no 2020. gada šī proporcija noteiks, ka mazākumtautības valodā vai bilingvāli ir iespējami 20 procenti. Mēs esam informējuši skolas, mēs esam arī devuši uz Daugavpili un pārrunājuši šo situāciju, ka ir praktiski pusotrs gads, lai tie pedagogi, kuri šobrīd māca mācību priekšmetus mazākumtautības valodā, spētu pēc pusotra gada mācīt bilingvāli vai latviešu valodā. Tātad iepriekšējie modeļi ir ļāvuši būt, piemēram, mācību priekšmetiem, kuri tiek apgūti mazākumtautību valodā. Tātad, mums ir nepieciešams, lai...

I. Ziemeļe.

Tātad iepriekšējais bilingvālais modelis ir radījis tādu situāciju, ka ir pedagogi, kuri savā profesijā nevar strādāt latviešu valodā.

O. Arkle.

Nē, es tā noteikti neapgalvotu.

I. Ziemeļe.

Bet pagaidiet... ir 2019. gads... un jūs sakāt, ka pusotra gada laikā tagad viss mainīsies?

O. Arkle.

Nē, es attiecinu uz fiziku un ķīmiju, par šo konkrēto piemēru manis minēto. Bet pārējie priekšmeti, mazākumtautību skolu pedagogi ir aktīvi piedalījušiesursos, viņi ir spējīgi mācīt mācību priekšmetus bilingvāli vai latviešu valodā...

I. Ziemeļe.

Bet skolu direktori... jūs dzirdējāt, ko viņi teica...

O. Arkle.

Es dzirdēju, jā. Tie ir gadījumi, iespējams, bet tādā ziņā tāpēc varbūt ir nepieciešams kāds valsts atbalsts un palīdzība vēl...

I. Ziemeļe.

Bet jūs esat valsts. Tad jums ir jāzina situācija...

O. Arkle.

Mēs esam valsts... un Latviešu valodas aģentūra nodrošina kursus pedagogiem C1 līmeņa...

I. Ziemeļe.

Man ir vēl viens jautājums. Sakiet, lūdzu, ja jums ir Mazākumtautību padome... kā Izglītības ministrija... kā jūs definējat... kas ir mazākumtautība, veidojot šo Padomi?

O. Arkle.

Ir koleģiāla institūcija.

I. Ziemeļe.

Nē, kas ir mazākumtautība Izglītības ministrijas skatījumā?

O. Arkle.

No Ārlietu ministrijas sniegtā viedokļa par nosauktajām mazākumtautībām.

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Tad jūs vadāties pēc Ārlietu ministrijas... Labi. Paldies.

S. Osipova.

Tiesnesis Kusiņš. Lūdzu!

G. Kusiņš.

Man ir viens jautājums saistībā ar to, ko jūs teicāt iepriekšējā sēdes daļā. Jūs norādījāt, ka šis standarts ir vēl izstrādes procesā, ja es pareizi sapratu...

D. Dambīte.

Attiecībā uz vidējās izglītības pakāpi... jā... tur ir iesaistīti daudzi pedagogi, arī mazākumtautību izglītības iestāžu pedagogi...

G. Kusiņš.

Un sakiet, lūdzu... vai jūsuprāt tas laiks, kas ir atlicis, ir pietiekošs, lai atbilstoši šim standartam šīs izglītības iestādes, tajā skaitā arī privātās izglītības iestādes, kas to īsteno, varētu sagatavoties un to realizēt? Šobrīd šī standarta nav. Un standarts ir obligāts, kā es saprotu...

D. Dambīte.

Jā, izglītības standarts būs obligāts visām izglītības iestādēm, jo arī privātās izglītības iestādes iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā kopumā. Arī privātās izglītības iestādes izdod Latvijas atzītus diplomus. Tātad, ja šī izglītības iestāde privātā grib izdot šādu Latvijas atzītu diplomu, tad viņai ir jāpakļaujas Latvijas izglītības standartiem. Tāpat arī šīs privātās izglītības iestādes tiek akreditētas un viņām arī šīs programmas tiek licencētas.

Attiecībā uz šo vidējās izglītības pakāpes standartu. Jā, viņš ir izstrādes stadijā. Valsts izglītības satura centrs pie viņa rūpīgi strādā, piesaista arī attiecīgus pedagogus, dažādus arī mazākumtautības izglītības iestāžu pedagogus, tur ir plašs šo te iesaistīto personu loks. Līdz 2020. gadam, kad tiks šis jaunais standarts ieviests, manuprāt, ir pietiekami ilgs periods, lai viņu arī aprobētu un šobrīd pie tā strādā uz šo kompetenču pieejas balstītā mācību satura projekta ietvaros... Nu, tas ir tāds plašs projekts ar lielu atbalsta mehānismu no Eiropas sociālajiem fondiem, tā kā, manuprāt... ministrija domā, ka tas ir pietiekošs pārejas periods.

G. Kusiņš.

Paldies. Un attiecībā uz pamatizglītības programmas īstenošanu? Jo tur šis termiņš ir šī gada 1. septembris. Vai, jūsuprāt, ir pietiekošs laiks? Tajā skaitā gan valsts, gan arī privātajās skolās?

D. Dambīte.

Tātad ministrija, kā jau Arkles kundze stāstīja, veica šo datu analīzi un konstatēja, ka jau šobrīd šie mācību priekšmeti praktiski tiek pasniegti ne mazāk kā 50

procentu apmērā valsts valodā. Tātad, 1.-6. klasei, protams, šis te pārejas periods nebūs varbūt tik ietekmējošs, kā 7.-9. klasei. Mēs to redzam, ka tas procents ir lielāks un mēs sniedzam šo atbalstu... ministrija sniedz caur Latviešu valodas aģentūru šo atbalstu, lai šie pedagogi mācītos. Tiek mācību metodiskie līdzekļi izstrādāti, šie kursi tiek iedāvāti un nav tā, ka pedagogi nenāk. Protams, ka nāk un mācās un pilnveido savu profesionālo kvalifikāciju. Nu... grūti pateikt, vai šis pārejas periods ietekmēs izglītības kvalitātes rādītājus, to mēs redzēsim nākotnē, mums ir uzlikts par pienākumu veikt pēc tam šo datu analīzi, vai ir ietekmējusi šī reforma kvalitātes rādītājus. Bet mēs nesaskatām šobrīd tādu būtisku risku, ka izglītojamais nevarētu šos te mācību priekšmetus apgūt lielākā proporcijā nekā līdz šim.

G. Kusiņš.

Un paturpinot jūsu pēdējo teikto. Jūsprāt, vai ir risks jeb nav risks, ka nebūs iespējams izglītību iegūt tādā pašā kvalitātē? Es saprotu, ka jūs pēc tam monitorēsiet, bet vai jūsu rīcībā šobrīd ir kaut kādi tādi aprēķini, nu, vismaz tādi pamatoti pieņēmumi, ka šī izglītības kvalitāte nemazināsies, jo šis kāpums ir, kā jūs teicāt, pamatizglītības pakāpē, man liekas, ātrāks nekā vidējās izglītības pakāpē?

D. Dambīte.

Tātad, ja mēs runājam par izglītības kvalitātes rādītājiem un kritērijiem. Mēs te iepriekšējās sēdē viņus piesaucām, bet neviens... nu, mēs nerunājām par to, kas tie tādi vispār ir. Tātad izglītības kvalitātes rādītājs nav, teiksim, viens... tas nedrīkst būt viens valsts pārbaudījums vai centralizētais eksāmens. Izglītības kvalitātes rādītājus... Izglītības kvalitātes valsts dienests vērtē par pamatu ņemot šīs izglītības iestādes akreditācijas procesā un izglītības programmu licencēšanas procesā. Šajā akreditācijas procesā ir septiņas jomas, kas tiek vērtētas. Tātad, gan mācību saturs tiek vērtēts, gan šīs vide, kāda ir skolā, gan pati mācīšanās un mācīšana kā tāda, gan arī, teiksim, kādi ir resursi, materiālie un tehniskie resursi, nodrošinājums, gan arī darba organizācija kā notiek, kāda ir personāla struktūra... ir septiņas lielas jomas. To vērtē gan pati izglītības iestāde, gan arī šie eksperti, kas brauc uz skolām, sēž stundās, skatās, kā tiek pasniegts mācību priekšmets. Tas ir ļoti nopietns un liels darbs. Tāpēc es gribētu varbūt mazu atkāpi un pateikt, ka mēs nekādā gadījumā neuzskatām, ka Izglītības kvalitātes valsts dienests ir kaut kāda sodoša institūcija. Tas noteikti tādā gadījumā nebūtu pieņemams. Viņi, protams, vērtē un skatās, vai atbilstoši šiem kritērijiem izglītības iestāde strādā, un protams, ja redz šīs problēmas, viņi uz viņām norāda. Nu, nevar nenorādīt. Bet tā nav sodoša institūcija.

G. Kusiņš.

Mans jautājums gan bija nedaudz par ko citu. Par to kvalitāti.

D. Dambīte.

Tāpat ņemot vērā šos izglītības kvalitātes kritērijus šajās septiņās jomās, un arī, protams, ņemot vērā gan centralizēto eksāmenu rādītājus, gan valsts pārbaudes darbu rādītājus, ministrija nesaskata šobrīd risku, ka šī kvalitāte šajos te rādītājos varētu mazināties. Arī šobrīd, teiksim, ja mēs runājam par šiem procentiem, te mēs redzējām, ka valsts valodu šie izglītojamie izvēlas ļoti lielā procentu skaitā. Līdz ar to valodas ietekme un valodas mācīšanās latviešu valodā šo priekšmetu mācīšanās neietekmē šo centralizēto eksāmenu rādītājus, ka viņi būtu sliktāki nekā līdz šim.

G. Kusiņš.

Labi. Paldies.

S. Osipova.

Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Man ir vēl viens jautājums. Par cik jums tomēr šie dati ir, vai jums ir arī statistika... iespējams varētu tiesai iesniegt pēc tam... par to... Ja bērni Latvijā izvēlas mācīties svešvalodas. Jums ir, cik procenti, teiksim, izvēlas krievu valodu, cik izvēlas franču valodu, vācu valodu?

O. Arkle.

Jā, pirmā svešvaloda, ko izvēlas skolēni, ir angļu valoda, otrā svešvaloda ir krievu valoda, trešā ir vācu valoda un ceturtā ir franču valoda.

I. Ziemeļe.

Jums droši vien ir arī procentuāli?

O. Arkle.

Jā.

I. Ziemeļe.

Iesniedziet tiesai... paldies.

S. Osipova.

Šobrīd jautājumus var uzdot pieteikuma iesniedzēju pārstāvis. Lūdzu, Čileviča kungs! Vārds jums.

B. Cilevičs.

Jā, paldies, godātā tiesa. Mums ir vairāki jautājumi.

Pirmais jautājums ir šāds. Jūsu viedokļa 10. lappusē jūs atzīmējat, ka šobrīd bilingvāli mācās 28,3 procenti no visiem skolēniem. Un tajā pašā lappusē jūs atsaucoties uz aptauju rakstāt, ka 49,5 procenti bērnu... mazākumtautībām piederošie bērni mācījās vai mācās skolās ar latviešu mācību valodu. Tātad, 28 procenti mācās bilingvāli un vēl tikpat daudz latviski. Kopumā sanāk 56 procenti no visiem skolēniem pieder mazākumtautībām. Vai tas atbilst patiesībai?

O. Arkle.

Pirmais skaitlis, jā. 27 procenti skolēnu ir izvēlējušies īstenot mazākumtautību programmu. Savukārt 9 procenti mazākumtautību skolēnu mācās skolās ar latviešu mācību valodu, un ne tikai tie ir krievu tautības skolēni, bet arī 14 procenti ebreju skolēni, 14 procenti ukraiņi, tāpat arī baltkrievi un citu nacionalitāšu pārstāvji mācās...

B. Cilevičs.

Piedodiet, es jautāju kaut ko citu. Jūsu viedoklī ir minēts, ka saskaņā ar LVA aptauju 49,5 procenti mazākumtautību bērni mācījās vai mācās skolās ar latviešu mācībvalodu. Tātad, tikpat daudz mazākumtautību bērnu mācās latviski, cik mācās arī bilingvāli. Vai tas atbilst patiesībai vai nē?

S. Osipova.

Tā... protokolam... kas pievienojās?

I. Vītola.

Vītola, Latviešu valodas aģentūra.

Par šo te pētījumu. Tur ir nepareizi traktēts šis jautājums. Jautājums, kas monitoringa laikā tika uzdots: "vai jūsu bērns kādā brīdī ir mācījies skolā ar latviešu mācībvalodu?" Tas nenozīmē, ka viņš ir turpinājis, ka viņš pašlaik mācās, bet vai vispār kādā posmā izglītības procesā – pirmsskolā, pamatskolā, sākumskolā, gadu vai pusgadu vai ilgāk ir mācījies. Tā šie 46 procenti...

S. Osipova.

Proti, sanāk, ka bērns var parādīties vairākās pozīcijās. Paldies.

I. Vītola.

Jā, tieši tā. Tāpēc tas nav, ka tikai 46 procenti mācās...

B. Cilevičs.

Paldies. Skaidrs. Tātad sanāk, ka lielākā daļa no mazākumtautību bērniem kādreiz mēģinājuši mācīties latviski un tad tomēr izdomāja uz bilingvālo izglītību. Sakiet, lūdzu, vai jūs pētījāt cēloņus, ar kādām problēmām šie bērni saskārās, mēģinot mācīties tikai latviski?

I. Vītola.

Nē, valodas situācijas monitoringā šādi jautājumi netika uzdoti. Tika uzdots tikai šis te viens jautājums. Netika pētīts, kāpēc viņš ir nācis uz vienu vai otru skolu un kāpēc viņš ir aizgājis vai turpinājis mācības. Viens no iemesliem, kas parādījās varbūt arī atbildot uz citiem jautājumiem un citos ne aģentūras arī veiktajos pētījumos, ir arī tas: ja tuvumā nav mazākumtautību vai bilingvālu izglītību piedāvājoša skola vai pirmsskolas izglītības iestāde, tad vecāki ir izvēlējušies arī šo te latviešu mācību valodas iestādes programmu.

B. Cilevičs.

Paldies. Nākamais jautājums. Jūs stāstījāt par plašām diskusijām 2017. gadā, tad deviņas konferences notika... faktiski cik var saprast, tad šīs diskusijas bija par to jaunā standarta projektu, kas balstās uz kompetenču pieeju. Sakiet, lūdzu, kurā brīdī šajā standarta projektā parādījās valodas regulējums?

O. Arkle.

Standarta projekts tika izstrādāts "Projekts Skola 20-30" ietvaros un 2017. gadā, kad notika konsultācijas ar izglītības pārvalžu vadītājiem, tātad, viens no aspektiem, viens no lēmumiem, kas tika pārrunāts, arī bija par šo proporcijas maiņu, par vidusskolas pāreju uz izglītību latviešu valodā.

B. Cilevičs.

Bet kurā brīdī parādījās šajā projektā tā jaunā norma?

O. Arkle.

Projekts, kas tiek izstrādāts, tātad, ir veicis ļoti daudzas konsultācijas, un projekts strādā kopā ar Izglītības ministriju, ar Valsts izglītības satura centru un šādi priekšlikumi ir arī tikuši ieviesti 2017. gada nogalē.

B. Cilevičs.

Paldies. Skaidrs.

Tad jūs atsaucāties uz to pēdējo konferenci ar mazākumtautību skolām un vecākiem, kas notika 2. martā 2018. gadā. Vai es pareizi sapratu, ka tas bija tieši nedēļu

vēlāk pēc tam, kad Saeima nobalsoja par likumprojektu pirmajā lasījumā? Tātad pēc nedēļas notika kārtējās konsultācijas?

O. Arkle.

Es gribētu teikt, ka pirms tam... jau krietnu laiku pirms tam priekšlikumi tika apspriesti ar izglītības pārvalžu vadītājiem un izglītības pārvalžu vadītāji ir mūsu koordinatori un mūsu kolēģi, kuri visus jautājumus par izglītību tālāk apspriež savā pašvaldībā. Un apspriežot saskaņo kopā ar skolu vadītājiem. Un skolu vadītāji atkal savukārt ar vecākiem un saviem kolēģiem.

B. Cilevičs.

Tātad jauns valodas regulējums parādījās 2017. gada nogalē, un 2018. gada janvāra nogalē tas tika iesniegts Saeimā? Un tās diskusijas paņēma mēnesi, ieskaitot...

S. Osipova.

Tas ir apgalvojums vai jautājums?

B. Cilevičs.

Tas ir jautājums.

S. Osipova.

Ko jūs jautājat?

B. Cilevičs.

Jā. Skaidrs. Paldies.

Jūs, Dambītes kundze, jūs teicāt, ka studentiem, kas šobrīd mācās bilingvāli vidusskolas līmenī, varētu būt problēmas mācīties augstskolās. Vai jums ir kaut kādi dati, kas to apstiprina?

D. Dambīte.

Jā. Ir pētījumi veikti par to, kā es jau arī iepriekš minēju tos pētījumus, un procentuāli tas parādās... šie studenti ir tikuši aptaujāti, un... tātad... tūlīt, tūlīt... Studenti tika aptaujāti un rezultāti... galvenie tie secinājumi bija tādi, ka viņiem ir grūti sākotnēji izteikties iestājoties augstskolās, rakstīt esejas, referātus, pārbaudes darbus...

B. Cilevičs.

Bet kaut kādi kvantitatīvi dati arī ir?

D. Dambīte.

Jā, Latviešu valodas aģentūra veica šo pētījumu "Latviešu valodas prasme un lietojums augstākās izglītības iestādēs. Mazākumtautību izglītības satura reformas rezultāti". Jā, šie dati ir.

B. Cilevičs.

Bet cik daudz ir tādu...? Cik es sapratu, runa ir par tiem studentiem, kas iestājas tomēr augstskolā un veiksmīgi mācās.

D. Dambīte.

Tātad tie, piemēram, kas bija izteikušies, ka viņiem ir grūti izteikties, stāstīt... ir 42 procenti studentu, rakstīt esejas, referātus, pārbaudes darbus un citus – 38 procenti šo te studentu. Un arī attiecībā uz privāto augstskolu respondentiem... arī viņiem ir sagādājušas grūtības rakstīt esejas, referātus – 35 procentos gadījumu...

S. Osipova.

Es atvainojos... Man liekas, ka jūs tās nedēļas atpakaļ, kad mēs tikāmies, jūs to visu lasījāt... nevajag, lūdzu, atkārtot...

D. Dambīte.

Jā, izstāstīju...

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies.

Vēl viens jautājums Dambītes kundzei. Tomēr jūsu viedokļa 9. lappusē jūs rakstāt, ka valodas prasmes paaugstināšanās nav iedomājama bez attiecīgiem pedagoģiskiem resursiem. Saeimas komisijas sēdē 5. februārī, kas tika veltīta šim jautājumam, jūs atzināt... faktiski piekritāt *Re:Baltica* secinājumiem attiecībā uz skolotāju trūkumu. Kāda ir situācija, pirmkārt, ar latviešu valodas skolotāju trūkumu? Vai šodien šķiet, ka jūsu pozīcija ir mainījies? Vai tas nozīmē, ka šo sešu nedēļu laikā kopš 5. februāra situācija radikāli ir uzlabojusies?

D. Dambīte.

Tātad es gribētu vērst tomēr uzmanību uz šo *Re:Baltica* pētījumu, ka viņu nevajadzētu viennozīmīgi vērtēt, jo tomēr viņi ir šo skatījumu vairāk vērsuši uz konkrētām Rīgas mikrorajonu skolām. Tātad, šeit tās rajonu skolas, ko viņi ir aptaujājuši, kur viņi ir bijuši, ir pašvaldības dibinātās skolas. Ar to vajadzētu arī saprast, ka pašvaldība ir atbildīga arī kaut kādā noteiktā veidā par to un arī izglītības iestādes

vadītājs ir atbildīgs par to, ka šie te... kā viņš pieslēgs šos pedagogus un kā šie attiecīgie pedagogi pilnveidos savu profesionālo kvalifikāciju. Tas ir viens.

Otrs. Protams, mēs zinām, ka trūkst latviešu valodas skolotāju un tas nav tikai mazākumtautības izglītības iestādēs, bet, protams, ir arī latviešu... kur mācības notiek latviešu valodā... Tātad, atalgojumu sistēma šai profesijai, šiem pedagogiem ir tāda, kāda tā šobrīd ir. Nu, valsts budžets ir tāds, kāds viņš ir. Mēs, protams, cenšamies dažādiem mehānismiem mēģināt šo atalgojumu palielināt, bet šobrīd ir rezultāts tāds, kāds viņš ir. Mēs neesam nekad nolieguši, ka šo latviešu valodas skolotāju mums trūkst.

B. Cilevičs.

Paldies. Un vēl jautājums par to skaitli, kas tika vairākkārt minēts, ka 90 procenti izglītojamo izvēlas eksāmenus kārtot valsts valodā. Tajā pašā laikā jūs rakstāt, ka 22 procenti skolēnu... mazākumtautībām piederošu skolēnu nepietiekoši labi pārvalda valsts valodu. Kā jūs varētu izskaidrot šo nesakritību, ka 22 procenti nepietiekoši zina latviešu valodu, bet tikai 8 procenti, tātad, tikai trešdaļa no viņiem, izvēlas iespēju kārtot eksāmenus dzimtajā valodā.

D. Dambīte.

Par tiem 22 procentiem jūs varbūt varētu precizēt? Kuri tie ir? Vidējā izglītībā vai pamatizglītībā?

B. Cilevičs.

Nu, tie ir jūsu dati. Es vienkārši paņemu datus no jūsu viedokļa rakstiskā.

I. Vītola.

22 procenti ir mērķauditorija no 16 līdz 24 gadiem, ko sociāllingvistiskajos pētījumos uzskata ar atbilstošu jauniešu vecuma posmam.

B. Cilevičs.

Paldies. Skaidrs. 18. lappusē jūs rakstāt, ka mācību valodas proporcijas noteikšanai pamatizglītības pakāpē ir vēl viens mērķis – citu personu tiesību aizsardzība, proti, mazākumtautību pārstāvjiem, kuri vēlas apgūt valsts valodu pietiekamā līmenī, arī izmantojot to mācību satura apguvi, ir jādod šāda iespēja. Sakiet, lūdzu, vai šobrīd mazākumtautībām piederošiem jauniešiem, kas vēlas turpināt izglītību tikai valsts valodā, ir liegta šāda iespēja?

D. Dambīte.

Protams, šāda iespēja netiek liegta mazākumtautību pārstāvjiem turpināt mācības tajās izglītības iestādēs, kur mācību valoda ir latviešu valoda. Ir arī, teiksim,

izglītojamie, kuri iestājas ģimnāzijās un progimnāzijas klasēs un veiksmīgi tur arī mācās. Bet mēs nevēlamies, lai mazākumtautību izglītības pārstāvji... viņiem šīs iespējas tiek paplašinātas, lai viņi apgūtu šo valodu pienācīgā kvalitātē un lietotu to sabiedrībā visos veidos. Tātad šīs izglītības iespējas viņiem tiek paplašinātas.

B. Cilevičs.

Tātad, vai jūs uzskatāt, ka bilingvālā izglītība vidusskolas līmenī šobrīd nedod iespēju apgūt valsts valodu pietiekamā līmenī? Un kā šis apgalvojums atbilst jūsu šajā pašā viedoklī vairākkārt izteiktajam apgalvojumam par esošās sistēmas efektivitāti?

D. Dambīte.

Redziet, katra sistēma iet līdz kaut kādai robežai un parāda šo efektivitāti. Mēs esam sasnieguši noteiktus kvalitātes radītājus un mēs redzam, ka mēs varam iet uz priekšu nevis atpakaļ un stagnēt, valsts attīstās, un pieprasījums pēc valodas lietojuma mainās. Līdz ar to mēs neejam atpakaļ, mēs ejam soli uz priekšu un mainām šo izglītības gan saturu, gan valodas lietojumu un piedāvājam šiem jaunajiem cilvēkiem, jauniešiem turpināt šo izglītību iegūt valsts valodā.

B. Cilevičs.

Tātad bilingvālo izglītību jūs uzskatāt par stagnāciju?

D. Dambīte.

Es tā neteicu.

B. Cilevičs.

Tieši tā jūs teicāt.

D. Dambīte.

Mēs ejam uz priekšu... mēs esam kaut kādu posmu sākuši, kādu posmu pabeiguši un ejam uz priekšu. Es neteicu, ka mēs stagnējam, ka tieši šī bilingvālā izglītība stagnē. Tā es neteicu.

B. Cilevičs.

Bet kāda tādā gadījumā ir stagnācija?.. Tātad pārmaiņas...

S. Osipova.

Es atvainojos, jums atbildēja uz jautājumu.

B. Cilevičs.

Labi. Paldies. Piedodiet...

Par to Konsultatīvās padomes sēdi 10. novembrī. Jūs minējāt vairākus pārstāvjus... un jūsu viedoklī ir rakstīts, ka padomes dalībnieki tika informēti par pakāpenisko pāreju uz mācībām valsts valodā, ministrija informēja gan par īstenojamo pasākumu... un Konsultatīvā padome kopumā atbalstīja. Sakiet, lūdzu, kas ir šīs Padomes locekļi? Jūs minējāt vairāku skolu pārstāvjus, kurus šīs apstrīdētās normas vispār neskar un minējāt vienu vecāku pārstāvi. Vai notika balsojums? Kā izpaudās tas konceptuālais atbalsts?

O. Arkle.

Konsultatīvas padomes sēdē izglītības ministrs pauda viedokli un priekšlikumu un pēc tam notika debates. Izteicās vairāki Padomes locekļi, kuri atbalstīja šo projektu. Padomē piedalās divi poļu skolu pārstāvji, baltkrievu pamatskolas pārstāvis, ukraiņu vidusskolas direktore, arī igauņu pamatskolas direktore un lietuviešu pamatskolas direktore. Un šajā Padomē pēc ministra izvirzītā priekšlikuma debatēs piedalījās Rēzeknes poļu valsts ģimnāzijas pārstāvis, arī Rīgas 80. vidusskolas direktore, kura pauda atbalstu šim priekšlikumam, Romāns Alijevs, kurš ir Padomes priekšsēdētājs un klasiskās ģimnāzijas direktors, tāpat arī lietuviešu skolas direktore atbalstīja šo projektu. Tas viss ir fiksēts protokolā.

B. Cilevičs.

Bet ko domāja tieši tie pārstāvji, kurus šīs apstrīdētās normas tieši skars... nu, attiecībā uz poļu skolu... tur ir divpusējs līgums, tātad uz to attiecas izņēmums. Vai nav pareizi apspriest tomēr šīs normas ar tiem, kurus šīs normas ietekmēs tieši?

D. Dambīte.

Uz poļu skolu attiecas vienīgais izņēmums, kurš nosaka, ka vidusskolā 10.-12. klasē var būt 33 skolēni. Šis ir izņēmums, kurš attiecas uz tām izglītības iestādēm, kurām ir divpusējie vai starpvaldību līgumi. Tātad šī norma attiecas uz visām izglītības iestādēm.

B. Cilevičs.

Bet tātad...

S. Osipova.

Jums tika dota atbilde, ka uz visām mazākumtautību izglītības iestādēm attiecas...

B. Cilevičs.

Labi. Paldies.

Tad pēdējais jautājums. Vai tiek plānots ierobežot proporciju, ka ir atļauts izmantot Eiropas Savienības valodas vispārējās izglītības apguvei, lai sasniegtu deklarēto mērķi – vienota izglītības sistēma valsts valodā?

D. Dambīte.

Uz visām Latvijas izglītības iestādēm attiecas pamatizglītības standarts un vidējās izglītības standarts. Tātad nekāda šī te papildus proporcija netiek piedāvāta. Tātad ir pamatizglītības standartā šie trīs modeļi un šīm skolām... poļu, lietuviešu, kas mums ir Eiropas Savienības valstu valodas.. arī uz viņām attiecas šī valodas proporcija.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Tā... tiesai būs vēl viens jautājums. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Jā, ņemot vērā šo ļoti interesanto debati, kas šeit vērsās... Cileviča kungs, jautājums arī jums saistībā ar Izglītības ministrijas Mazākumtautību padomi. Vai jūs nepiekrītat, ka šī Padome pārstāv mazākumtautības Latvijā, ņemot vērā jūsu uzdoto jautājumu ministrijai?

B. Cilevičs.

Saskaņā ar šīs Padomes nolikumu to personālsastāvu apstiprina Izglītības un zinātnes ministrija. 13 no 14 šīs Padomes locekļiem ir skolu direktori. Tātad personas, kas nav neatkarīgas un ir pakļautas ministrijai un tikai viens pārstāv pilsonisko sabiedrību. Ņemot vērā, ka notiek tikai viena diskusija par šo jautājumu...

I. Ziemeļe.

Nē, par diskusiju skaitu un laiku... tas ir cits jautājums... Tātad tāpēc, ka šajā Padomē ir skolu direktori, jūs uzskatāt, ka šī Padome ir nelegitīma.

B. Cilevičs.

Nē, es nemaz tā neuzskatu. Bet es nekādā gadījumā nedomāju, ka šīs Padomes viedoklis... pat ja tas ir nepārprotami izteikts, kā šajā gadījumā nebija... ka to var uzskatīt par galīgo un viennozīmīgo visas mazākumtautību pilsoniskās sabiedrības viedokli. Tas ir drīzāk tāds ekspertu direktoru viedoklis nevis sabiedrības viedoklis.

I. Ziemele.

Labi. Un vēlreiz tātad... lai saprastu šīs te.... tātad runājot par šo statistiku, man ir jautājums Izglītības ministrijai, jūs varēsiet savu viedokli paust... Milzīgie šie procenti – 20 procenti, 40 procenti... Vai jums ir zināms konkrēti pa mazākumtautībām... par šiem procentiem, baltkrievi, ukraiņi, ebreji... kuri izvēlas kārtot gala eksāmenus valsts valodā un ko savukārt izvēlas krievu tautības bērni, kuri izvēlas... jau tālāk detalizētākas šīs proporcijas jums ir zināmas?

O. Arkle.

Nē, mēs skatāmies kopumā no visām atbildēm, kas tiek sniegtas no mazākumtautību izglītības iestādēm, nešķirojot atsevišķi pa nacionalitātēm...

I. Ziemele.

Proti, mēs nezinām, vai tā ir tieši tātad ukraiņu skola vai baltkrievu skola... vai pārsvarā šie procenti attiecās uz vienu citu tautību. Mums tādas informācijas vienkārši nav. Skaidrs. Paldies.

D. Dambīte.

Es atvainojos... ja drīkst... Par to, ko Cilevičs kungs teica... Viņš izteicās, ka šie direktori ir ministra padotie darbinieki. Tas noteikti tā nav. Tās ir pašvaldību dibinātas izglītības iestādes un skolu direktori nav padoti izglītības ministram.

B. Cilevičs.

Nu...

S. Osipova.

Atvainojos, šeit debates nebūs. Tiesa noskaidro jautājumus, kas tiesai nebija skaidri. Paldies. Bija ļoti interesanti jautājumi izvirzīti. Tiesa noskaidroja, debates šeit nebūs.

Tralmakas kundze, jums ir jautājumi?

I. Tralmaka.

Būtu pāris jautājumi.

Man ir jautājums... Mēs redzam, ka mazākumtautības atšķiras pēc tā, kā šobrīd viņas nodrošina iespējas saglabāt savu identitāti. Sakiet, lūdzu, par lietuviešiem un igauņiem. Es saprotu, ka mazākumtautības neizmanto iespējas mācīties mācību valodā... savā dzimtajā valodā.. Kādā veidā šajās skolās tiek nodrošināta šī te 114. panta izpilde?

O. Arkle.

Rīgas lietuviešu skolā ir divi viesskolotāji un pamatā lietuviešu valodas apguve notiek neformālajā izglītībā, interešu izglītībā. Un šī skola izmanto iespējas kā fakultatīvi mācīt lietuviešu valodu arī neformālajā izglītībā, kā arī lietuviešu valoda tiek mācīta kā svešvaloda. Un dažādas aktivitātes notiek arī lietuviešu valodā.

Igaņu pamatskolā ir līdzīgi. Igaņu valoda tiek mācīta kā svešvaloda un arī neformālajā izglītībā igauņu valoda tiek lietota plaši, tas ir, koris, dažādas nodarbības arī neformālajā izglītībā.

I. Tralmaka.

Tad precizējošs jautājums. Tas ir saistīts ar to, vai vispār apstrīdētās normas kaut kādā daļā attiecas... sakiet, attiecībā uz baltkrievu mazākumtautību... mums ir vidusskola vispār valstī?

O. Arkle.

Ir baltkrievu pamatskola, kura īsteno pamatizglītības programmu. Baltkrievu valoda tiek mācīta kā svešvaloda. Skola plāno no nākamā vai turpmāko gadu laikā aicināt viesskolotāju no Baltkrievijas un neformālajā izglītībā arī baltkrievu valoda tiek īstenota, mācības pamatskolā.

I. Tralmaka.

Un tad visbeidzot bija jautājums no pieteikuma iesniedzēju pārstāvja par to, ka skolotāji nav gatavi mācīt latviešu valodā. Jums kā ekspertiem, kas sadarbojas ar citām valstīm... vai jūs zināt kādu Eiropas valsti, kurā skolotāji, kas citās valstīs pat ir ierēdņi, nespētu runāt valsts valodā un valsts tā iemesla dēļ atkāptos no kaut kādām iespējām reformēt izglītības sistēmu?

O. Arkle.

Es varu paust savu personisko pieredzi. Es esmu inspektore Eiropas skolās, kurās mācās Latvijas bērni un mācās angļu, franču vai vācu valodā un, protams, ka pedagogi, kuri strādā skolā, lieto šīs valodas, māca priekšmetus.

Un atkāpjoties nedaudz par modeļiem... Tad, kad mēs izstrādājām bilingvālās izglītības modeļus, mēs ņēmām vērā arī šo aspektu par pedagogu sagatavotību un arī izstrādājot modeļus... tad, piemēram, līdzīgs šāds modelis mums ir ar Spāniju, kurā arī ir 50 procenti uz 50. Tātad arī šo modeļu izstrādē ļoti tika ņemts vērā ļoti svarīgs aspekts kā pedagogu sagatavotība, kurai ir jābūt veltītai daudz lielākā apjomā, un pedagogiem ir jāpalīdz sagatavoties.

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Tā. Paldies Izglītības ministrijai.

Satversmes tiesa šajā lietā izvēlējās taktiku vispirms uzklausīt ekspertus un pēc tam valsts iestādes, kas arī attaisnojās, jo attiecīgi tai pašai Izglītības ministrijai jautājumu loks bija krietni plašāks.

Šodien mums tiesas zālē ir klātesoši trīs eksperti, kuri nebija uz iepriekšējām tiesas sēdēm. Tāpēc sākotnēji lūgšu uzrādīt savu dokumentu tiesas sēžu sekretārei... un pēc tam nākt attiecīgi iepazīstināt ar savu viedokli.

Šobrīd es aicināšu Denisu Hanovu.

Tā... jūs esat sniedzis rakstveida viedokli. Šobrīd vēlamies zināt jūsu... kas jums vēl ir piebilstams, kas ir būtisks šajā lietā.

D. Hanovs.

Jā, pirmkārt, paldies par iespēju šodien uzrunāt tiesu.

Tā kā es esmu sniedzis savu viedokli rakstiski, tad es varbūt šodien mēģināšu to papildināt ar dažiem aspektiem, kas ir saistīti ar manu profesionālo nozari, proti, ar komunikācijas zinātņi.

Komunikācijas telpā īstenībā šodienas process arī ir pierādījums tam, ka šeit, šajā zālē, norisinās visdrīzāk ne tikai, tā teikt, juridiska rakstura darbības, bet arī politiskie un īstenībā arī profesionālie diskursi. Diskursi ir tā telpa, kas caurstrāvo dažādas kopienas, sniedz arī identitātes vai saturu... jebkurā gadījumā jēgas, kas skaidro apkārtējo realitāti un, man liekas, ka grozījumi Izglītības likumā ir viens labs pierādījums tam, ka šie publiskie diskursi Latvijas sabiedrībā uzrāda vairākus negatīvus simptomus. Ja komunikācijas telpu mēs uztveram par daļu no sabiedrības dzīves kvalitātes, tad arī tādi fenomeni vai, teiksim, parādības kā plaisas, augoša ksenofobija, populisma pieaugums Latvijas sabiedrībā un kopumā Eiropā var būt pierādījumi tam, ka arī Latvijas sabiedrībā ir vairāki negatīvi simptomi un šis process, tātad, grozījumi Izglītības likumā, daļēji ir formāts, kurā izpaužas šie manis minētie negatīvie procesi.

Tādēļ šodien es nolēmu ka es visdrīzāk runāšu kā pasniedzējs, kā procesa novērotājs, kā cilvēks, kas reflektē par pilsonisku sabiedrību un īstenībā arī kā pilsonis. Ja šāds žanrs ir pieļaujams šodienas formātā, tad es visdrīzāk gribētu pateikt, ka runa ir par to, ka, protams, dzimtā valoda ir viena no būtiskākajām cilvēka identitātes sastāvdaļām, kas noteikti nepastāv izolētā individuālajā vidē vai tikai mācību procesā, bet visdrīzāk ir daļa no plašākiem, teiksim, sabiedrības diskursiem, turklāt ir tāds fenomēns kā kolektīvā jeb politiskā atmiņa, mēs to varētu uzskatīt par kultūras atmiņu. Pētot šo fenomēnu vairāku gadu desmitu garumā es esmu konstatējis, ka valoda ir tas

medijs, kas saglabā cilvēka individuālo un kolektīvo identitāti un tas formāts, teiksim, tā telpa ir cieši saistīta arī ar kolektīviem priekšstatiem par savu patību. Līdz ar to, ja mēs runātu varbūt citējot vācu filozofu Jirgenu Habermasu, ja mēs runātu par to, kā multi-etniskajā vidē mūsdienu globālajā Eiropā var sadzīvot dažādas kopienas, kopienas nacionālas valsts ietvaros, jo tas ir formāts, kurā joprojām, tā teikt, Eiropas identitātes izpaužas un tiek nodrošinātas, tad mums ir jārunā par iespēju atrast kopīgu valodu. Un metaforiski runājot, manuprāt, arī šodienas sēde un šis process kopumā ir par iespēju atrast kopīgu valodu.

Kopīga valoda ir nacionālas valsts komunikācijas līdzeklis, elements, kas veido politisku nāciju. Un tieši šeit, manuprāt, ir Latvijas sabiedrības lielākā problēma dalībvalstij, kā arī kolektīvās traumas 20. gadsimtā mēs esam šī gadsimta gūstekņi un droši vien vēl paliksim ilgi, līdz ar to jautājums par izglītību ir ārkārtīgi politizēts jautājums jau vairāku gadu desmitu garumā, ir kļuvis arī par augsni tiem negatīvajiem fenomeniem, ko es esmu minējis komunikācijas telpā, proti, šīs telpas sadalījums pēc etniskas piederības un šī etniskā piederība, kas, ir, protams, daļa no šīs multi-etniskās vides. Un tas pats Habermass, uz kuru es atsaucos, ir minējis, ka etniskā vairākuma kultūra nav automātiski sinonīms visai politiskajai kultūrai, politiskajai telpai nacionālajā valstī. Nacionāla valsts ir plašāka, sarežģītāka, daudzveidīgāka.

Bet jautājums ir, kā šajos apstākļos ir iespējams ievērot šo etniski dažādību komunikāciju izglītības procesos, politiskajā procesā. Tieši tas Latvijas sabiedrībā patlaban, manuprāt, nenotiek, jo šī etniskā plaša, kas ir mantojums no 20. gadsimta, pēc būtības īstenībā ir padomju etnopolitikas mantojums, ir novedis pie tā, ka nav šīs kopīgās telpas. Tādēļ tas pats Habermass, manuprāt, šeit Latvijā vienkārši nedarbojas. Šis ir pētnieks, kas nav iespējams... arī ar savām tēzēm viņš nevar izskaidrot Latvijas situāciju. Latvijas situācija daļēji ir, manuprāt, patlaban tuvojas situācijai, kad mēs varam aprakstīt tehnisko plaisu kā biotopu, respektīvi, vidi, kurā pastāv vairāki organismi, dalībnieki, procesi... Es zinu, ka šis metaforiskais salīdzinājums ar dabu var būt diezgan abstrakts, bet tas, ko es gribētu pateikt, ir tas risks kopīgai pilsoniskai sabiedrībai... tas, ka mēs esam sākuši izmantot... mēs kā sabiedrība gan valodas politiku, gan etniskās plaisas, gan plaisas mediju uztverē, informācijas telpā un vairākos citos diskursos. Respektīvi, mums kā sabiedrībai ir vairāki riski pazaudēt mūsu kopīgo demokrātisko telpu, kurā nacionālā valsts un nacionālā identitāte ir būtiskais moments, ap kuru var veidot piederības sajūtu.

Ko nozīmē nacionālā valsts mūsdienās? Protams, tā ir ļoti tāla no 19. gadsimta romantikas, romantizēta politika, respektīvi, nav iespējams veidot tādu valsti Eiropas telpā, kurā būtu viena etniskā kopiena, un nosacīti tā homogēnā vide varētu mūs atbrīvot no jautājumiem, kā sadzīvot ar citādu.

No otras puses, ir skaidrs, ka sākot ar 80. gadu beigām Latvijas sabiedrība ir tā sabiedrība, kas ir atklājusi savas etniskās un līdz ar to arī lingvistiskās traumas, jo

traumas un atmiņas ir paužami publiskajā telpā, tieši valodas process. Mēs to zinām arī no varbūt pat īstenībā izkļaides kultūras. Bet, ja mēs runātu atpakaļ un runātu par iespēju veidot šo kopīgo telpu, tad latviešu valoda ir tā telpa, kurā var veidot savu piederību un latviešu valoda nav, bet diemžēl publiskajā telpā bieži tā izskan, nav fenomēns, kas atņemtu kādai citai kopienai šīs kopienas identitāti, pastiprinātu šīs identitātes kvalitāti, ja mēs tā runātu... vai sašaurinātu dzīves telpu.

Tas, kas notiek populisma telpā, tas aug arī Latvijas parlamentā, manuprāt, un šie ir drīzāk pilsoņa novērojumi, veidojas situācija, kad tiesiska kultūra, demokrātijas kultūra, respektīvi, demokrātijas kultūra tieši praksē, kā *respublica*, kopīgais īpašums, kopīgais labums vai kopīgais mērķu tāds avots vai varbūt objekts, pazūd, tiek sadrumstalots etnisko plaisu tādā telpā.

Līdz ar to viss, ko es tagad esmu teicis, var, protams, skanēt ļoti abstrakti, bet, no otras puses, izpaužas konkrētās darbībās, kas būtiski novājina Latvijas demokrātiju. Un šeit atkal es runāju kā pilsonis.

Mēs gadu desmitiem ciešam no etniskās plaisas balsošanā, mums ir etniskas partijas, mums ir etniski mediji, mums ir etnicitāte pat pašvaldību darbībā un šīs darbības analīzē. Etnicitāte tiek aizstāta, teiksim, kā universālais līdzeklis tam, ka mēs varam īstenībā nepamanīt, ka demokrātiskā telpā konsenss ir mēģinājums meklēt kopīgu telpu un konsenss ir demokrātijas pamats. Patlaban, manuprāt, Latvijas sabiedrībā strauji pazūd šī kapacitāte veidot kvalitatīvu demokrātisku telpu tādēļ, ka daļai sabiedrības, atkal pateicoties šīm vēstures atmiņas plaisām, kas tiek izpaustas, teiksim, valodā, nav svarīgi tas, ka demokrātija ir līdzdalības process. Demokrātija ir mēģinājums savienot nacionālo valsti ar etnisko dažādību. To ir iespējams izdarīt izglītības procesā. Un izglītības process ir telpa, kurā mēs iegūstam priekšstatus par mūsu patību, par realitāti apkārt, par politisko vidi, par demokrātijas būtību un par to, kā demokrātija funkcionē.

Pēc būtības jau vairāku gadu garumā mazākumtautību skolām ir iespēja veidot, tātad, šī unikālās mazākumtautību programmas. Cik man ir zināms, ja mēs runājam, piemēram, par krievu valodu, tad tikai viena skola Daugavpilī ir izmantojusi šīs tiesības. Varbūt man ir novecojuši dati, bet es esmu to mēģinājis aktualizēt arī būtiski dažas dienas atpakaļ un es sapratu, ka Rīgā tādas iespējas netika izmantotas.

Šeit bieži skan mēģinājums atrast labākas minoritātes, sliktākas minoritātes... tā ir mana uztvere subjektīvā un varbūt arī kļūdaina. Bet es domāju, ka šīs prasības pamatā, un šeit es atkal runāju kā pilsonis, ir mēģinājums aktualizēt pagājušā gadsimta plaisas, tēlus, priekšstatus un identitātes. Vienlaicīgi jaunieši, tie, kas īstenībā iegūst no izglītības reformas augļiem jau vairāku gadu garumā, ir cilvēki, kas ir Latvijas nākotne. Šo nākotni es sastopu arī savā universitātē, Komunikācijas fakultātē. Es redzu, ka, no vienas puses, mazākumtautību jauniešiem ir iespēja pievienoties nosacīti Latvijas un latviešu kultūras telpai, viņi jūtas ar katru gadu brīvāki, drošāki, viņu arī, tā teikt,

sekmes un izglītības kvalitāte aug. No otras puses, es joprojām redzu, tā teikt, tās pēdas un sekas tam, ka vairāku gadu garumā nav iespējams veidot šo jauno valodas politikas vidi, kurā šie jaunieši varētu kvalitatīvi iemācīties latviešu valodu, nevis tikai kā gramatikas kopsommu vai kā tādu kopsavilkumu, bet latviešu valoda ir ceļš uz to, ka es piedalos, es piedalos maksimālajā apjomā, es esmu brīvs. Man nav robežu kulta telpas, jo valoda, protams, ir arī tā telpa, kas sniedz jēgas, kas saglabā vai, tieši otrādi, iznīcina stereotipus, varbūt arī bailes, negatīvos tēlus, tas viss, kas cirkulē mūsu telpā, mūsu kolektīvajā un individuālajā iztēlē.

Tādēļ savā viedoklī es, pasvītrotu, tas ir viedoklis, es esmu uzskatījis, ka ir iespēja attīstīt, saglabāt un atjaunot vai aktualizēt etnisko identitāti, patību, ja tā ir kopienas iniciatīva. Un diemžēl, veidojot arī multi-etnisko vides telpu arī 19. gadsimtā, krievvalodīgā kopiena un telpa vienmēr bija ļoti pasīvas, kas attiecas uz savas identitātes saglabāšanu arī pilsoniskajā sabiedrībā 19. gadsimtā. Tas pats arī diemžēl ir novērojams mūsdienās. Es uzskatu, ka tas ir krievu kopienas vai mazākumtautību, daudzskaitlī, bet mēs zinām, par ko mēs runājam, uzdevums saglabāt savu patību, identitāti, it sevišķi tādēļ, ka valsts politika piedāvā šādas iespējas. Ir iespējas veidot šīs unikālās programmas, programmas, kas būtu domātas tam, lai saglabātu šajā globālajā, varbūt pat angļu valodas piesātinātajā vidē to, ko mēs sauktu par kādas mazākumtautības identitātes saturu.

Un es atgrieztos varbūt noslēgumā pie tām problēmām un riskiem, ko esmu jau minējis kā pilsonis.

Man ir nopietnas bažas par Latvijas demokrātijas kvalitāti tādēļ, ka šī demokrātija tiek sadrumstalota etniskajās slēgtajās telpās, kur aug tas, ko mēs sauktu par pašgetoizācijas tendencēm, kur aug populisma augsne tieši tādēļ, ka arī jauniešiem var iestāstīt to, ka viņu trūkumi, problēmas, vai, teiksim, ģimenes problēmas varētu veidoties kā nosacīti mantojums no iepriekšējiem gadiem vai kādas politiskas elites spiediens uz minoritāti, vai savvērestības teorijas, vai ienaidnieka tēla un tā tālāk. Mēs esam ļoti, ļoti bīstamā vidē, kurā demokrātija kļūst vājāka tieši tādēļ, ka mēs runājam dažādās valodās. No vienas puses, dažādas valodas ir dažādības izpausme. Ļoti spilgta un ļoti jauka. No otras puses, kopīgā valoda, atgriežoties pie Habermasa, ir mēģinājums veidot politisku nāciju, kur etnicitāte, vienalga, vai nu vairākuma vai minoritātes, ir pakārtota šai *respublikai*, respektīvi, kopīgām interesēm veidot kopīgo telpu.

Tādēļ noapaļojoties, es labi apzinos, ka tas, ko es šodien esmu paudis, ir drīzāk pasniedzēja un multipētņnieka tēzes, bet man bija svarīgi paust manas bažas par, tāpat, valodas politikas turpmāku politizāciju, par to, ka pēc būtības jauniešus nelikt mierā, nelikt mierā arī viņus kā topošos pilsoņus, piepilda politiski iemeslu dēļ, jo sarūk politiskais kapitāls un konkurence paaugstinās. Viņus pēc būtības neatstāj mierā arī kā topošos pilsoņus, jo viņiem tiek mantojumā nodoti pagājušā gadsimta novecojušie publiskie tēli, tēli par upuri, tēli par novājināto minoritāti. Atstāsim šos cilvēkus mierā.

Šie ir jaunieši, kuri pieder Latvijas nākotnei, tie ir cilvēki, kas veidos kopīgo telpu ar latviešu valodu, saglabājot savu patību.

Habermasa jautājums palika aktuāls, kā mēs varam nodrošināt kopīgu politisko telpu, kur pēc būtības atzīt, pieņemt un publiski to nodrošināt ir svarīgākais jautājums. Es domāju, ka tehniskie jautājumi un problēmas, ko minēja Izglītības ministrija, tiks risināti ne tikai finansiāli, bet arī profesionāli. Es domāju, ka šeit drīzāk mums ir jārunā par to, ka patreizējie grozījumi ir ārkārtīgi politizēti, un tas apdraud šo grozījumu tālāku īstenošanu. Protams, ir jāatzīst arī, ka līdz šim medijos un publiskajā telpā šo grozījumu būtība un loma mazākumtautību varbūt kapacitāšu un kompetenču attīstībai bija ļoti, ļoti vārga, haotiski nodrošināta un varbūt bija brīžiem arī apgrūtināja šīs reformas vai reformu ciklu īstenošanu, bet es ļoti ceru, ka publiskajā telpā šie jaunieši veidos telpu, kurā nebūs vietas vairāk 20. gadsimta plaisām.

Lūk, šādi es gribētu noapaļot savu nelielo varbūt emocionālo uzstāšanos, bet šie jautājumi, manuprāt, ir aktuāli par valodu proporcijām.. mēs runājam par to, ka šiem jauniešiem būs jārunā latviešu valodā, bet jārunā, tā teikt, nākotnes vārdā, nākotnes demokrātijas, kurā plurālisms un atzīšana tam ir jāklūst arī par Latvijas valsts politikas prioritātēm. Patreizējie politizētie procesi ap šiem grozījumiem, tieši otrādi, mūs atmet atpakaļ 20. gadsimtā.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesai ir jautājumi. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Jā. Paldies, Hanova kungs, gan par jūsu rakstveida viedokli, gan arī par patreiz pausto viedokli. Dažas no jūsu tēzēm es gribētu nedaudz paturpināt.

Tātad. Vai, jūsuprāt, apejot no šī konteksta, kuru jūs tikko arī kritizējāt, gan sagatavotību grozījumu un tā tālāk... bet paskatoties tīri uz šiem grozījumiem. Viņu mērķi. Tieši uz grozījumu mērķi. Vai no jūsu teorētiskā skatupunkta šie grozījumu mērķi ir tādi, kas sekmētu šīs kopīgās valodas nostiprināšanu, tātad, ceļā uz politiskās nācīgas stiprināšanu?

D. Hanovs.

Īsumā – jā. Neliels paskaidrojums. Manuprāt, viens no aspektiem, ko es varbūt neesmu minējis, bet tieši tāpēc paldies par jūsu jautājumu... jo tas to arī aktualizētu... ja mēs runājam par politisko diskursu, mēs beidzot to noņemtu no dienas kārtības. Process būtu noslēgts, tas būtu arī politiskais vēstījums tam, ka, tātad, valoda ir tikai līdzeklis kompetenču attīstībai un tam, kā jaunieši var iekļauties Latvijas/latviešu vidē. Un šeit atkal ir jautājums – no Habermasa varbūt repertuāra, kā savienot latviešu un

Latvijas kulta telpu. Tur ir arī milzīgs process un sagatavošanas darbi arī no latviešu politiskās un intelektuālās elites, ko es diemžēl neredzu patlaban, it sevišķi, tā teikt, no Latvijas radošajām aprindām. Bet nu, iespējams, ka mēs varētu vienkārši izņemt izglītības procesu no tās politizēšanas telpas un pievērstos tieši tam, izmantojot arī resursus, kā sagatavot skolotājus, kā skolēnus arī īstenībā iekļaut šajā latviešu kultūras vidē, jo tikai tā veidojas gan piederības, gan īstenībā tā lojalitāte, par kuru politiķi runā, to nedefinējot, vienlaicīgi veidojot risku par to, ka tikai viņiem ir šis maģiskais līdzeklis, kuru viņi var izmantot un kādu mērīt, iekārtot, klasificēt un sadalīt. Tieši tādēļ man ļoti gribētos, lai pēc dažiem gadiem mēs aizmirstu par šo procesu un saprastu, ka runa ir tikai par to, kā, tāpat, attīstīt tehnoloģiski, profesionāli, pedagoģiski šo procesu.

I. Ziemeļe.

Turpinot par šo kopējo, tāpat, pilsoniskās sabiedrības demokrātisko telpu. Vai jūs nesaskatītu, ka Satversmē ietvertās vērtības ir tas ietvars, kas veido šo telpu, politiskās nācijas telpu?

D. Hanovs.

Pēc būtības, jā. Jā, es arī jums šeit varu piekrist, jo savā būtībā Satversme ir Eiropas laicīgās kultūras tāpat priekšstatī par to, kas ir kopienas konsensa tāds kopsavilkums. Jo pēc būtības Satversme jeb konstitūcija Eiropas vēsturē ir politiski aktīvas, tāpat, rīcībšpējīgas nācijas priekšstatī par sevi, respektīvi, sākot ar franču revolūciju 1789. gadā, varbūt 91. gadu, kad bija pieņemta pirmā Francijas konstitūcija. Šeit ir runa par to, kā nācija pati iztēlojas savu pastāvēšanas formātu, attīstību, prioritātes un līdz ar to daži pat uzskata, ka Satversme jeb konstitūcija ir nosacīti jaunais altārs tajā telpā vai apstākļos, kad baznīca vairāk nenosaka Eiropas sabiedrības attīstību. Un šī sakralitāte ir saglabājusies, bet tā ir laicīga.

Bet Satversme ir konsenss. Līdz ar to Satversmē ir priekšstats par politisku nāciju, kurā īstenojas vairāki priekšstatī par to, kā kopienas pašas sevi definē, bet problēma, protams, ir tāda, ka realitāte vienmēr ir sarežģītāka un neviennozīmīgāka un katra Eiropas valsts vienmēr ir sastapusies ar jautājumiem, kā iekļaut, pieņemt un atzīt, arī atpazīt, tāpat, arī etnisko dažādību, reliģisko un tā tālāk... respektīvi, sabiedrības, kuras ir ļoti sarežģītas... Latvijai tas vēl nav aktuāli, bet vairākas Eiropas valstis runā par iebraucējiem, par migrantiem, par bēgļiem... respektīvi... jā, Satversmē ir priekšstats par to, kā mēs varam būt kopā konkrētajā politiskajā telpā.

Atzīšos, ka man kopš vairākiem gadiem problēmas ir ar mūsu Satversmes preambulu, jo tajā diemžēl gan no otras nosacītās puses, sāk parādīties elementi, kas ir saistīti ar 19. gadsimta nacionālo romantismu. Un teikšu, ka tas ir tas, pret ko mūs brīdina vācu pētnieks Habermass, kas saka, ka tāpat tieši politiskā līdzdalība politiskajai nācijai ir tas, kas nodrošina konsensu starp etnisko vairākumu un minoritātēm. Bet

minoritātēm ir jābūt tām tiesībām vai telpai, kurā šīs minoritātes var īstenot savu, tā teikt, klātbūtni, savu kultūrpraksi, teiksim, savas jēgas un nozīmes nacionālas valsts ietvaros.

I. Ziemeļe.

Un tad vēl viens jautājums par šo nācīgas veidošanas procesu. Vai... nu, jūs kaut kā arī savos pētījumos, pārdomās varbūt esat arī pārdomājis tādu jautājumu kā to, ka *consensus* veidošana, tā jau ir tomēr divvirziena satiksme, ja tā varētu to nosaukt. Un mums iepriekšējā reizē, kad jūs nevarējāt būt klāt, ja nemaldos, tā bija profesore Zepa, kas teica, ka, tātad, lielākā problēma vienai pašpietiekamai kopienai Latvijā ir tā, ka nav šī nepieciešamība veidot šo divvirziena satiksmi. Vai jūs kaut ko tādu arī novērotu...

D. Hanovs.

Jā, es esmu to redzējis šajā sakarā ar Latvijas mazo pašvaldību politiku mazākumtautību iekļaušanas jomā un arī līdzdalību politikā, arī, teiksim finanšu plānošanā un kultūraktivitātēs... Ir tā, ka, protams, dažādām Eiropas kopienām, es tās nosauktu varbūt par kultūrkopienām, jo tās vienmēr mainās arī demogrāfiski, ir varbūt kvantitatīvi un tradicionāli dažādi scenāriji, kā būt līdzās nacionālajās valstīs tur, kur šīs kopienas varētu būt minoritātes.

Bet runājot par divvirzienu, tā teikt, politiku... vai divvirzienu politisko kultūru, šis ir lielākais izaicinājums Latvijas politiskajai videi. Nenoliedzami, atkal dēļ 20. gadsimta traumatiskās kolektīvās un ilgstošās pieredzes Latvijas sabiedrība sastāv no vairākām varbūt nosacīti slēgtām kopienām. Un arī Latvijas, tātad, etniskais vairākums, tātad, latviešu kultūra, dēļ šīm traģēdijām, kuras nevar izņemt ārā no politiskā diskursa un kas īstenībā noteiktajā posmā īstenojās arī normatīvajos aktos, jo emocijas var būt arī daļa no normatīvajiem aktiem, tāda ir kultūras jēga un algoritmi... Šajos apstākļos arī latviešu kultūrtelpai ir jāveic vairāki uzdevumi, vai varbūt jāveido jauni diskursi, kā var atzīt, iekļaut etniskās minoritātes, tātad, kopienās, kas no vienas puses politiskā diskursā tiek atainotas varbūt kā tradicionālas vai nosacīti tādas etnogrāfiskas, no otras puses, kā padomju režīma kaut kādi tādi neoficiālie mantinieki... ēnas, vai nosacīti, tā teikt, blakus parādības. Var dažādi to aprakstīt, tā teikt, no dažādām nozarēm. Bet tas, ko es gribētu pasvītrot, ir tas, ka, tātad, kultu dažādība, kas faktiski Latvijā pastāv, socioloģiski arī visu laiku tiek apstiprināta kā funkcionējoša, politiskajā diskursā gandrīz nepastāv. Un šeit mans lielākais pārmetums ir tiešām Latvijas Saeimā esošajām partijām, visām, bet es domāju, ka būtiskākais līdzeklis, kā varētu veidot kopīgo kultūrtelpu, ir tik tiešām varbūt pārlikt daļu no akcentiem, no etnicitātes vairākuma vai mazākumtautībām uz šo pilsonisko jomu, kur mums ir vairāki izaicinājumi, arī globāli izaicinājumi tieši demokrātijas stiprināšanā.

Bet tas, ka nevar būt tikai tas, ka mazākumtautības klauvē pie durvīm un lūdz viņas iekļaut latviešu kultūrtelpā, un iekļaujot joprojām tiktu saglabātas mediju telpas vai, teiksim, politiskajā diskursā kaut kādas hierarhijas līmeņi, klases un vēl kaut kas... tas, protams, ir drauds tieši politiskās nācīgas ilgstāvībai, jo šādā gadījumā pazūd, tāpat, arī jēdziena “pilsonis” jēga un funkcionālā slodze. Mēs esam primāri Latvijas pilsoņi, arī tie, kas vēl nav pilsoņi, viņiem tā ir perspektīva pievienoties un, pievienojoties viņiem, ir tiesības sagaidīt, tāpat, to, ko sauc zināmā veidā par atzīšanas politiku. Tāpat atzīt, pieņemt un publiski būt kopā kā, teiksim, rīcībspējīga demokrātija.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnešiem... Tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Jā, liels paldies par jūsu tādu zinātnisku un dziļu viedokli un tiešām atsvaidzinošu.

Sakiet, lūdzu, Hanova kungs, jūs savā viedoklī rakstiskajā daļā arī runājat par to, ka, jūsuprāt, valsts loma ir bijusi nepietiekama tieši tādā komunikācijas aspektā. Kā jūs to redzat... ko jūs varētu no šī komunikācijas procesa tagad, teiksim, savā viedoklī palīdzēt Izglītības un zinātnes ministrijai... kur bija tas deficīts? Kā jūs novērtētu... kas pietrūka tajā, lai šo, kā jūs rakstāt, latviešu valodas mācīšanos, valsts valodas mācīšanos nepadarītu par tādu... kā kaut ko negatīvu...

D. Hanovs.

Paldies par jūsu jautājumu.

Es drīzāk minētu to, ko es neredzu publiskajā telpā. Un šeit es runātu par to, ka līdz šim brīdim latviešu valodas tēls, un mēs zinām, ka latviešu valoda, protams, ir arī šis politiskais telpas līdzeklis... tieši komunikācija politiskā telpā nepastāv tad, ja mēs nesarunājamies... Un šajā ziņā sarunāties, protams, var arī plašākā un pārnestā nozīmē... Tāpat, ja nenotiek komunikācija, izmantojot to līdzekli, kas ir pieejams visiem, pie tam pieejams arī vienādā kvalitātē, teiksim, kompetenču spektrā un nosacīt, ka visiem mums ir valoda kā līdzvērtīgs īpašums vai resurss. Un ņemot vērā visu vēsturisko, teiksim, kontekstu, es arī domāju, ka, protams, juridiskās normās ir definēta arī minoritāte vai mazākumtautība, bet no otras puses, tā atkal ir mana personīgā pieredze un arī varbūt koncepts, ko es esmu paudis arī pagājušajā gadā arī publiski Latvijas Televīzijā... es drīzāk arī sevi uzskatu par 20. gadsimta, tāpat, totalitārā režīma traumatiskās pieredzes tādu varbūt rezultātu... jo es publiskajā diskursā zinu, kādas ir

papildus identitātes, kas pastāv manī un ko veido citi no ārpusē. Tātad pierakstot man to, kas, iespējams, nemaz nepastāv realitātē, bet pastāv citu cilvēku realitātē. Un tas, kas nepastāv manī, bet pastāv kādā citā, ir tomēr daļa no manis. Filozofiski runājot, šeit ir, tā teikt, šo varbūt jēgu veidošanas brīvība. Tādā gadījumā arī mani un varbūt manu dzimto valodu vai identitāti arī asociē ar kādu traumatisko pieredzi, kas veido citas kopienas identitāti.

Respektīvi, tas, ko es neredzu, ir tas, ka latviešu valoda nav atvērtais koncepts publiskajā telpā. Es zinu, un es zinu tikai mazu daļu no tā, ko paveica, tātad, gan Izglītības ministrija, gan vairākas iestādes, kas palīdz veidot mācību līdzekļus, publiskas kampaņas un tā tālāk... bet publiskajā telpā šeit, tagad un tepat ārā, teiksim, vidē, kurā norisinās mūsu ikdiena, es neesmu redzējis līdz šim ilgstošas, atraktīvas, konkurētspējīgas publiskas kampaņas, kas veidotu latviešu valodas tēlu.

Jauniešiem, tiem studentiem, ar kuriem man ir gods un iespēja arī, tātad, strādāt, viņiem latviešu valoda ir iespēja atklāt viņiem varbūt maz zināmu telpu, kas norisinās arī teātros, teiksim, maksas projektos, studiju procesā, komunikācijā ar citiem studentiem, strīdos un tā tālāk. Bet viņi tagad kļūst aizvien brīvāki, pateicoties, tātad, varbūt reformas praktiskajiem augļiem, ka valoda, kā tas diemžēl nebija, teiksim, tajā brīdī, kad es biju uzsācis studijas Kultūras akadēmijā, valoda viņiem jau drīzāk ir funkcionāls līdzeklis.

Problēma ir tāda, ka latviešu valoda nekļūst par iekļaušanās līdzekli. Varēja, bet nenotika. Varēja, bet neizmantoja. Jo šis milzīgais potenciāls – valoda, kā mēs labi zinām no Vitenšteina, bet tas jau ir tāds ļoti izmantots citāts... ir manas pasaules robežas. Kādēļ lai neatvērtu šīs robežas? Un tādēļ es labprāt kā pilsonis vai kā pasniedzējs gribētu redzēt uz ielām ļoti atraktīvu, interesantu, varbūt pat izmantojot marketinga elementus, jo par valodām arī ir jākonkurē. Ir tik ļoti liela dažādība, tātad, jau tika minēts par to, ka ir kopienas, kas var mierīgi pastāvēt savā varbūt milzīgajā valodas telpā un no tās neizkāpt. Interneta vide vispār piedāvā mums noslēgties, ja mēs gribam, pat uz mūžu un ignorēt visus pārējos. Mēs runājam par šīm, tā teikt, slēgtajām interneta telpām. Tādēļ es ļoti gribētu, lai politiķi, kuru rokās ir resursi, varētu izmantot šos resursus tam, lai valodu veidotu par tādu ceļazīmi vai ceļvedi, lai atklātu jaunas telpas un šī jaunā telpa būtu demokrātiska Latvijas valsts ar latviešu valodu un kultūrtelpu kā iekļaujošo pamatu tam, ka mēs varam kļūt par eiropiešiem un vienlaicīgi saglabāt saikni ar savu etnisko identitāti un arī latviešu kultūrtelpu. Šādas kampaņas vai reklāmas akcijas līdz šim, manuprāt, nav bijušas. Varbūt es kaut ko neesmu pamanījis.

D. Rezevska.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnesis Laviņš.

A. Laviņš.

Arī paldies par jūsu viedokli.

No šīs dzirdētās informācijas es labprāt pajautātu aspektu, kas vairākkārt izskanēja iepriekšējās tiesas sēdēs. Jūs, šķiet, nebijāt tiesas sēdēs, bet šāds aspekts izskanēja, ka šī izglītības reforma par pāreju uz apmācību tikai valsts valodā, ka esot par strauju. Raugoties no 20. gadsimtā piedzīvotās traumatiskās pieredzes un dažādām plaisām, ko jūs minējāt, vai šiem aspektiem, kā es minēju, par plaisām un traumatisko pieredzi... vai tās varētu spēlēt noteiktu lomu kaut kādam noteiktam pārejas posmam, lai pārietu uz apmācību tikai valsts valodā? Jūs uztvērāt to domu? Vai tas, ko jūs minējāt, atbildot uz priekšsēdētājas kundzes jautājumu, vai tas virzās uz šo mērķi – izglītība – ar pāreju uz izglītību tikai valsts valodā.... Vai tas virzās uz mērķi – politiskās nācības veidošana. Jūs minējāt, ka jā. Un līdz ar to tas mans jautājums ir par šo pārejas posmu. Vai jūs uzskatāt... jo ātrāk, jo labāk... vai arī šī traumatiskā pieredze ir kaut kas, kas definētu noteiktu, jūsuprāt, pārejas posmu. Tāds ir tas jautājums.

D. Hanovs.

Es domāju, ka traumatiskā pieredze jau tagad apgrūtina šo procesu un to palēnina. Tas, ko es esmu dzirdējis tagad no Izglītības ministrijas darbiniekiem, tātad, daļēji priekš manis tā bija arī tāda interesanta procesa hronoloģija. Tas parāda, cik ilgi jau šis process norisinās. Pakāpeniski... tātad, pēc būtības tas ir ceļš uz to, lai noslēgtu šo reformu. Es pats biju Integrācijas sekretariātā darbinieks tajā brīdī, kad, tātad, bija šis pirmais posms, tātad, ar proporcijām 40 un 60 procenti un 2003. un 2004. gadā jau toreiz tika runāts par tādu varbūt garāku pārejas posmu, bet, manuprāt, tagad jau ir pagājis pietiekoši ilgs laiks, es redzu jau reformas sākuma augļus, tātad respektīvi, tos studentus, kuriem ir aizvien vieglāk iekļauties arī studiju procesā, līdz ar to es domāju, kā es esmu jau minējis varbūt šodien, šis process kļūst aizvien mazāk par profesionālām debatēm un procesu, bet aizvien vairāk tiek politizēts. Līdz ar to ir ļoti svarīgi atņemt... es tieši izmantotu šo darbības vārdu... atņemt vai izņemt no politiskā diskursa šo tematu, uz kā veidojas politiskais kapitāls, tātad, no populistiskām partijām, kas, manuprāt, apdraud šīs kopīgās politiskās nācības veidošanu. Izglītības procesam ir jābūt, tātad, ekspertu kompetences jautājumam, no politiskās vides tas ir jāizņem.

A. Laviņš.

Respektīvi, tā atbilde uz jautājumu ir, ka jūs šo pārejas posmu vai, respektīvi, sagatavošanos uz to, kas nupat ir šie apstrīdētie grozījumi par pāreju tikai valsts

valodā... apmācības tikai valsts valodā, jūs saskatāt, ka tas jau ir sācies krietni vien iepriekš, nevis tikai šajā noslēguma posmā. Tā varētu saprast?

D. Hanovs.

Jā, tieši tā. Šis proporciju jautājums bija ne tikai.... nosauksim to tā... ne tikai tehnoloģisks vai profesionālais jautājums, bet tas bija arī publiskā diskursa pieteikta ideja par to, ka valsts valodas politika būs daļa no šo jauniešu iekļaušanas politikā. Un tā tagad arī turpinās. Manuprāt, šis ir process, kas ir jānoslēdz.

A. Laviņš.

Un jūs kā šis valsts pilsonis uztvērāt no valsts raidītus vēstījumus par to, ka jau sākotnēji tika runāts, ka gala mērķis ir pāreja uz izglītību valsts valodā, jo tas ir mērķis politiskas nācīgas veidošanā.

D. Hanovs.

Tieši tā.

A. Laviņš.

Labi. Paldies.

S. Osipova.

Tā... Tiesnešiem šobrīd vairāk jautājumu nav. Lūdzu, Cileviča kungs, jūsu jautājumi.

B. Cilevičs.

Jā, paldies.

Man ir daži jautājumi par praktiskiem secinājumiem no jūsu ļoti interesantajiem apsvērumiem. Tātad jūs sakāt, ka dialogu un efektīvas līdzdalības trūkums izskaidrojams ar to, ka paši mazākumtautībām piederošie bērni un to vecāki nemāk artikulēt savas vajadzības. Kas, jūsuprāt, viņiem būtu jā dara praktiski?

D. Hanovs.

Jā, praktiski es domāju, ka funkcionējoša demokrātija pilsoniskā sabiedrībā ir primārā dažādu interešu pārstāvniecībā vai pārstāvniecībās... līdz ar to ir dažādi formāti, kas varētu palīdzēt artikulēt aktuālākās problēmas, piemēram, tieši es pasvītrotu šī procesa varbūt tehnoloģiskajā pusē, respektīvi, algoritmus, kas var nodrošināt tieši izglītības kvalitāti. Tas varbūt būs arī tāds personiskais novērojums, bet manā ģimenē patlaban viens no ģimenes locekļiem, kuram ir desmit gadi.. drīz būs... arī īstenībā ir izglītības reformas vai procesu tāds subjekts, varbūt tas nepareizi

noformulēts, bet jebkurā gadījumā tas ir skolēns, kas piedalās izglītības procesā un pieredz ikdienā veidojot dažādus uzdevumus, mājas darbus un tā tālāk... Viņš pieredz to, ka jau patlaban viņam ir iespējas apbēst savu etnisko identitāti, tātad, valodā, literatūrā, varbūt priekšmeti, kas ir saistīti ar kultūru, vienlaicīgi apgūt latviešu valodā mācību saturu, kas veidos viņu pēc dažiem gadiem par studentu, vēl pēc dažiem gadiem par jaunu darbinieku, par cilvēku, kuram nebūs šķēršļu un robežu tieši ar valodas kompetenci. Viņš būs lingvistiski vienlīdzīgs un brīvs. Tātad līdz ar to, it sevišķi izmantojot varbūt savu pieredzi strādājot ar jauniešiem Vācijā, es redzu, tātad, mazākumtautību pārstāvjus, lielākoties tie ir no PSRS atbraukušie tā saucamie Krievijas vācieši vai ebreji, vai ukraiņi, šie jaunieši pabeidzot vācu skolu tikai vācu valodā visus priekšmetus, viņi ir pilnībā līdzvērtīgi savā politiskajā rīcībā, savā pilsoņu iniciatīvā, tekstos, domās, viedokļos un līdz ar to viņiem nav risku, tā teikt, veidoties par kopienu vai par indivīdu, kuram būtu varbūt mazākas izredzes darba tirgū vai kādā politiskās līdzdarbības formā.

B. Cilevičs.

Tātad, jūsuprāt, līdzdalībai jāizpaužas kā visu piedāvāto pārmaiņu atbalstīšana un viss? Es runāju par formām... kādās formās...

D. Hanovs.

Nē. Es neesmu minējis vārdu "atbalstīt". Ja jūs domājat, ka, manuprāt... pieņemšana sabiedrībā nozīmē pareizi nobalsot, vai iziet ārā uz ielām ar transparentu, ka mēs atbalstām visu ko... vai, teiksim, Baušķenieka gleznu stilā "mums – jā, jums – nē"... nē, šādās kategorijās es neesmu domājis un neesmu veidojis šo savu viedokli. Es domāju, ka ir jābūt nepieciešamībai, pirmkārt, noformulēt to, kā mēs varam attīstīt savu patību, identitāti un es domāju, ka tā ir ne tikai individuāla, tātad, ģimenes, bet arī kopienu, līdz ar to arī kopienas pārstāvniecības formām ir uzdevums veidot un saglabāt savu etnisko identitāti. Es atvainojos, bet teiksim, dažas konkrētas mazākumtautības kultūras mantojums tikai daļēji var būt nacionālas valsts, tā teikt, rūpju objekts, bet šeit ir jābūt pašai kopienai. Un tas ir tas, kas Latvijas apstākļos, kad pilsoniskā sabiedrība ir diezgan vārgi organizēta un pasīva, mēs to redzam arī solidaritātes trūkumā publiskajā telpā un pieaugošajā populismā, tad šajos apstākļos arī pašai kopienai ir jāpaveic, kādā veidā mēs, tātad kopiena, gribētu saglabāt savu kultūras mantojumu.

B. Cilevičs.

Labi. Sakiet, lūdzu, vai kolektīvais iesniegums, ko paredz Saeimas kārtības rullis, ir pozcijas izpausme, ir politiskas līdzdalības mehānisms?

D. Hanovs.

Noteikti, viens no vairākiem.

B. Cilevičs.

Gadījumā, ja Saeima noraida šo iesniegumu bez izskatīšanas, kas notiek tikai divos gadījumos, kā jūs zināt, kādai būtu jābūt reakcijai un nākamajiem soļiem? Kādus vēl politiskās līdzdalības veidus, jūsuprāt, mazākumtautībām piederošas personas varētu izmantot, piemērojot jūsu izteiktos principus?

D. Hanovs.

Primāri ir, tāpat... ziņot par savu neapmierinātību, par savu versiju un alternatīvām publiskajā telpā, tāpat, protams, normatīvo aktu ietvaros un Latvijas Satversmes ietvaros. Šeit es gan saku to bez, tā teikt, profesionālas sagatavošanās un izmantojot man svešu leksiku, bet jebkurā gadījumā kā pilsonis es varu ielūkoties Satversmē un attiecīgajos normatīvajos aktos, un ieraudzīt, tāpat, tur jēdzienu "brīvība" un šī jēdziena izpausmes konkrētajā politiskajā rīcībā.

B. Cilevičs.

Paldies. Jūs runājāt par komunikāciju. Sakiet, lūdzu, vai efektīva komunikācija var aizstāt vai aizvietot efektīvu līdzdalību?

D. Hanovs.

Nē, tas ir drīzāk ir priekšnoteikums un līdzeklis.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Par valodu. Jūs izteicāt ļoti interesantu domu, kas man tomēr nav pilnībā skaidra, ka nav pietiekoši iemācīties gramatiku un vienkārši runāt, jo, jūsuprāt, valodas lietošana ir kaut kas vairāk. Man nav skaidrs, kas tieši... vai runa ir par kaut kādiem uzskatiem, filosofiju, ideoloģiju... un, ja tā tas ir, tad cik pareizi ir runāt par valodas apgūšanu? Varbūt tomēr šeit vajadzētu precīzi saukt lietas kaut kā savādāk? Vai jūs nevarētu to paskaidrot?

D. Hanovs.

Protams. Šeit mēs drīzāk varbūt aizietu atpakaļ pie nosacītā lingvistiskā pagrieziena, kas ir Eiropas varbūt filosofa 20. gadsimta sākumā priekšstati par to, ka valoda ir zīmju sistēma, kas pauž kultūras jēgas, tāpat, nozīmi, no kāda kopiena veido apkārt sev, mēģinot rast atbildi uz jautājumu, kas ir šī kopiena. Respektīvi, valoda ir viens no līdzekļiem tam, kā mēs skaidrojam apkārtējo realitāti. Tāpat, tas ir funkcionējošais līdzeklis, kas nones kopienai vai indivīdam arī kādu jēgu, respektīvi,

tieši tādēļ valoda atšķir cilvēku no dzīvnieku pasaules un tādēļ arī valoda veido kultūru nevis kā bioloģisku tēlu. Tātad kultūra un daba šajā ziņā atšķiras tieši tur, kur veidojas valoda kā jēgas nesējs.

Bet Latvijas apstākļos, un to es esmu mēģinājis arī šodien dažādās formās artikulēt, valoda ir iespēja piedalīties, artikulēt politiskajā telpā savus priekšstatus, intereses, neapmierinātību un protestu, tas, ko jūs minējāt iepriekšējos jautājumos. Bet šai valodai ir jābūt līdzeklim, kas ir vienlīdzīgi vai, teiksim, vienādi kvalitatīvi pieejams visiem diskusijas dalībniekiem. Līdz ar to pēc būtības, ja mēs to noreducētu uz tādiem tehniskiem jautājumiem, šeit ir jautājums par to, cik kvalitatīvi es esmu apguvis šo valodu un vai es varu izmanto šo valodu tā, lai teiksim, nacionālas valsts ietvaros paustu savas versijas par šo valsti, par sabiedrību, par manu vietu tajā, par to, kas nosacīti veido manu identitāti. Es domāju, ka, ja mēs runājam par valodu kā par iespēju veidot politisku nāciju, tad, ja es līdz galam nesaprotu, ko saka manas valsts prezidents vai premjers, vai es nevaru sekot Saeimas debatēm bez tulkiem, vai es laiku pa laikam prasu, vai drīkst krieviski, tad tādā gadījumā es uzskatu, ka tā ir nepilnvērtīga iespēja piedalīties publiskajā telpā un tādā gadījumā tas, ko es minēju par publiskām kampaņām, latviešu valoda varēja jau diezgan sen kļūt par jaunu iespēju piedalīties, apgūt un tad arī saprast. Jo arī par traumām runājot, man ir jāsadzird cita cilvēka traumas un ja es to nevaru saprast tīri lingvistiski, tad, iespējams, arī kultūras ziņā šī telpa un šīs traumas man ir slēgtas.

B. Cilevičs.

Tātad, jūs tomēr runājat par valodu...

D. Hanovs.

Nē, es runāju par valodu....

B. Cilevičs.

... ka nevar saprast...

D. Hanovs.

Nē, es runāju par valodu kā par funkcionālu līdzekli tam, ka, saglabājot savu identitāti, es iegūstu jaunu identitātes līmeni. Es iegūstu iespēju pilnvērtīgi piedalīties kādā politiskā procesā, kas šā vai tā veidos mani, pārveidos vai, jebkurā gadījumā, var atvērt man iespējas iekļauties kādā jaunā politiskā kopienā vai procesā. Es to novēroju arī varbūt reflektējot... par... teiksim, savām pārmaiņām vai transformācijām. Es varēju apjēgt un saprast latviešu kultūras, vai, teiksim, latviešu sabiedrības traumas un traģēdijas, kas ir daļa arī no manas identitātes, jo uz mani to projicē, gribu to es vai

negribu, tikai tad, kad es varēju apgūt arī šo kultūrtelpu kā telpu, kas funkcionē pateicoties valodas zīmēm. Tātad, zīmēm, kas ražo jēgu.

B. Cilevičs.

Paldies. Sakiet, lūdzu... tātad, sanāk, ka, piemēram, Zviedrijas pilsoņi Somijā nevar būt pilnvērtīgi un pilntiesīgi pilsoņi, vai Latvijas mazākumtautības izglītības sistēma, kas pastāvēja no 19. līdz 34. gadam... faktiski neatbilda demokrātiskas valsts prasībām un neražoja pilnvērtīgus pilsoņus.

D. Hanovs.

Nē, es labi zinu, ka jūs tagad mēģināt izmantot, pirmkārt, situāciju pirms Otrā pasaules kara un jūs arī nevarat noliegt, ka situācija pēc Otrā pasaules kara Latvijā ir pavisam savādāka nekā 30. gados. Mēs varētu ilgāk diskutēt par Ulmaņa minoritāšu politiku, bet tā bija situācija, kura arī, ja mēs runājam par demogrāfiju, tomēr bija radikāli savādāka.

Kas attiecas uz Zviedrijas minoritāti Somijā, tad, protams, arī šeit mēs redzam, ka 20. gadsimta traumas, kuras es esmu minējis šodienas uzrunā, tomēr neskāra, tātad, zviedru minoritātes tēlu Somijas politiskajā vidē. Latvijas situācija šajā ziņā ir īpaša.

Es jau esmu minējis, ka no vienas puses, teiksim, mana etniska izcelsme mani pēc manas izvēles varētu, tātad, ierindot starp Latvijas mazākumtautībām, es uzskatu pēc ilgstoša darba un refleksijām par Latvijas vēsturi, es uzskatu sevi drīzāk par totalitāru režīmu migrantu. Es zinu, ka šis jēdziens noteikti neatbilst juridiskā līmeņa diskusijai šodien, bet šis ir tas moments, kad valodas politika kļūst par politisku diskursu, kad izglītības reforma kļūst par kaut ko plašāku nekā par funkcionālu pāreju, tātad, vai varbūt vielas apguves valodu, līdzekļiem un tā tālāk. No tehnoloģiskā procesa izglītības reforma kļūst par daļu no Latvijas nespējas noslēgt 20. gadsimta traumatisko pieredzi. Sev personīgi es šo nodaļu esmu slēdzis. Es neuzskatu, ka tas pazemo mani, ierobežo manas iespējas piedalīties šajā publiskajā telpā, vai kaut kādā veidā sakropļo manu etnisko identitāti. Es varu kopt savu krievu, ukraiņu, ebreju utt. identitāti, kas manī viss kopā ir, bet es vienlaicīgi zinu, ka viena no manām prioritātēm ir mēģināt veidot arī kopā ar maniem studentiem tieši politisko vidi un politisko nāciju, kurā mēs esam primāri Latvijas pilsoņi, tie pilsoņi, kuri veido arī konsensu. Un tādēļ man daļēji ir jāpieņem tas, ka Latvijas politiskajā traumatizētajā telpā mēs nevaram iet tālāk, iet uz priekšu, attīstīties, veidot nākotnes vīzijas, ja, piemēram, es personīgi savā profesionālajā publiskajā pieredzē neapzinātos to, ka daudziem cilvēkiem šeit es esmu šī, tā teikt, totalitāro režīmu varbūt produkts vai mantojums. Iespējams, ka šī tēze nemaz neattiecas uz šodienas diskusiju, bet man bija svarīgi paust šo viedokli arī kā Latvijas pilsonim.

B. Cilevičs.

Paldies. Jūs savā viedoklī rakstāt, ka tā saasinātā reakcija no mazākumtautības bērnu vecākiem ir no neinformētības, līdz ar to viņi ir viegli ietekmējami. Tātad, vai tiešām jūs apgalvojat, ka mazākumtautībām piederošo bērnu vecāki ir tik ietekmējami, ka viņu pozīciju nosaka politisko partiju vai mediju teiktais, nevis viņu bērnu praktiskā ikdienišķā pieredze, ar ko viņi sastopas reālajā dzīvē.

D. Hanovs.

Redziet, ja mēs tagad varētu apgalvot, ka mums... jums vai man... ir zināma visu mazākumtautību bērnu ikdienas pieredze, tad es domāju, ka mēs būtu vai nu diži pētnieki vai burvji, kas varētu ielūkoties katrā ģimenē. Tas ne jums, ne man nav iespējams.

Bet, ja mēs runājam par to, kā mediji ietekmē cilvēkus, tad, protams, sadrumstalotajā un sarežģītajā mūsdienu globālajā vidē, kā mēs to zinām no mediju teorētiķiem, tieši mediji un politiskais diskurss ir tas pamats vai primārie avoti, no kuriem ikdienā cilvēks iegūst priekšstatus par politisko piederību, identitāti, prioritātēm, teiksim, vispār par politikas procesu kopumā. Un līdz ar to, tā ka tas informācijas klāsts ir milzīgs... tad ir skaidrs, ka tieši medijiem un arī politiskajai videi, kurai ir privilēģēta pieeja medijiem, tātad, kā mediji vismaz biežāk un vairāk interesējas par viņiem un dod viņiem iespējas tikt pie vārda, tad, jā. Tad es uzskatu, ka šie ir tie mehānismi, kas principā Latvijas sabiedrības apstākļos veido arī, tātad, plašas mediju telpā. Piecu gadu pieredze kā radio programmu vadītājam un, tā teikt, darbs tiešajā ēterā, man ļauj ielūkoties dažu... ne visu, protams, bet dažu cilvēku empīriskajos priekšstatos un par to, kā viņi atražo klišejas gan no citu valstu medijiem, gan arī no Latvijas medijiem. Noteikti.

B. Cilevičs.

Un bērnu praktiskām grūtībām, ko vecāki redz un mēģina palīdzēt, ir mazāka loma nekā medijiem un politiķiem, jūsuprāt?

D. Hanovs.

Manuprāt, jūs mēģināt salīdzināt nesalīdzināmas kategorijas. Šie, teiksim... šīs problēmas vai sarežģītība, vai kaut kādi tehniski aspekti ir tie, ar kuriem var strādāt pedagoģiskajā procesā, tam ir nepieciešami kvalitatīvi skolotāji. Tam, protams, ir nepieciešama arī vecāku palīdzība, bet mācību process ir nosacīti viens žanrs, mediju saturs un politiskais diskurss drīzāk apgrūtina tieši dažādu ģimeņu vēlmi varbūt ieraudzīt, ka latviešu valoda nav viņiem sods vai sazvērestība pret viņiem, jo tas ir ļoti viegls politiskais resurss... Un es emu minējis, ka vēlēšanu kļūst aizvien mazāk un politiskais resurss kļūst par deficītu... Tad tādā gadījumā tā ir īstenībā drīzāk

definējama kā papildus slodze, tīri tehniskie procesi. Viena lieta ir pārtulkot uzdevumu, un to saprast, otra lieta ir dzirdēt, kādēļ mums tas ir jādara un kas tas ir par sodu un tie ļaunie un tā tālāk... respektīvi, mediju satura veidotie ienaidnieku tēli ir tie līdzekļi, kas novājina Latvijas demokrātiju.

B. Cilevičs.

Paldies. Sakiet, lūdzu, jūs nesaskatāt atšķirību starp publiskajām un privātajām skolām attiecībā uz apstrīdētajām normām?

D. Hanovs.

Es domāju, ka privātās iestādes ir, teiksim, tā vide, kurā no vienas puses ir daļa no vispārējās izglītības politikas, jau Izglītības ministrija minēja, ka šīs nav kaut kādas tādas slēgtas telpas vai rezervāti; no otras puses, šeit, protams, ir jautājums par to, vai privātā vidē varētu varbūt iegūt lielāku brīvību un rīcībspēju, jo nu šeit ir priekšstats par to, ko nozīmē privātais... Šeit es neesmu speciālists, līdz ar to nevaru par to spriest. Bet kvalitātei ir noteikti jābūt nodrošinātai nosacīti abos žanros.

B. Cilevičs.

Paldies. Un man ir pēdējais jautājums. Jūs daudz runājāt par līdzdalību, kompromisu. No otras puses, vienlaicīgi jūs runājāt par to, ka ir jāslēdz šis jautājums, jāpieņem galīgais lēmums, jāpaātrina... Kā to var apvienot? No vienas puses, ja ir zināma sabiedrības daļa, kas nav apmierināta ar šo lēmumu un šis lēmums skar tieši šo sabiedrības daļu. Tātad, ātri pieņemot lēmumu un slēdzot jautājumu, mēs pilnīgi skaidri ignorējam šīs sabiedrības daļas viedokli. Kā var apvienot šos divus principus, ko jūs aizstāvat...

D. Hanovs.

Redziet, ja mēs runājam par daļām, tad jautājums ir, vai šis tomēr nav pārspīlēts apgalvojums, jo tīri kvantitatīvi... iespējams... man patlaban trūkst datu, es nezinu, varbūt jums ir kādi dati, kāds procents Latvijā dzīvojošo mazākumtautību... vai arī varbūt tas ir sadalījums pēc mazākumtautībām... ir neapmierināti ar pašreizējiem grozījumiem. Man tādas statistikas nav. Es nojaušu, ka varbūt jums arī. Tādā gadījumā es varu arī nerunāt par to, ka ir tāds imaginārais, iztēlotais priekšstats par to, kas "aiz mums ir". Un kas tur ir aiz mums? Mēs to kvantitatīvi nezinām. Varbūt es to vienkārši neesmu dzirdējis, es ar prieku par to arī dzirdētu, ja būtu tāda iespēja.

Jā, es domāju, ka to var apvienot tādēļ, ka neapmierinātība daļēji ir, manuprāt, veidota kā politiski apzināta rīcība, tātad, sava politiskā resursa vairošana.

B. Cilevičs.

Paldies. Man vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Paldies. Tralmakas kundze.

I. Tralmaka.

Paldies. Man būs viens jautājums. Iespējams, jūs jau daļēji uz viņu atbildējāt. Bet šobrīd par līdzdalības procesu patiešām tiek runāts kā par... no vienas puses, tātad, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas, tātad, tas ir viedoklis, ka tās vajag... no otras puses, mums ir viens monolīts mazākumtautību viedoklis, kurš ir pret. Vai jūsu novērojumi liecina par to, ka tiešām mazākumtautību starpā šis viedoklis patiešām ir tik ļoti vienveidīgi negatīvs?

D. Hanovs.

Kā jau es esmu minējis, man nav patlaban statistisku datu, nav varbūt bijuši vai ir bijuši... es neesmu par to dzirdējis... kāda nacionālā mēroga aptauja, kas būtu varbūt socioloģiski kvalitatīva, kas liecinātu par to, kādas ir dažādu mazākumtautību attieksmes, scenāriji, viedokļi attiecībā uz šīs reformas saturu. Es varētu minēt tikai manus empīriskus novērojumus, arī sarunas ar dažādiem Rīgas skolu direktoriem. Viņu viedokli es varētu varbūt noreducēt tādā īsā frāzē: atstājiet mūs mierā, mēs gribētu nodrošināt kvalitatīvu izglītības procesu, mums jau tagad ir iespējas kopt, attīstīt un nodrošināt etniskās identitātes veidošanu. Un man tika minēts tur Nabokova vakari vai, teiksim tur krievu sudraba laikmeta dzejas vakari... Respektīvi, tas, kas, manuprāt, patlaban norisinās, ir, teiksim... politiskās debātes vienmēr ir diezgan viengabalaini tādi tēli, kas it kā tiek veidoti publiskajā telpā, lai būtu ko apstiprināt vai noliegt. Līdz ar to es uzskatu, ka šeit mēs drīzāk runājam par ārkārtīgi vienkāršotu uztveri. Es domāju, ka Latvijas dažādām minoritātēm mazākumtautību.. kā mēs to zinām arī pēc naturalizācijas procesiem, pēc valodas... pēc savas valodas apgūšanas stratēģijām, ir ļoti dažādi scenāriji, kā iekļauties Latvijas sabiedrībā.

I. Tralmaka.

Paldies jums.

S. Osipova.

Tā.. Liels paldies jums, Hanova kungs.

Kā nākamo es aicināšu Rīgas 34. vidusskolas direktori Nataļju Rogaļevu. Lūdzu, uzrādiet tiesa sēžu sekretārei dokumentu...

Rogaļevas kundze, jūs mums esat atsūtījusi viedokli, ko parasti tie pieaicinātie, kurus aicina uz tiesas sēdi, nedara. Ar kādu mērķi jūs mums atsūtījāt viedokli, jo mēs dzirdam jūsu viedokli šeit un pierakstām to, kas tiek teikts šeit.

N. Rogaļeva.

Man nebija pārlicības uz to brīdi, kad man pieprasīja viedokli...

S. Osipova.

Jūs aicināja piedalīties tiesas sēdē un šeit sniegt viedokli.

N. Rogaļeva.

Jā, mani aicināja piedalīties tiesā tikai 26. februārī attiecīgi un... es uzrakstīju viedokli pirms tam.

S. Osipova.

Ko jūs vēlaties, lai mēs ar šo viedokli iesākam? Viņš dublēs to, ko jūs runāsi?

N. Rogaļeva.

Es paplašināju savu viedokli...

S. Osipova.

Vai ir jēgpilni, ka tiesa viņu patur?

N. Rogaļeva.

Es domāju, ka nē.

S. Osipova.

Paldies.

N. Rogaļeva.

Tātad, godātā tiesa!

Es, pirmkārt, gribēju teikt, ka es šeit uzstājos ne tikai kā Rīgas 34. vidusskolas direktore, bet arī kā skolotāja ar logopēda pieredzi, ilgstošu logopēda pieredzi, gan es balstos arī uz savu pieredzi, izstrādājot zinātnisko darbu pedagoģijā, man ir doktora grāds pedagoģijā. Tāpat es arī gribu teikt, ka man ir pieredze darbā divās ministrijās, tajā skaitā Izglītības un zinātnes ministrijā un līdz ar to man ir priekšstats par to, kā, manuprāt, būtu sagatavojami lēmumi no ministrijas puses, lai tie lēmumi būtu kvalitatīvi un no šādas pozīcijas es arī mēģināšu runāt.

Ņemot vērā to, ka no 2019. gada 1. septembra stājās spēkā jauns regulējums un jauna norma, man būtu ļoti svarīgi pastāstīt par savām bažām un par tiem riskiem, kuri pastāv izglītības kvalitātei, ja mēs šo normu ieviešim sasteigti, nesagatavoti un nepārdomāti.

Lai realizētu pāreju pārsvarā uz mācībām latviešu valodā, ir jāņem vērā, ka mums jāizpilda noteikti nosacījumi, par kuriem es runāšu vēlāk.

Un tagad es vēlos pievērsties, pirmkārt, tiem šķēršļiem, kas būtiski varētu ietekmēt pārejas īstenošanu.

Un pirmais šķērslis, manuprāt, ir, ka patlaban nav izstrādātas metodes, kā pasniegt priekšmetu vai mācību saturu latviešu valodā tiem bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda.

Šeit varētu runāt par to, ka kopš 1999. gada Latvijā ļoti labi un sekmīgi attīstījās bilingvālā izglītība. Un šī bilingvālās izglītības metode tika diezgan sistēmiski izstrādāta un šī metode paredzēja divu valodu izmantošanu mācību procesā. Divdesmit gadu laikā pedagogi, skolotāji, zinātnieki, Latviešu valodas aģentūra pilnveidojuši savu ieguldījumu bilingvālajā izglītībā un skolotāji pilnveidoja savu kompetenci, apmeklēja dažādas konferences, meistarklases, seminārus. Tā, piemēram, 2002.-2004. gadā tika piedāvāti pedagoģiskās profesionālās pilnveides kursi ne tikai latviešu valodas zināšanu uzlabošanai skolotājiem, kuri turpmāk strādātu bilingvāli, 120 stundu apjomā, to darīja Latviešu valodas aģentūra, un tiešām liels paldies viņiem par to, bet arī tika piedāvāti kursi bilingvālās metodes apguvei. Un proti, tas ir, kā strādāt, ja tu pasniedz priekšmetu divās valodās, kad izmantot vienu valodu, cik lielā mērā izmantot otru valodu.

Lai īstenotu bilingvālo izglītību, ir izstrādāti vairāki mācību līdzekļi. Skolotājiem bija iespēja apzināt savas skolas skolēnu vajadzības un skolas mācību prioritātes un ņemt tās vērā, plānojot savu darbu un profesionālo pilnveidi arī. Katra skola ir izstrādājusi un licencējusi savu individuālo bilingvālās izglītības programmu, kurā atspoguļo skolas prioritātes un resursus, nodrošinot bilingvālo izglītību.

Izglītības un zinātnes ministrija arī piedāvāja četrus bilingvālās izglītības modeļus, kurus skola varēja izvēlēties par pamatu, vai arī skolas varēja izstrādāt savu programmu. Vairākas izdevniecības izveidoja bilingvālas un pat trilingvālas vārdnīcas, mācību līdzekļus, mācību grāmatas, metodiskos līdzekļus un darba burtnīcas, lai skolotājs būtu nodrošināts ar līdzekļiem, ar kuriem viņš var strādāt bilingvāli.

Bilingvālās izglītības īstenošanai tolaik tika nodrošināts arī papildus finansējums, kas motivētu skolotājus izmantot latviešu valodu mācību stundās un arī motivēja latviešu valodas skolotājus iet uz mazākumtautību skolām strādāt. Tas bija 30 procentu piemaksa par latviešu valodas mācīšanu un līdz 30 procentiem bija piemaksa par bilingvālās izglītības īstenošanu atkarībā no bilingvisma pakāpes. Tas pēc būtības ir liecinājums tam, ka tiešām skolotājam, strādājot bilingvāli, vajadzēja ieguldīt

papildus laiku un papildus spēku, lai iemācītu bērnus, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, iemācīt viņiem gan latviešu valodu, gan priekšmetu.

Un tika veidota situācija, kurā bilingvālajai izglītībai tika nodrošināts ne tikai normatīvais regulējums, piemēram, ar Ministru kabineta noteikumiem vai likumu, bet arī ļoti liels metodiskais atbalsts, profesionālās pilnveides kursi skolotājiem, mācību un metodiskā literatūra. Bilingvālā izglītība tika ieviesta tiešām pakāpeniski un metodiski ļoti korekti.

Un patlaban bilingvālās izglītības vai bilingvālās pieejas īstenošana ir rezultatīva. Centralizēto eksāmenu 12. klasē rezultāti liecina, ka nepastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp mazākumtautību un latviešu skolu absolventu rezultātiem tādos mācību priekšmetos, kā bioloģija, matemātika, fizika, ķīmija. Tie ir priekšmeti, kurus mazākumtautību skolas skolēni ir apguvuši bilingvāli. Nozīmīga atšķirība ir vērojama tikai latviešu valodas eksāmenu rezultātos, jo visās skolās latviešu valoda tiek kārtota kā dzimtā valoda un, kā zināms, pirmo valodu personība pārvalda labāk nekā jebkuru nākamo, iemācīto valodu.

Kā arī ir jāņem vērā tas, ka latviešu valodas centralizēto eksāmenu rezultāti nav atkarīgi no izglītības programmas, proti, mazākumtautību programmas vai latviešu programmas, tos lielākoties ietekmē arī sociālie faktori. Un mēs zinām, ka atsevišķas pilsētas vidusskolas, mazākumtautību vidusskolas, latviešu valodas rezultāti pārsniedza latviešu valodas eksāmenu rezultātus, nu, piemēram, kādā mazā skolā laukos. Un tā ir arī ar mūsu skolu. Mūsu skolas rezultāti vidēji latviešu valodā ir labāki nekā citu latviešu skolu rezultāti. Tā notika bilingvālās izglītības ieviešana.

Kas ir plānots tagad, lai nodrošinātu pāreju uz mācībām pārsvarā valodā? Jaunais regulējums neņem vērā jau izstrādāto veiksmīgo pieredzi un turklāt netiek piedāvāta cita tikpat efektīva pieredze. Izglītības un zinātnes ministrija plāno izstrādāt trīs mācību plānu modeļus, no kuriem skola varētu izvēlēties sev piemērotāko. Šodien Izglītības un zinātnes ministrija teica, ka modeļi ir izstrādāti un apstiprināti. Teikšu, ka joprojām nav apstiprināti. Cik es sapratu, tas ir valsts sekretāros. Vakar man bija iespēja izvērtēt šos modeļus. Diemžēl es nevaru šos modeļus nosaukt par modeļiem, bet drīzāk par nosacījumiem, pie kāda katru modeli var pielietot. Ja bērns pabeidzis, piemēram, pirmsskolas izglītības programmu latviski, tad pielieto vienu variantu, vienu valodas attiecību. Ja pabeidzis pirmsskolas izglītību mazākumtautību valodā, tad citu. Diez vai šo varētu nosaukt par modeļiem. Tātad, manuprāt, modeļi joprojām nav.

Patlaban nav pieejami mācību līdzekļi, kas varētu nodrošināt mazākumtautību skolu izglītojamo mācības latviešu valodā. Skola izmanto mācību līdzekļus, kuri ir izstrādāti latviešu skolām. Šo mācību līdzekļu valoda ir bieži vien ļoti sarežģīta, izteikumi ir formulēti tā, ka nereti tos nevar saprast arī bērni, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda. Nu tad tie bērni, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, būs vēl sliktākā situācijā. Līdz ar to, manuprāt, ir jāpilnveido mācību līdzekļu kvalitāte vispār

un mēs gaidām, ka tas varētu notikt ar jauno mācību saturu būs izstrādāti jaunie mācību līdzekļi.

Un otrais jautājums, kas attiecas uz mācību līdzekļiem, manuprāt, ir tomēr jāiemāca mazākumtautību skolu skolotājiem strādāt ar mācību līdzekļiem latviešu valodā.

Ja mēs runājam par profesionālo pilnveidi. Es tā sapratu, ka šeit bieži skanēja informācija par to, ka ir nodrošināti skolotājiem kursi, lai paaugstinātu latviešu valodas līmeni. Jā. Tas tā ir. Ir ieguldīta liela nauda un, tiešām, latviešu valodas kursi skolotājiem ir nodrošināti. Tajā pašā laikā skolotājiem nav nodrošināti kursi, kuros viņi varētu iemācīties mācīt priekšmetu citā valodā, valodā, kura gan bērnam, gan bieži vien tam skolotājam nav dzimtā valoda. Piemēram, skolotājam netiek skaidrots, kā viņam mācību procesā aktualizēt abstraktus jēdzienus tā, lai skolēni saprastu jēdziena vispārināto būtību. Piemēram, kā paskaidrot jēdzienu “taisnīgums” sociālās zinībās vai jēdzienu “vārdu šķira” latviešu valodā. Zinātniskus jēdzienus skolotājiem nereti ir vispār grūti paskaidrot gan dzimtajā valodā, paskaidrot citā valodā ir gandrīz neiespējami bez speciālas metodes.

Bilingvālās izglītības ietvaros skolotāji varēja paskaidrot vissarežģītāko vielu bērniem dzimtajā valodā, pēc tam piestiprināt jēdzienam terminu latviešu valodā un turpmāk integrēt šo jēdzienu latviešu valodā... kontekstā pasniedzot latviski. Tagad šādas iespējas skolotājiem, ja viņi pasniegs latviski, vairs nebūs.

Otrais risks un otrais šķērslis, par ko es gribētu runāt, ka... un tiešām tas arī ir izskanējis, ka patlaban skolām nākas saskarties ar pedagogu trūkumu. Skolu pedagoģiskais sastāvs noveco, mēs to visi zinām, skolotāju vidējais vecums ir apmēram 50 gadi, augstskolas, kurās tiek sagatavoti pedagogi, joprojām strādā pēc novecojušām programmām, jaunās programmas tikai tagad tiek izstrādātas, jaunieši nav motivēti doties strādāt uz skolām, jo skolotāju profesijas prestižs ir zems, skolotāju atalgojums neatbilst darba apjomam un atbildībai, daļa skolu pedagogu atrodas uz izdegšanas sliekšņa, jo slodze un atbildība ir liela, kā arī skolotāji nejūt sabiedrības atbalstu un novērtējumu. Skolotāju darba diena nav normēta. Skolotājiem nākas sazināties un tikties ar skolas vecākiem arī pēc darba laika un brīvdienās. Bez tam, kā es jau teicu, nav pedagogu, kas būtu pilnveidojuši savu profesionālo kompetenci, apgūstot zināšanas par to, kā strādāt latviešu valodā ar skolēniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā.

Un tagad es negribu runāt tikai par krievvalodīgajiem skolēniem, bet mūsu skolā mācās arī ķīnieši un, ņemot vērā arī migrāciju, ir reemigrantu bērni, arvien vairāk tādu bērnu būs. Un ja mēs neizstrādāsim metodiku, kā strādāt latviešu valodā ar tiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā, es domāju, ka mēs zaudēsim izglītības kvalitāti.

Man arī ir doma, ka skolotāji, kuri strādāja bilingvāli līdz šim, un turpmāk nevarēs pasniegt latviski savu priekšmetu nevis tāpēc, ka viņi neprot to valodu, bet tāpēc, ka metodes nav. Šie skolotāji ir mūsu izglītības sistēmas atbalsts un līdzsvars...

jo, ja viņi tagad nolems pamest savu darba vietu, tad mums skolotāju trūkums visā valstī palielināsies un starp zaudētājiem būs ne tikai mazākumtautību skolas, bet būs arī latviešu skolas.

Trešais, par ko es gribētu teikt. Ka mācīties valodā, kas nav dzimtā, vienmēr ir sarežģītāk. Vienmēr ir sarežģītāk. Patlaban nav pētījumu, kas pierādītu, cik daudz laika iegulda latviešu... piemēram, latviešu un mazākumtautību skolu skolēni, lai apgūtu vienu un to pašu tēmu, kādā no mācību priekšmetiem. Piemēram, atbilstošu tēmu dabas zinātnēs, ja mācības notiek latviešu valodā gan vieniem, gan otriem. Kā liecina pieredze... man kā skolas direktores pieredze, kā mammas pieredze, skolēniem nākas tērēt vairāk laika un spēka... tiem, kuri mācās mazākumtautību skolā vai tiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Lai noskaidrotu nezināmo vārdu vai izteikumu nozīmes, skolēni nevar izteikt savas domas tikpat brīvi un precīzi, kā dzimtajā valodā. Skolēni tērē apmēram par 40 procentiem vairāk laika, lai sagatavotos mācību stundām, jo gan tulkojumi, gan pieraksti, gan tulkojumi atpakaļ uz latviešu valodu... jo es izlasu tekstu latviski, pārtulkoju uz savu dzimto valodu, izrēķinu, izpildu uzdevumu un atbilde man ir jāsniedz latviski, protams, ka tas paņem ļoti daudz laika. Skolas administrācija saņem informāciju no vecākiem, ka skolēni mājās tērē ļoti daudz laika, lai kvalitatīvi apgūtu mācību vielu. Tādēļ skolēniem nepietiek laika atpūtai, pastaigām svaigā gaisā, interešu izglītībai, kas izkopj viņu personību. Vecāki apgalvo, ka viņiem nereti nākas atteikties no interešu izglītības nodarbībām, lai veiksmīgi apgūtu mācību vielu.

Ja skolēns apgūst mācību vielu vai mācību priekšmetu ne savā dzimtajā valodā, tad palielinās nepieciešamība pēc vecāku atbalsta un vecākiem ir jāiesaistās, piemēram, mājas darbu pildīšanā tulkojot vai skaidrojot kaut ko. Ir jāņem vērā arī tas, ka vecāki bieži vien ir ļoti noslogoti, pat pārslogoti un viņi varbūt nezinoši noteiktajā mācību jomā vai priekšmetā, viņiem varētu arī nebūt pietiekamas zināšanas latviešu valodā. Un līdz ar to pieaug arī vecāku trauksmes līmenis, kas var izpausties kā agresija pret tiem pašiem bērniem, kuri paši nevar tikt galā ar mācībām, pret skolu, kura uzdod tik daudz un prasa nezin ko un arī pret izglītības sistēmu kā tādu. Es dzirdēju izteikumus, ka mūsu izglītības sistēma ir ļoti slihta, nenodrošina to, nenodrošina šo un tas ir ļoti sāpīgi man kā cilvēkam, kurš visu laiku ir pavadījis izglītības sistēmā.

Arī mācību stundu laikā priekšmeta satura apguvei ir nepieciešams ilgāks laiks un, ja patlaban mācības notiek divās valodās, tad, ja mēs mēģināsim mācīt bērnus tikai latviski bez metodes, tad problēmas saasināsies.

Bez tam, ir pamatotas bažas par to, ka skolēniem, kuriem patlaban ir mācīšanās grūtības, un mēs jau sen runājam par iekļaujošo izglītību... gaidām, ka droši vien ļoti drīz uz mūsu skolām atnāks daudz skolēnu ar mācību grūtībām, ar īpašām vajadzībām. Viņiem būs daudz grūtāk apgūt mācību vielu valodā, kura nav viņiem dzimtā valoda. Somijā veiktie pētījumi liecina par to, ka, ja skolēns pietiekamā līmenī nepārvalda valodu, kurā mācās, tad viņa uzvedība ir līdzīga kā skolēnam ar runas attīstības aizturi.

Nav pietiekams vārdu krājums, lai varētu paust savu domu, ir grūti veidot teikumus, tekstus, runa ir fonētiski nekorekta, netiek ievērotas stilistikas likumsakarības un ar šādu skolēnu pēc būtības jāstrādā profesionālim, kas ir ieguvis atbilstošu izglītību un saprot runas attīstības principus. Taču skolā priekšmetu skolotājiem nav šādu zināšanu. Un priekšmetu skolotājiem ir grūti arī definēt, vai mācību grūtības bērnam rodas tādēļ, ka viņš nesaprot latviski, piemēram, vai tās mācību grūtības viņam būtu konstatējamas arī dzimtajā valodā. Lai savlaicīgi skolēniem palīdzētu, mums pēc iespējas ātrāk jānosaka radošās grūtības cēlonis. To ir daudz grūtāk izdarīt, ja skolēns mācību vielu neapgūst dzimtajā valodā.

Arī šī situācija, manuprāt, ietekmēs izglītības kvalitāti un pietiekamas speciālistu piesaistes skolai varētu glābt šo situāciju, bet, manuprāt, es nekur neredzēju un nedzirdēju, nelasīju, ka šī reforma paredz šādu iespēju palielināt speciālistu skaitu.

Šeit jau runāja par to, ka 7.–9. klase ir pusaudžu vecums. Es domāju, ka es neatkārtošos. Tiesām, pusaudži ir ļoti dažreiz noraidoši... noraidoši pret visu, ko mēs viņiem piedāvājam, bet pusaudžiem piemīt tāda īpašība, ka viņiem vieglāk atmet problēmu, nekā šo problēmu risināt. Un šeit pastāv diezgan liels skolas pamešanas risks, ja bērni nebūs veiksmīgi... ja būs neveiksmīgi.

Un ceturtais, par ko es gribēju runāt, tas ir... tā ir satura reforma un jaunā satura ieviešana no 2020. gada, kas principiāli maina nostāju pret procesa dalībniekiem. Jaunā mācību satura ietvaros skolēni tiek definēti kā galvenie procesa virzītāji un pieaug skolēnu atbildība par viņu mācību sasniegumiem. Jaunajā saturā ir noteikts, ka skolēniem pašiem vairāk ir jāstrādā ar tekstiem, jādiskutē, strādājot grupās vai pāri, jāprezentē sava darba rezultāti, skolotājs mācību procesā ir tikai skolēnu konsultants un atbalstītājs. Patlaban nav skaidrs, kā īstenot šos uzstādījumus, pat strādājot ar skolēniem dzimtajā valodā. Nav mums tādas pieredzes, mēs tagad visi cenšamies šo pieredzi iegūt. Jaunās programmas īstenošana latviešu valodā radīs vēl lielākus sarežģījumus skolotāju darbā un mācību satura apguves procesā.

Bez tam nav prognozējama arī situācija, kas radīsies, ja skolēni paši vadīs savu mācīšanos...

S. Osipova.

Vai tas ir apstrīdēto normu jautājums, vai tas jau ir cits?

N. Rogāleva.

Nē, tas ir par apstrīdētajām normām.

S. Osipova.

Skolēni paši vadīs un to nosaka apstrīdētās normas?

N. Rogaļeva.

Nē. Es runāju par...

S. Osipova.

Lūdzu, runājiet tuvāk pie tās lietas, ko mēs šobrīd... Es zinu, ka izglītības sistēmā pedagogiem ir ļoti daudz, ko viņi gribētu pateikt Izglītības ministrijai, bet taupot mūsu kopīgo laiku, koncentrēsimies uz valodu...

N. Rogaļeva.

Labi. Tātad, ja skolēni vada savu stundu, viņiem ļoti precīzi jāformulē stundas vai sava pētījuma mērķi, ļoti precīzi jāsniedz atgriezeniskā saite un to ļoti grūti daļai no skolēniem darīt pat dzimtajā valodā. Latviešu valodā viņiem būs vēl grūtāk un mums ir grūti prognozēt, kā tas viss izpaudīsies jaunā satura ietvaros.

Līdz ar to es varētu secināt, ka, pieņemot lēmumu, ir nepieciešams ļoti, ļoti nopietni izvērtēt tās sekas, kas varētu būt izglītības kvalitātei kopumā, gan mazākumtautību skolās, gan latviešu skolās. Un, manuprāt, izglītības kvalitāte un bērns ir tas vērtīgākais, kas mums šobrīd ir – tā ir mūsu nākotne.

S. Osipova.

Paldies, Rogaļevas kundze, par jūsu viedokli.

Šobrīd mēs esam ilgu laiku strādājuši bez pārtraukuma. Acīmredzot daži tiesnešu jautājumi un tad mēs dodamies pusdienu pārtraukumā.

Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā. Paldies par jūsu stāstījumu. Sakiet, lūdzu, es gribētu saprast, kā jūs šos... kā jūs teicāt... bažas, riskus... kā jūs tos savienojat ar šiem datiem, kas ir izskanējuši šeit par šiem 93 procentiem, kas izvēlas kārtot šos eksāmenus un sekmīgi nokārto. Tātad, esošā sistēma, jūsuprāt, nodrošina šo latviešu valodas prasmi, bet šīs latviešu valodas prasmes apguve jau šobrīd notiek kopā ar mācību procesu. Tātad

93 procenti tiek iegūti... Jūsuprāt, būs bažas, ka tās latviešu valodas zināšanas samazināsies, vai kā?

N. Rogaļeva.

Es gribu teikt, ka esošā bilingvālā izglītība ļāva nodrošināt zinātnisko jēdzienu apguvi dzimtajā valodā un pēc tam piestiprinot jēdzienam vai nosaucot to latviski, izmantot tālāk mācību procesā. Bilingvālā izglītība ir tas pamats, kurš patlaban arī dod šo iespēju bērniem gan kārtot eksāmenus valsts valodā, gan stāties augstskolās un diezgan sekmīgi mācīties. Ja mēs runājam par pamatskolu... un, pirmkārt, es runāju par

pamatskolu, kur ir mazākie bērni, ja mēs no paša sākuma sāksim viņiem skaidrot tikai vienā valodā, netulkojot, neskaidrojot neko otrā valodā...

S. Osipova.

Atvainojos... bet vai tiešām jūs uzskatāt, ka apstrīdētās normas paredz tikai mācīšanos latviešu valodā no 1. klases?

N. Rogāleva.

Nē. Es to tā neuztveru, protams... bet es varu teikt, ka no 7. klases līdz 9. klasei ir pamatā zinātniskie priekšmeti – bioloģija, ķīmija, fizika, ģeogrāfija. Šeit būs noteiktas grūtības, jo iestāstīt... bioloģijā ir ļoti sarežģīti jēdzieni. Ja mēs to visu skaidrojam tikai latviski, mēs varam zaudēt bioloģijas saturu. Ķīmija, fizika... ir ļoti sarežģīti tie zinātniskie jēdzieni. Ja mēs skaidrojam tikai latviski, mēs varam zaudēt saturu. Tur ir tās manas bažas.

G. Kusiņš.

Jā. Vēl viens jautājums. Šī apstrīdēto normu noteiktā secība, respektīvi, no nākamā gada 1. septembra attiecībā uz pamatizglītību un pēc tam tālāk. Jūs taisījāt tādas plašus vispārinājumus. Sakiet, lūdzu, šie jūsu vispārinājumi attiecas uz kuru no šiem ieviešanas posmiem? Ka jūsuprāt ir riski... tas attiecas uz to posmu, kas sāksies šī gada 1. septembrī, vai jūsu bažas ir par 2021. gadu, vai kā? Jo jūs neidentificējāt, par kuru periodu iet runa.

N. Rogāleva.

Es šeit runāju pārsvarā par to, kas sāksies 2019. gada 1. septembrī, kad mēs 7. klasē pēkšņi sāksim mācīt 80 procentus no mācību satura latviski.

G. Kusiņš.

Tātad tie bija uz šo pamatizglītības posmu.

N. Rogāleva.

Jā. Es vispār pārsvarā es runāju tikai par pamatizglītības posmu, jo par vidusskolu es neņemos runāt šeit.

G. Kusiņš.

Tie jūsu izteikumi nav attiecināmi uz tiem pārējiem?

N. Rogaļeva.

Uz vidusskolu man grūti spriest... man ir īpaša situācija vidusskolā, mēs vidusskolā neņemam visus bērnus. Vidusskolā mums ir noteikta atlase un mūsu vidusskolā, tāpat kā ģimnāzijā, tiek tie bērni, kuri ir motivēti un vēlas mācīties. Mums nepastāv tādas problēmas kā citām skolām, kuras strādā ar visiem mikrorajona bērniem.

G. Kusiņš.

Paldies. Un pēdējais jautājums. Jūs teicāt, ka... iespējams, problēmas var saasināties un daudz kas ir jāpilnveido, jūsuprāt... Šobrīd ir marts. Tas posms ir 1. septembris. Saki, lūdzu, kāda, jūsuprāt, ir šī iespējamība, ka šie modeļi jums taps zināmi, būs saprotami, jūs paspēsiet... vai jūs vienkārši uzskatāt, ka laiks vairs nav, ka neko vairs nevar paspēt un ka šis pirmais solis ir par strauju.

N. Rogaļeva.

Likums paredz, ka līdz 30. aprīlim man vajadzētu publicēt sistēmā jauno savu skolas modeli. Protams, publicēt – es varu, īstenot – es nevarēšu. Tātad, godīgi sakot, būs apmēram tā, kā es saku, ka būs šāds modelis, bet 2019. gada 1. septembrī šāds modelis nebūs, būs kaut kāds pa vidu un tas viss...

G. Kusiņš.

Un kāpēc būs modelis “kaut kas pa vidu”, kā jūs formulējāt?

N. Rogaļeva.

Tāpēc, ka nav metodes. Man nav laika apmācīt skolotājus pasniegt jēdzienus latviski, man nav papildus personāla, kurš paskaidros skolotājiem, ka šeit ir mācību grūtības, bet šeit ir valodu nezināšana... Man vispār nav skolotāju. Tā arī ir liela problēma. Man nav pēc būtības resursu, lai to visu nodrošinātu.

G. Kusiņš.

Un to jūs redzat uz tās jūsu konkrētās skolas piemēra?

N. Rogaļeva.

Jā. Un, ņemot vērā to, ka mūsu skola nav tā vājākā un eksāmenu rezultāti mums ir labi.

G. Kusiņš.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Man pavisam konkrēts jautājums. Sakiet, tātad, no jūsu runas es sapratu, ka bilingvālās metodes laikā, tātad, jums bija ļoti daudz un dažādas metodikas izstrādātas, un jums ar tām metodikām gāja un veicās ļoti labi.

N. Rogāleva.

Tieši tā.

D. Rezevska.

Un pašlaik jums nav metodikas, ko Izglītības un zinātnes ministrija būtu izstrādājusi, lai jūs varētu tātad 2019. gada 1. septembrī sākt strādāt.

N. Rogāleva.

Tieši tā.

D. Rezevska.

Kuras metodikas jums tieši konkrēti tagad nav? Kuru jums vajadzētu būt, bet Izglītības un zinātnes ministrija viņu nav izstrādājusi?

N. Rogāleva.

Mums nav metodes, kā sarežģītus zinātniskus jēdzienus skaidrot latviešu valodā bērniem, kuriem šī valoda nav dzimtā.

D. Rezevska.

Tātad, viena metodika, kā skaidrot latviešu valodā sarežģītus zinātniskus terminus bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda.

N. Rogāleva.

Un otra – kā atpazīt, vai mācību grūtības, kuras rodas mācību procesā bērniem, ir atkarīgas no tā, ka viņi nesaprot mācību valodu, vai viņiem tās ir mācību grūtības... nu, tā kā iekšējās... arī dzimtajā valodā, lai tos varētu novērot.

D. Rezevska.

Tātad vai grūtības ir saprast vielu, vai grūtības ir tāpēc, ka viņš nezina valodu.

N. Rogāleva.

Jā. Tieši tā.

D. Rezevska.

Divas metodikas.

N. Rogāleva.

Jā. Un tur ir vēl viena lieta, ka mēs varētu izstrādāt metodi un metode varētu būt pie izstrādātājiem, zinātniekiem vai Latviešu valodas aģentūras... Mums ir nepieciešams laiks, lai skolotāji varētu apgūt šīs metodes, jo no metodes labuma nav, ir labums tikai tad, kad pielieto.

D. Rezevska.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... paldies, Rogālevas kundze.

Es domāju, ka mēs iztaujāšanu turpināsim pēc pusdienu pārtraukuma.

Jūs būsiēt cilvēks, ar kuru mēs sāksim nākamo sēdes daļu pēc pusdienu pārtraukuma, jo arī pusēm noteikti būs jautājumi jums.

Tātad, paldies jums.

Šobrīd mēs ejam pārtraukumā uz pusotru stundu – 14.10 sākas tiesas sēde.

(Pārtraukums.)

S. Osipova.

Sēdieties, lūdzu.

Tātad, turpinām pieaicinātās personas Nataļjas Rogālevas uzklaušīšanu.

Tiesnešiem vēl ir jautājumi? Tiesnešiem šobrīd jautājumu jums nav.

Lūdzu, Čileviča kungs.

B. Čilevičs.

Paldies. Sakiet, lūdzu, Rogālevas kundze, vai, jūsuprāt, bilingvālā izglītība sasniedz nospraustos mērķus?

N. Rogāleva.

Es uzskatu, ka jā. Ļoti veiksmīgi. Bilingvālā izglītība dod gan izglītības satura kvalitāti, gan iespēju izmantot vairākas valodas mācību procesā, kas patlaban ir ļoti aktuāli Eiropā.

B. Cilevičs.

Paldies. Un vēl viens jautājums. Jūs stāstījāt par tām lielajām pūlēm, kas tika ieguldītas, lai veiksmīgi sagatavotu metodiski bilingvālo izglītību un acīmredzot, tas maksāja lielu naudu Sakiet, lūdzu, tajā brīdī, kad šis darbs tika veikts, vai jūs bijāt informēta, ka tas ir pagaidu variants un ka tiek plānota pilnīga pāreja uz izglītību valsts valodā?

N. Rogaļeva.

Es biju uz to brīdi pie bilingvālās izglītības pirmsākumiem un varbūt mēs kļūdījāmies, bet mēs visi skolu direktori bijām pārliecināti, ka šis piedāvājums, šis variants ir gala variants, kurš tiešām ir visveiksmīgākais risinājums gan mazākumtautību bērniem, gan sistēmai kopumā.

B. Cilevičs.

Paldies. Man vairāk nav jautājumu.

S. Osipova.

Jā, lūdzu, Saeima.

I. Tralmaka.

Paldies. Rogaļevas kundze, sakiet, lūdzu, pirms vairāk nekā... nu jau būs 14 gadi šajā pašā tiesas sēdē, tieši tie paši argumenti, ko jūs teicāt – par psiholoģisku ietekmi uz bērniem, par mācību līdzekļu trūkumu, par skolotāju nesagatavotību... runāja pieteikuma iesniedzēju pārstāvis Cileviča kungs, runāja arī privātskolas vidusskolas direktors... es skatos... Valērijs Buhavlovs, sakiet, vai viņiem toreiz nebija taisnība. Jūs sakāt, ka bilingvālā izglītība ir pilnībā sasniegusi mērķus. Vai toreiz šajā tiesas sēdē šīs bažas bija nepamatotas?

N. Rogaļeva.

Pirmkārt, es tajā sēdē nebiju un nevaru neko teikt par to sēdi. Bet, jā... Uzsākot arī bilingvālo izglītību bija noteiktas bažas par to, kā tas viss notiks un tiešām, tas ieguldījums bilingvālās izglītības attīstībā tomēr notika kādus četrus gadus pirms tam, kad mēs patiesi skolā ieviesām to bilingvālo izglītību. Sākumā bija taustīšanās, sākumā bija ļoti daudz kļūdu, sākumā bija ļoti daudz neveiksmju un es neuzskatu, ka patlaban mums vajadzētu atkārtot šo negatīvo pieredzi un atkal taustīties, atkal kļūdīties. Ja mēs vienu reizi jau izejam šo ceļu un mēs zinām, ka metode ir nepieciešama, mācību līdzekļi ir nepieciešami, skolotājus apmācīt vajag... Un līdz ar to varbūt ir vērts tomēr izdarīt kārtīgi no paša sākuma, nekā taustīties.

I. Tralmaka.

Tā tad jūsu tā baža ir vairāk tā kā par to grūtību periodu, nekā par rezultātu, jo jūs sakāt, ka bilingvālā izglītība ir labs rezultāts pēc to grūtību posma. Jūs vienkārši negribat vēlreiz tām grūtībām iet cauri, pat ja rezultāts ir labs...

N. Rogājeva.

Jā... es kļuvu vecāka laikam kopš tā laika un neesmu tik optimistiska, jo es sapratu, ka tās grūtības nav vienkārši manas kā skolotājas grūtības. Tās ir katra bērna konkrētas problēmas. Un zaudēt nevienu bērnu es negribu, tagad Latvijā mums ir maz bērnu, es to jūtu. Un katrs bērns ir vērtība. Vai mēs drīkstam atkal eksperimentēt?

I. Tralmaka.

Protams, ka bilingvālā izglītība katru reizi no jauna... katram bērnam...

N. Rogājeva.

Nē... nē... es tam nepiekrītu.

S. Osipova.

Lūdzu, nepārtrauciet, ļaujiet uzdot jautājumu.

I. Tralmaka.

Mans nākamais jautājums. Jūs minējāt savā uzrunā par to, ka nav metodoloģijas, kā mācīt latviešu valodā saturu bērnam, kurš nerunā dzimtajā valodā latviešu valodā. Sakiet, kā tad līdz šim bilingvālajā izglītībā tas tika darīts?

N. Rogājeva.

Manuprāt, es jau trešo reizi stāstu, kā tas notika bilingvālajā izglītībā. Bilingvālajā izglītībā skolotājs skaidro jaunu, pavisam nepazīstamu vielu bērnam dzimtajā valodā, pēc tam tulkoja nevis visu savu stāstījumu, bet terminu latviski, ko viņš varētu pielietot un tālāk ar šo terminu bērns iepazīs jau varēja iesaistīt šo terminu kontekstā.

I. Tralmaka.

Mans jautājums ir vairāk par priekšmetiem, kuri bija jā māca pilnībā latviešu valodā. Un mēs dzirdējām arī no Izglītības ministrijas, ka šādi priekšmeti ir arī eksaktie priekšmeti.

N. Rogaļeva.

Nevienam nav noslēpums, ka tie priekšmeti, kurus pārsvarā arī mācīja latviski, bija mūzika, kad varēja vai nu dziedāt vai nu rādīt ar rokām, sports, mājturība, kurā tika izmantots paņēmiens *learning by doing*, kad es kā skolotājs rādu, ko darīt un bērni atkārtu. Un es ar savu tā kā rādīšanu arī stāstu latviski.

I. Tralmaka.

Sakiet, 60 procenti no mācību satura, kas bija jāpasniedz latviešu valodā, bija mūzika un mājturība?

N. Rogaļeva.

60 procenti... tā norma mums bija pārsvarā vidusskolās sākumā. Sākumā mums ļoti pakāpeniski tas veidojās. Un, piemēram, 1. klasē, kā es atceros, kad mēs mācījām bērnus, bija gan 27 procenti latviski, pēc tam 30, pēc tam 40, un 60 procentus mēs varējām sasniegt tikai uz 7., 8., 9. klasi. Pakāpeniski.

I. Tralmaka.

Jā. Tad vēl joprojām tas jautājums ir: ja 60 procenti bija jāpasniedz 7., 8., 9. klasē un vidusskolā, tad noteikti bija kādi priekšmeti, kas bija arī eksaktie priekšmeti, bija jāpasniedz latviešu valodā. Sakiet, pēc kādas metodoloģijas līdz šim ir pasniegti priekšmeti eksaktie latviešu valodā bērniem, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda.

N. Rogaļeva.

Teikšu tā, ka pārsvarā tas notika tāpat kā bilingvāli, jo, ja bērns man prasīja paskaidrot kaut kādu jautājumu vai jēdzienu, pārsvarā skolotāji arī to skaidroja dzimtajā valodā.

I. Tralmaka.

Tātad, nemācīja latviešu valodā.

N. Rogaļeva.

Mācīja latviski, cik vien varēja, bet tiklīdz bija sarežģījumi, pārgāja uz dzimto valodu.

I. Tralmaka.

No jūsu stāstītā rodas priekšstats, ka pedagogi pilnveidojas tikai tad, ja valsts nodrošina viņiem šādas te... tikai tajosursos, kurus rīko valsts. Mums ir daudzas profesijas, kurās ir nepieciešams nepārtraukti pilnveidoties neatkarīgi no tā... jurista profesija būtu viena no tām... neatkarīgi no valsts kursiem. Sakiet, vai pedagogi jūsu

skolā... tas ir vienīgais, kā tiek papildinātas zināšanas par jaunāko metodoloģiju un iespējām mācīt ar jaunākām pedagoģiskajām... izmantojot līdzekļus un metodoloģiju ir tikai tie kursi, kurus nodrošina Valodas aģentūra un Izglītības ministrija?

N. Rogāleva.

Protams, ka nē. Gan katrā skolā ir semināri un metodiskās dienas, gan katras skolas pedagogi var apmeklēt arī citus kursus, kurus organizē uzņēmēji un tā tālāk. Bet jebkurā gadījumā kursu saturam ir jābūt skaidram un kursu saturu var izstrādāt pēc būtības zinātnieki. Es domāju, ka juristi, apmeklējot kursus, arī balstās uz atziņām, kurus izstrādāja un atklāja kādi zinātnieki. Neviens juristu kopums savā nodabā neapspriež kaut ko, nebalstoties uz pasaules atzinumiem, uz juridisko zinātņi un tā tālāk.

I. Tralmaka.

Izglītības ministrija ir piedāvājusi šos te CLIL valodas un satura integrētās apguves kursus un arī profesionālās kompetences pilnveidi pedagogiem, kas strādā lingvistiski neviendabīgā vidē. Jūsu skolas pedagogi pagājušajā gadā vai šajā te posmā ir apmeklējuši šos kursus, kas tieši tam ir plānoti. Tie ir domāti tieši metodoloģijai, strādājot daudzvalodīgā vidē. Sakiet, vai tas tomēr nenonāk pretrunā ar to, ka jūs sakāt, ka nekādu kursu nav.

N. Rogāleva.

Nu, nekādu kursu nav... ja mēs runājam par CLIL. Jā, CLIL kursi ir, bet pēc būtības CLIL kursi nav tik izplatīti un neaptver tik lielu pedagogu skaitu, kuriem būs noteiktā laikā jāstrādā ar bērniem, kuriem dzimtā valoda nav latviešu valoda. Vienlaikus es sapratu, ka CLIL kursi arī ir tādā aprobācijas stadijā un Valsts valodas aģentūra arī aprobē šo metodi un mēģina saņemt arī atzinumus gan no pedagogiem, gan no tiem, kuri mācās, gan no tiem, kuri strādā. Pateikt tagad, ka CLIL metode ir pilnīgi izstrādāta un pārbaudīta metode, kura dod savu rezultātu, mēs nevaram.

I. Tralmaka.

Tātad jūs gribat teikt, ka... tātad nevis nav kursu, bet jūs gribat viņus vēl ilgākus... vai kādus... jo jūs teicāt, ka kursu nav.

N. Rogāleva.

Nu jā. Jo šie kursi ir aprobācijas stadijā. To, ko piedāvā, vai tas strādā – nav skaidrs.

I. Tralmaka.

Skaidrs. Un tad jūs tā kā pirms tam sakāt, ka nepietiek kursu. Tad jūs runājat šobrīd... jūs kā pieaicinātā persona runājat arī citām skolām arī, vai tomēr tikai par savējo, jo jūs skolotāji, kas jūs skolā strādā, šos kursus ir apmeklējuši.

N. Rogaleva.

Jā. Es runāju par visām skolām, ne tikai par savu, jo es teicu, ka mūsu skola ir diezgan īpašā situācijā un ar to CLIL situāciju mums ir vieglāk, jo mums skolā ir padziļināta valodu apguve un CLIL mēs izstrādājam arī paši, lai pasniegtu angļu valodā priekšmetus. Bet mēs pie tā strādājam un es redzu, cik daudz grūtību un šķēršļu ir pielabojot šo metodi konkrētajai klasei un konkrētajam bērnam. Un līdz ar to pateikt, ka aģentūra izstrādāja kursus vai metodiku, kura varētu noderēt visai valstij, visām skolām un visiem bērniem, es neuzņemtos.

I. Tralmaka.

Mans pēdējais jautājums. Jūs pirms tam runājat un teicāt, ka jūs vairāk runājat par pamatizglītības stadiju no 1. līdz 9. klasei, kas vēl joprojām paliek bilingvāla. Sakiet, kas metodoloģijā tik ļoti mainās, ka, pamainot proporcijas no 1. līdz 6. klasei un no 7. līdz 9. klasei, ka skolotājiem būtu nepieciešams apgūt kaut ko tik jaunu, kas ir absolūti līdz tam nelietots, jo šajā te stadijā tomēr bilingvālā izglītība saglabājas.

N. Rogaleva.

Ir tā, kā es jau teicu. Ja bērnam bija sarežģījumi apgūt kādu jēdzienu, zinātnisko jēdzienu vai mācību vielu latviski, viņam vienmēr ir bijusi iespēja saņemt skaidrojumu no skolotāja krieviski. Un pēc tam nosakot terminu šim jēdzienam vai vispārīnājumam tālāk izmantot to latviešu kontekstā. Tagad tas nebūs iespējams, jo es pēc būtības nevarēšu viņam skaidrot dzimtajā valodā vai varēšu...

I. Tralmaka.

Līdz tam latviešu valodā bija arī jāpasniedz priekšmeti. Vai jūs varējāt pirms tam?

N. Rogaleva.

Nē.

I. Tralmaka.

Paldies jums.

S. Osipova.

Tā. Tiesai vēl būs jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Paturpinot šo situāciju, kas radās uzdodot jautājumus un jums atbildot. Cik, jūsuprāt, tad patiesa ir šī situācija, kad skolā, kurā mācību priekšmets būtu jāpasniedz latviešu valodā, viņš šobrīd netiek pasniegts latviešu valodā, kā es sapratu. Vai tā nav tāda dubultā grāmatvedība?

N. Rogāleva.

Varam teikt, ka jā.

G. Kusiņš.

Un sakiet, lūdzu, ja šis pedagogs, kas šādi rīkojas, jūsuprāt, tad tas ir atskaites punkts, lai mēs vērtētu, vai juridiski ir pareizi vai nepareizi?

N. Rogāleva.

Es nezinu, uz kāda pamata jūs varētu vērtēt, bet es varu teikt, ka situācija ir tāda, kāda viņa ir. Izmainīt šo situāciju ir ļoti grūti. Mēs tagad runājam par pedagogu, bet ne jau pedagogā ir tā sāls. Es gribu visu laiku uzsvērt, ka tas sāls ir bērņā. Ja pedagogs uzstājīgi mēģina izskaidrot bērnam svešā valodā zinātniskus jēdzienus un bērns joprojām nesaprot un nesaprot, cik ētiski un pedagoģiski būtu turpināt šo procesu, vai būtu tomēr gan humānāk, gan efektīvāk pāriet uz kādu brīdi uz bērna dzimto valodu, palīdzēt tam bērnam, atbalstīt un pēc tam turpināt latviski.

G. Kusiņš.

Vai tad jūs nesaskatāt pretrunu tajā, ko jūs teicāt par bilingvālās izglītības labo ietekmi un, cik es saprotu, tad tagad bilingvālā izglītība nespēj nodrošināt to, ka šie atsevišķie mācību priekšmeti tiek mācīti valsts valodā. Vai jūs nesaskatāt šeit pretrunu?

N. Rogāleva.

Es nesaskatu šeit pretrunu, jo tieši bilingvālā izglītība dod iespēju nepieciešamības gadījumā pāriet uz citu valodu.

G. Kusiņš.

Tātad, mācīt bilingvāli arī tos mācību priekšmetus, kas būtu jā māca valsts valodā?

N. Rogaļeva.

Jā.

G. Kusiņš.

Tad man būtu jautājums... jūs teicāt, ka jūs runājat par visām skolām. Un tad jūs teicāt, ka neuzņematies izteikties par visām skolām.

N. Rogaļeva.

Jā.

G. Kusiņš.

Man liekas, ka šie ir divi savstarpēji izslēdzoši apgalvojumi... vai jūs varētu pateikt, ka jūs runājat visu skolu vārdā vai...

N. Rogaļeva.

Tas ir atkarīgs no tā, kurā brīdī es par ko runāju... Ja es runāju par vidusskolu, piemēram, protams, ka es nevaru runāt par visām skolām, jo mums situācija ir daudz labāka. Mums bērni vidusskolā iestājas, viņiem ir iestājpārbaudījumi un mēs tiekam pie motivētākiem bērniem, kuri vēlas turpināt augstāko izglītību. Tad es nevaru runāt par vidējo izglītību, par visām skolām, kā tur ir.

Runājot par pamatskolu. Es runāju par jebkuru skolu un par savu arī, jo es pilnīgi apzinos arī savu atbildību kā direktore un es pilnīgi saprotu situāciju... Bet, ja man 4. klasē bērni sociālajās zinībās nevar saprast kādu jēdzienu... noteikti... noteikti es viņam palīdzēšu.

G. Kusiņš.

Un tad atgriežoties pie šīs jūsu konstatētās... pie jūsu iepriekš izteiktā, ka priekšmetu skolotājiem nav šādu zināšanu. Ja mēs šo frāzi attiecinām uz šo situāciju, ka bija jau jāpasniedz valsts valodā šis attiecīgais mācību priekšmets...

N. Rogaļeva.

Jā, un...

S. Osipova.

Lūdzu, nepārtrauciet tiesnesi, kad tiek uzdots jautājums...

G. Kusiņš.

Es mēģināšu noformulēt... Vai, jūsuprāt, tas teiktais, ka priekšmetu skolotājiem nav šādu zināšanu, ir attiecināms uz esošo situāciju, ka viņiem jau ilgstoši vajadzēja

pasniegt šos dažus priekšmetus valsts valodā? Tad kāpēc viņiem trūkst šādu zināšanu? Jeb varbūt ir akreditācijā iesnieguši nepatiesus datus?

N. Rogaleva.

Es uzskatu, ka, ja skolotājiem nav šādas zināšanas, ka skolotāji vispār nevar pēc būtības izstrādāt šādas metodes, jo šādu metožu izstrāde ir zinātnieku un metodiķu tā kā uzdevums. Runājot par to, ko dara skolotāji. Viņi arī taustās, viņi pielāgojas, viņi pieļauj kļūdas. Un tā mēs dzīvojam.

Ko nozīmē... jūs pieminējāt akreditācijas tā kā ziņojumus... Mēs varam teikt tā, ka vienu stundu vai vienu tēmu es varu diezgan veiksmīgi pasniegt latviski. Citu stundu un citu tēmu man ir ļoti grūti. Vai tas nozīmē, ka es vispār nevaru pasniegt latviski? Es domāju, ka nē. Ļoti dažādi bērni, ļoti dažādas klases. Un ja akreditācijas komisija pasaka, ka jā, šo priekšmetu mēs nodrošinām latviski, vai tas tiešām nozīmē, ka mēs simt procentīgi, neatbalstot bērnus, nodrošināsim latviski? Nē. Tas nozīmē, ka pārsvarā mēs mēģināsim mācīt bērnus latviski, izmantot latviešu grāmatas, mēģināt kaut kā viņiem to visu izskaidrot līdz brīdim, kad mēs saprotam, ka nu viņiem nekā nesanāk. Un tad mēs viņiem palīdzēsim un iesim tālāk.

Ja priekšmets tiek pasniegts bilingvāli, tad skolotājs leģitīmi izmanto divas valodas. Pirmkārt, pats izvēlas, kuru valodu un kad viņš izmantos un viņš jau iepriekš plāno to stundu. Attiecībā uz stundu, kura notiek valsts valodā, tad skolotājs varētu arī nenojaust, kurā brīdī būs tas nesaprašanas brīdis un kurā brīdī viņam būs jāpāriet uz dzimto valodu, citādāk bērnam visa saprašana sabruks.

G. Kusiņš.

Paldies. Un pēdējais jautājums. Sakiet, lūdzu, mūsu rīcībā ir... šeit laikam ir no mājaslapas izprintēti... mācību līdzekļu komplekti pamatskolai latviešu valodas apguvei un citi mācību līdzekļi, ko šobrīd izmanto latviešu valodas apmācībai bērni, kas nav šajā mazākumtautībā. Sakiet, lūdzu, šie materiāli, jūsuprāt, nav izmantojami?

N. Rogaleva.

Mācību grāmatas un mācību līdzekļi... par to es arī teicu... un vecāki arī ļoti bieži sūdzas, ka dažreiz ir uzrakstīti ļoti sarežģītā valodā un tos ir grūti izmantot, Ņemot vērā, ka nekādu citu mācību līdzekļu nav, piemēram, mūsu skolā mēs arī izmantojam matemātikas mācību grāmatu latviski, bioloģijā mācību grāmatu latviski, bet kā strādāt, vai vajag kaut ko tur papildus darīt, lai bērniem būtu saprotamāk, par to nekur nav rakstīts. Skolotājs visu dara uz savu galvu.

G. Kusiņš.

Un tad tas, jūsuprāt, nav tāds ikdienas skolotāja darbs? Ka skolotājam vajag, lai... kā viņam runāt... lai visu uzrakstītu priekšā... Tas skolotājs pats tā kā...?

N. Rogāleva.

Es uzskatu, ka skolotājam ir jānodrošina programmas apguve. Protams, ka skolotājam jāizvēlas metodes. Un ministrijas normatīvajos aktos ir noteikts, ka skolotājam ir jāizvēlas metodes, nevis jāizstrādā jaunas metodes.

G. Kusiņš.

Nu, jā, bet šeit pat ir skolotāja grāmatas tādas.

N. Rogāleva.

Kur...?

G. Kusiņš.

Skolotāja grāmata. Mācību līdzeklis 7.-9. klasei.

N. Rogāleva.

Ir atsevišķas skolotāju grāmatas. Bet visas skolotāju grāmatas uzrakstītas, lai pasniegtu latviešu skolām.

G. Kusiņš.

Un tad tās nevar izmantot?

N. Rogāleva.

Tās var izmantot, bet ar... tā teikt, ar nobīdi... ar papildus darbu, kuru skolotājam jāiegulda, lai to domu, kas ir rakstīta mācību grāmatā, paskaidrotu bērnam., kuram latviešu valoda nav dzimtā.

G. Kusiņš.

Labi. Paldies. Nav vairāk jautājumu.

S. Osipova.

Tiesnesei Ziemelei vēl ir jautājumi.

I. Ziemeļe.

Jā, paldies. Jūsu viena no tēzēm centrālā bija par to, ka bērns ir centrā, kam visnotaļ var piekrist. Bet es gribētu jūsu atbildi saņemt uz jautājumu, vai tiešām ir tā,

ka šīs grūtības ar konkrētiem bērniem, par kuriem jūs runājat, ir tikai mazākumtautību skolās? Valsts valodas skolās nav arī šādi bērni, kuriem būtu nepieciešama īpaša palīdzība un tamlīdzīgi?

N. Rogaleva.

Protams, ka šādi bērni ir visās skolās. Un šādu bērnu ir diezgan daudz un iekļaujošā izglītība padarīs šo bērnu skaitu vēl lielāku katrā klasē. Bet ir viena lieta, ka viņam, piemēram, ir mācību grūtības un viņš atrodas vidē un mācās savā dzimtajā valodā, tas ir viens. Un otrs... grūtības pakāpe ir, ka viņš atrodas mācību vidē un mācās citā valodā. Tur tā atšķirība.

I. Ziemeļe.

Labi. Tas, ko jūs saucāt par svešvalodu... citu valodu... Parunāsim par diasporām. Jūs minējāt, ka arī jūs manāt, ka samazinās bērnu skaits. Un daļēji tas ir arī saistīts ar to, ka vēl arvien no Latvijas notiek izbraukšana uz citām valstīm. Vai jums ir informācija, teiksim, Vācijā vai Anglijā, ka bērni, kas izbrauc no Latvijas un runā vai nu mazākumtautību valodās, vai latviešu valodā, ka arī viņiem būtu, pieejama šāda bilingvālā izglītības metode vai kur skolotājs varētu viņu dzimtajā valodā paskaidrot vielu un nevis strādāt valsts valodā?

N. Rogaleva.

Jā, man ir informācija. Mēs bieži vien runājam ar kolēģiem, kuri apmeklē...

I. Ziemeļe.

Sadarbības skolas droši vien, ja?

N. Rogaleva.

Ja, sadarbības skolas un piemēram, Vācijas piemērā es varu teikt, ka bērniem, kuriem vācu valoda nav dzimtā valoda, ir piestiprināts pedagoga palīgs, kurš noteiktu laiku palīdz šim bērnam apgūt vai nu valodas pamatus, lai padarītu viņa uztveri un mācīšanos vieglāku. Tā ir. Mums tā nav. Mums tas nav pieejams. Tā ir viena lieta.

Otra lieta. Par...

I. Ziemeļe.

Grozījumi paredz, ka, tātad, proporcija pamazām samazinās laikā no 7. klases līdz 9. klasei un pēc tam vidusskola pāriet pilnībā uz valsts valodu.

N. Rogaleva.

Jā.

I. Ziemele.

Tātad no 1. klases ir kāds cits...

N. Rogaļeva.

No 1. klases arī ne mazāk kā 50 procentu latviešu valodā. Es varu sniegt jums piemēru. Skolā man 5. klasē mācās divi ķīniešu bērni, kuriem nav krievu valodas, viņiem arī nav latviešu valodas, viņi runā ķīniski un angļiski. Un tas ir ļoti liels darbs, lai iesaistītu šos bērnus mācību procesā. Protams, mēs izmantojam visas iespējas un konsultācijas, un arī atbalstu reemigrējošiem bērniem un trešvalstniekiem, lai viņus iemācītu... viņiem ir papildus stundas latviešu valodā. Bet tie bērni tikai divi, un cik daudz mēs ieguldām, lai šos divus apmācītu tādā līmenī, lai viņi varētu dabas zinātnes uztvert korekti latviski, tas ir milzīgs darbs, ticiet man. Un ir jau gada beigas, un mēs redzam, ka mūsu panākumi nevainagojas ar ļoti izciliem rezultātiem. Pirms četriem gadiem mūsu skolu beidza trīs taivāniešu bērni, kuri atbrauca uz Latviju un uzturējās mūsu skolā 4., 5., 6., 7. un 8. klasi. Pa pieciem gadiem mēs varējām nodrošināt, lai viņi runātu latviski, lai viņi varētu mācīties bilingvāli un latviski, Un tas tiešām arī bija papildus darbs ne tikai no skolas puses, bet arī viņu vecāki ieguldīja ļoti daudz līdzekļu, nolīgšot privātskolotājus latviešu valodā un arī atsevišķos mācību priekšmetos, lai viņiem palīdzētu.

I. Ziemele.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Vairāk jautājumu nav. Paldies jums, Rogaļevas kundze, par jūsu viedokli.

Tā, mums ir palicis tikai vēl viens eksperts, un tagad mēs aicināsim pedagoģijas zinātņu doktoru Liesmu Osī. Lūdzu, uzrādiet arī savus dokumentus... un pēc tam tiks aicināta Latviešu valodas aģentūra, acīmredzot, būs arī jautājumi par to, kas izskanēja Rogaļevas kundzes viedoklī.

Šodien tiesas sēde turpināsies līdz 16.10.

Lūdzu!

Man arī jums ir tas pats jautājums, kas bija kolēģei pirms jums. Jūs mums atsūtījāt pastā vēstuli, lai gan pieaicinātajām personām, kuras ir aicinātas runāt tiesā, šāds viedoklis nav tradicionāls. Ko jūs gribat, lai mēs ar šo jūsu tekstu iesākam?

L. Ose.

Jūs varat neizmantot šo tekstu.

S. Osipova.

Piedodiet... mums viņš ir kaut kā... vai nu mēs atdodam jums...

L. Ose.

Jā, varat atdot.

S. Osipova.

Paldies. Mēs nevaram vienkārši tā patvaļīgi rīkoties ar papīriem, kas nonāk tiesas rīcībā.

Lūdzu, vārds jums.

L. Ose.

Paldies.

Godātā tiesa!

Klausoties šodienas viedokļos, es jūtu, ka man ir nepieciešams nodefinēt bilingvālo izglītību un arī ziņot labu vēsti, ka, stājoties apstrīdētajām normām spēkā, arī vidusskola paliks ne tikai bilingvāla, bet ideālā gadījumā plurilingvāla, tātad, daudzvalodīga. Tas nozīmē, ka būs iespēja mācīt priekšmetu mazākumtautības valodā, Eiropas Savienības valodā, lielāko daļu satura latviešu valodā, kas, protams, veicina ilgtermiņā sabiedrības saliedētību Latvijā, bet... Jā, bet kāpēc šis ideālais stāsts pie tā procesa, kādā veidā apstrīdētās normas tika apstiprinātas un vēl nepilnīgi izstrādātas tika virzītas cauri likumdevējam... man nešķiet pareizi un atbilstoši demokrātiskai valstij un labai politikas veidošanas praksei.

Un līdz ar to es koncentrēšos uz... vispirms es vēlētos nodefinēt bilingvālo izglītību, jo šeit izskanēja ļoti daudz pārpratumu. Vienkāršs definējums 1999. gadā, kad mēs... man jāsaka "mēs", jo tajā laikā es arī piedalījos projektā, uzsakot bilingvālās izglītības ieviešanu, mēs viņu vienkārši definējām kā funkcionālu divu valodu izmantošanu mācību procesā. Un tas pārpratums, kas šeit ir ieviesies, ka vai nu priekšmets vienā valodā vai otrā valodā, arī absolūti neatbilst bilingvālās izglītības būtībai, jo, piemēram, skolotājs, kurš sliktāk zina latviešu valodu, kurš nejūtas drošs, viņš var lietot izdales materiālus latviešu valodā un bilingvālā situācijā komentēt un sarunu uzturēt mazākumtautību valodā. Tā ir viena reāla iespēja bilingvālās izglītības situācijā.

Un ja runā par vidusskolu... protams, eksistē arī tāds submersijas termins, kas nozīmē, ka mācības latviešu valodā ir arī bilingvālā izglītība tiem cilvēkiem, kam tā nav dzimtā valoda. Tā kā arī tādā veidā var interpretēt vidusskolu.

Kas man liek šaubīties pie šī ideālā... nu, tā kā globālā sabiedrībā cilvēkam piemērota modeļa ieviešanas procesa ir jau citu ekspertu minētais... kā lai to pasaka... komunikācijas barjeras, šķēršļi, neveiksmes... no Izglītības un zinātnes ministrijas

pusēs, pozicionējot šo kā tiešām daudzvalodīgo un globālā sabiedrībā cilvēkam labu, piemērotu modeli, kā tikai latviski, kas izraisīja mazākumtautību cilvēku protestus, nesaprašanu... pie nespējas un arī emocionāli traumētas varbūt nevēlēšanās iedziļināties juridiskos tekstos, lasot Ministru kabineta noteikumus un likumus latviešu valodā, protams, to varēja izlasīt, par ko es šobrīd vienkāršā valodā runāju.

Otra lieta. Par pētījumiem. Šodien tika runāts diezgan daudz par pētījumiem, kā pētīt un kā izvērtēt to, vai izglītība ir vērsta uz vienlīdzīgu iespēju radīšanu, kas, protams, ir mūsu mērķis, lai katram cilvēkam Latvijā šīs iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību būtu vienlīdzīgas.

Katrā ziņā tie nav tikai mācību sasniegumi. Un, ja atkal ļoti vienkārši jānedefinē izglītības kvalitāte, tad tur ir vismaz trīs svarīgi faktori.

Tā ir skolotāju kvalitāte, ieskaitot skolotāju daudzvalodību, es tā gribētu teikt šobrīd. Tā ir prasme, skolotāju prasme kompetenču pieejas ieviešanas priekšvakarā, jo patiesībā process jau ir sācies. Prasme deleģēt atbildību, deleģēt varu lielā mērā skolēniem klasē, sagatavot stundu ārpus stundas, bet norises gaitā visu procesu atstāt skolēnu rokās, kuri mācās. Šobrīd mēs esam tādu pārmaiņu priekšā, ka no "mācīšanas", par ko interesantā kārtā runā gan atbildes rakstā atbildētāji, gan pieprasītāji, saprotot izglītību kā zināšanu translāciju, pret ko man tiešām ir iebildumi, mēs runājam par "mācīšanos" klasē nevis "mācīšanu", kas ir jāatstāj acīmredzot pagājušajā gadsimtā.

Kompetenču pieeja manis minētās problēmas, apstrīdētās normas ieviešot, atkal ideāli realizēta, prasmīga skolotāja realizēta, protams, ka varētu novērst, jo skolotājs arī ar vājākām latviešu valodas zināšanām varētu veiksmīgi operēt šajā klases situācijā.

Vai tika izvērtēti resursi pienācīgi? Tas ir mans otrs jautājums arī saistībā ar apstrīdētajām normām. Resursi netika izvērtēti pietiekami, to parāda arī citu ekspertu, ļoti kompetentu principā cilvēku, nezināšana par to, cik fantastiski un daudzveidīgi ir Latviešu valodas aģentūras piedāvātie resursi vietnē *maciunmacies.valodu.lv*. Saziņas tilts. Gan spēles, gan vārdnīcas, terminu vārdnīcas un viss pārējais.

Es negribu šobrīd meklēt vainīgo, bet resursu un risku izvērtēšana būtu bijusi ārkārtīgi svarīga, tā būtu bijusi laikietaipīga, bet ņemot vērā sabiedrības noskaņojumu, par ko kolēģis profesors Hanovs runāja iepriekš, nu tas bija... vienkārši bija jādara.

Otra lieta, kas ir izglītības kvalitātes faktors ir pats skolēns. Man šodien ir tāda sajūta, kā pedagogam, ka skolēns ir objekts, kuru kāds māca un valsts viņu regulē. Bet izglītības kvalitātes atslēga ir pats skolēns, viņa rezultātu kvalitāte. Un, protams, ļoti būtisks faktors ir vide, mācību vide, kurā skolēni mācās. Un vide mazākumtautību skolās nav pozitīva šobrīd augstu mācību sasniegumu iegūšanai. Viņa ir politizēta konkrētu manipulāciju rezultātā un man ir jāsaka, ka tur ir jāvairo gan lielā mērā tas, kā šī reforma tika komunicēta, es jau minēju iepriekš... ka izraisīja milzīgu pretestību. Un, protams, arī politiski izmantot šādus protestus pirmsvēlēšanu laikā ne no vienas politiskās partijas puses nav cienīgi, es gribētu teikt tā.

Šādas ir problēmas, kuras ir saskatu.

Par iekļaujošo izglītību vēl pavisam nedaudz.

Tika minēts arī šodien par to, ka ir iekļaujoši skolēni ar īpašām vajadzībām. Protams, ka viņiem skolēni ar īpašām vajadzībām ir katrā klasē. Nu, katrā klasē nē, bet katrā skolā... Un atbilde, protams, arī ir kompetenču pieejā – pedagogu darbībā, kas ir personalizēta, kas ir vērsta uz katru skolēnu un kas vērtē, diagnosticē viņa prasmes un strādā ar viņu attiecīgi atbilstoši... nu nav jāstrādā vienam pret vienu ar skolotāju. Radot grupas, radot atbalstu skolēnos, tas viss ir iespējams. Protams, bērniem ar mācīšanās grūtībām mācīties uzreiz svešā valodā ir grūti. Mēs nerunājam šajā gadījumā, apstrīdētās normas gadījumā, par uzreiz... process ir bijis ļoti pakāpenisks, bet problēmas ir procesā, kas saistās ar bilingvālo izglītību, un laba pieceja, bet īstenota ārkārtīgi dažādi.

Un nevar šobrīd apgalvot, ir vairāki pētījumi, pretrunīgi pētījumi, kuri parāda sasniegumus un parāda ārkārtīgi lielas neveiksmes, arī parāda bilingvālās izglītības teātri, kas arī vienā doktora disertācijā ir fiksēts, proti, solot mācīt latviski, tiek mācīts citā valodā. Un kāpēc bilingvālā izglītība ir laba, neraugoties uz minētajiem trūkumiem, tāpēc, ka mēs un skolēni dzīvo daudzvalodīgā vidē. Ja raugās uz eksāmenu rezultātiem, tad rezultāti ir labāki angļu valodā gan mazākumtautību, gan latviešu skolēniem, jo dzīve angļiskajā vidē sociālajos tīklos reizēm dominē pār sadzīviskām situācijām. Arī šis angļu valodas faktors parāda, cik ļoti daudzvalodīga ir dzīve. Un vai uz papīra vidusskola būs monolingvāla jeb daudzvalodīga, tas patiesībā nav tik nozīmīgi, jo cilvēki tāpat... jauni cilvēki tāpat dzīvo daudzvalodīgā pasaulē.

Un daži pēdējie secinājumi tādā brīvā izklāstā.

Jā, man ir gan attiecībā uz apstrīdētajām normām konkrēti attiecībā uz privātajām mācību iestādēm ļoti liela pretenzija. Kā lai to pasaka... Domāšana, kas ir normas ierosinājuma pamatā... jo ja tiek samazināts kādas valodas īpatsvars valsts regulētās valsts un pašvaldību mācību iestādēs, tad valstī, kas domā par izvēlu skaita palielināšanu cilvēkiem, proti, par dzīves kvalitātes faktora paaugstināšanu, tad atstāt privātām izglītības iestādēm brīvību kaut kādā veidā to kompensēt. Šis, manuprāt, ļoti šaubīgi izskatās arī no Satversmes 105. panta puses. To es arī esmu rakstījusi savā viedoklī.

Jā... pēdējais par risku un par resursu analīzi, ko es jau uzsvēru iepriekš. Gan risku analīze, proti, attiecībā uz skolotāju valodu prasmēm, kompetencēm ieviest... pedagoģiskām kompetencēm, gan profesionālās pilnveides iespējām, kuras patiesībā ir labas un kuras tiešām tiek piedāvātas, gan modernu mācību līdzekļu pieejamība... jā, viņi ir izstrādāti... bet cik viņi ir pieejami un kāpēc viņi nav pieejami, kā mainīt kanālus, kādā veidā šo informāciju skolotājiem nodot.

Un pēdējais. Nevar prasīt no valsts atbildību par izglītību. Atbildība par izglītību ir mūsu kopējā rūpe. Un, ja runājam par mazākumtautību izglītību Latvijā, tad es uz

katru Latvijas cilvēku skatos kā uz vērtību pašu par sevi, neatkarīgi no tā, kādai etniskai piederībai viņš... kā viņš sevi definē. Rūpēm būtu jābūt par katru.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... tiesai ir jautājumi. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Jā, man būtu uz šobrīd kādi divi jautājumi. Atgriežoties pie tā jūsu secinājuma, ka komunikācija varēja būt savādāka no Izglītības ministrijas puses. Sakiet, lūdzu, iedomāsimies tīri hipotētiski, ja šī komunikācija tiešām būtu bijusi citāda... es jums neprasīšu, kādai viņai ir jābūt, bet ja būtu bijusi citādāka... ideālā situācija. Vai jūs... jums ir pieredze šajā jomā, vai jūs domājat, ka pie citādas komunikācijas šie likuma grozījumi sasniegtu adresātu tādā normālā formā, jāsaka tā, neizraisot emocijas?

L. Ose.

Liels paldies par jautājumu.

Emocijas būtu jebkurā gadījumā. Mana pieredze par 2004. gadu un pirmo vidusskolu latviešu valodā, kas toreiz nozīmēja "projektu 20:80" pretestību, bada streiku, kas tajā laikā tika vērsti pret šo reformu... Jā, protams, emocijas bija, bet tajā laikā bija.. es teiktu tā, ka komunikācija bija veiksmīgāka, protests bija... negatīvais stimuls šo komunikāciju padarīja atvērtāku, runāt vairāk ar mazākumtautību izglītības sabiedrību... es tā viņu vēlētos nosaukt... kaut arī protesti tajā laikā bija ārkārtīgi politizēti un es personiski ļoti negatīvi viņus vērtēju. Bet tas ir mans viedoklis.

Katrā ziņā emocijas būtu vienmēr. Cilvēkus kaitina un ļoti pamatoti demokrātiskā valstī kaitina, ka viņus neņem vērā tādā ziņā, ka tiek kaut kas virzīts, kaut kas tiek sarunāts, bet tas skar ļoti, ļoti daudz cilvēkus un tad viņi jūtas.. kā, bet ar mums neviens nerēķinās... Un patiesībā tas man šķiet interesanti... pieprasītāji jau nevienu brīdi viņi nedomā, ka mazākumtautību valodai būtu jāaizstāj latviešu valoda. Nē. Šeit ir runa par valodu līdzāspastāvēšanu. Un jā, tā ir absolūti veselīga pieeja.

I. Ziemeļe.

Un otrs jautājums, kas izriet gandrīz vai no tā, kā jūs sniedzāt atbildi. Sakiet, lūdzu, arī noklausoties profesora Hanova viedokli, vai jūs uzskatāt, ka šobrīd Latvijā... tā kā mēs gribam spēcīgu valsti, demokrātisku, pilsonisku, vienotu valsti... vai šobrīd Latvijā ir sasniegta tā situācija, tā stadija, ka mēs varam teikt, ka visi pilsoņi tiešām šajā pilsoniskajā procesā lieto vienotu valodu. To vienu valodu. Mēs esam Latvijā tajā stadijā vai neesam, jūsuprāt?

L. Ose.

Mēs neesam to sasnieguši. Bet, iespējams, ka pie vainas ir valodu pretnostatījums – vai nu–vai pieeja, kas ir dominējusi politikā, nevis šis savstarpēji papildinošais skatījums, kas tiešām labāk pietāv 21. gadsimtam. Un attiecībā uz tiesībām, kas, protams... tas tiesību kopums pilsoņiem, kur viņi bauda tiesības vienlīdzīgi... patiešām ir ļoti skaista, pilsoniskas demokrātijas vide... tas traucē to darīt. Tas, ka rodas iespaids, ka kādam iedodot vairāk, kādam tiks atņemts. Bet tā jau nav. Tiesību jaunrade pati par sevi ir parādījusi, cik ļoti tiesības ir paplašinātas.

I. Ziemeļe.

Tad man vēl viens jautājums. Jūs teicāt, ka šī vienotā valoda, vienotā kopējā valoda mums tomēr nav vēl sabiedrībā. Kāpēc jūs domājat, kāpēc tas tā ir? Vai tas ir tomēr saistīts ar izglītības šo te modeli, tātad, izglītības sistēmā, vai tā ir varbūt informācijas telpas arī šī specifiskā Latvijas situācija... Kā jūs to redzat?

L. Ose.

Liels paldies, tiesneses kundze, par jautājumu.

Es šoreiz runāju kā pilsonis, bet es izmantošu savu iespēju un atcerēšos 2012. gadā, kad es biju valstī atbildīga par valodas politiku, un pastāstīšu pieeju, ko es kopā ar kolēģiem... šeit Latvijas valodas aģentūras pārstāvji ir klāt un neļaus man samelot... proti, par to, ka latviešu valoda ir kaut kas skaists, vērtīgs lolojums nevis rīkste, kas tiek izmantota, ka tev būs runāt... bet prieks runāt latviski. Un tajā laikā mēs ar profesoru Hanovu kopā... viņš nebija atcerējies to, mēs kopā piedalījāmies interaktīvos raidījumos vecākiem ar bērniem, kā mācīt latviešu valodu. Saziņas tilts arī sāka tapt tajā laikā. Mēs meklējām draudzīgas formas. Mēs gribējām parādīt, cik lieliski, cik svarīgi ir zināt latviešu valodu Latvijā un, protams, ģimenē nebeidz runāt dzimtajā valodā un kopt arī to. Mēs mudinājām vecākus kopt valodu mājās vairāk, nekā tas tiek darīts, jo visu laiku skolai tiek deleģēta milzīga atbildība. Tā kā ir bijuši labi piemēri, piemēri ir saglabājušies un viņus nepieciešams popularizēt vienkāršā, cilvēcīgā valodā, nevis, es atvainojos... ar Ministru kabineta noteikumu leksiku, diskursu. Ir komunikācijas trūkums. Tādas vienkāršas, cilvēcīgas komunikācijas trūkums ļoti ir traucējis.

Ja runā par ārējo kontekstu... apdraudējumu valstī... Apdraudējumi ir objektīvi. Man ir ārkārtīgi žēl, ka krievu valodas nelietošana, ļoti skaistas kultūras valodas nelietošana un neattīstīšana notiek šādu politisku ārējās drošības apdraudējumu dēļ.

S. Osipova.

Tiesnešiem... Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā, man būtu divi jautājumi.

Jūs pieminējāt jau šīs privātās izglītības iestādes. Sakiet, lūdzu, šīs privātās izglītības iestādes, saprotams, piedalās izglītības... sauksim to tā... kopējā tirgū, viņas piedalās arī un piedāvā šīs programmas. Bet Satversmes 112. pantā ir rakstīts, ka pamatizglītība ir obligāta. Tātad valstij ir pienākums tomēr rīkoties tā, lai pamatizglītības beigu stadijā varētu iegūt tādu dokumentu, kas apliecina, ka šī persona ir ieguvusi zināšanas un pamatizglītību ir obligāta. Jūs izteicāt, ka attiecībā uz privātajām skolām tas ir kaut kā neatbilstoši Satversmei... Vai jūs varētu detalizētāk šo tieši saistībā ar šo pamatizglītības obligātumu?

L. Ose.

Jā. Vienots standarts, vienotas prasības pamatizglītības pakāpē. Jā, nenoliedzami. Un *de facto* šāda privāta skola ir bilingvāla pie esošajām proporcijām, palielinot latviešu valodas proporcijas, nedaudz pakāpeniski samazinot mazākumtautību valodas proporciju. Problēma vidusskolā... un pieprasījums pēc privātās izglītības pamatā ir vidējā posmā... nav obligāts pagaidām Latvijā. Un izglītība angļu valodā, franču valodā, krievu valodā, protams, ir pieprasīta. Ja cilvēks izvēlas savu dzīvi nesaistīt ar Latvijas augstskolām, piemēram, izvēlas strādāt kādā no valstīm Kīprā, piemēram, kur krievu valodai ir ekonomiska nozīme... tā kā...

G. Kusiņš.

Bet sakiet, lūdzu, vai tad esošais regulējums aizliedz šīm privātajām izglītības iestādēm piedāvāt kaut ko tādu, par ko Latvijas iestādes neizsniedz kādu valsts atzītu dokumentu?

L. Ose.

Neaizliedz.

G. Kusiņš.

Paldies. Nākamais jautājums. Jūs arī pieminējāt to, ka ir tādi pretrunīgi pētījumi un tas, ka ir gadījumi, ka tēlo, ka mācās valsts valodā. Sakiet, lūdzu, vai situācijas, kad kāds tēlo vai izliekas, ka māca valsts valodā, varētu arguments, kāpēc šādu reformu neveikt?

L. Ose.

Jūs domājat apstrīdētās normas?

G. Kusiņš.

Jā.

L. Ose.

Paldies par jautājumu.

Attiecībā uz pierādījumos balstītu politikas veidošanu, protams, ir jāsamēro vairāku pētījumu rezultāti. Un ja runājam ar kritisku domāšanu, tad mēs meklējam pretējus viedokļus, ja vajag, pētām vēl un visbiežāk pētām vēl... tā būtu labā prakse.

Un es ļoti, ļoti raizētos vispārināt. Es arī savā viedoklī nevispārināju, es parādīju, cik dažāda ir bilingvālā izglītība. Teātris neder. Teātris ir diskreditējis visu mūsu, es teiktu, ļoti daudzu cilvēku ieguldīto darbu, kaut vai Latviešu valodas aģentūras ieguldīto darbu metodikas izstrādē, darbā ar skolotājiem. Ļoti slikta prakse. Droši vien sodāma prakse. Izglītības kvalitātes valsts dienests šādus gadījumus ir apzinājis, ir bijuši vairāki pētījumi par to un tas noteikti nav pieļaujams.

Bet.. kā lai to pasaka... ļoti bieži slikts izpildījums, slikta ieviešana ir kalpojusi par argumentu labi iecerētu ideju atcelšanai. Kā jau es teicu sākumā, es esmu pēc gara, pēc būtības es esmu "par" apstrīdamajām normām. Bet ar tām ārkārtīgi rupjajām kļūdām ieviešanas procesā, es neuzskatu, ka tas ir darāms tūlīt, vispirms ir jāizlabo kļūdas.

G. Kusiņš.

Tad, lai precizētu jūsu pozīciju... Tad jūs uzskatāt, ka tas galvenais un nepareizais risinājums ir reformas... apstrīdēto normu sasteigtība.

L. Ose.

Sasteigtība. Jā, tieši tā.

G. Kusiņš.

Un jūs šo sasteigtību attiecināt uz visām? Jo daļa no tām ir ar šī gada 1. janvāri, daļa ir 2020. gada 1. septembris, 2021. gada 1. septembris... Jums ir šaubas, ka tur arī tas būs sasteigts?

L. Ose.

Tur ir pakāpenība. Pārejas procesā ir pakāpenība ievērota. Ir ļoti svarīgi, lai līdzās pakāpeniskai ieviešanai notiktu intensīvs darbs minēto problēmu risināšanā, gan skaidrošanā, gan darbā ar skolotājiem, gan būtu īstenots iekļaujošs izglītības monitorings, lietojot kaut vai *UNESCO education metrics*, proti, UNESCO statistikas institūta piedāvāto vienlīdzības izglītībā izvērtējumu.

G. Kusiņš.

Bet es gribu saprast... tad tā sasteigtība izpaužas kur? Sasteigtība izpaužas uz 2021. gada 1. septembri? Taču nē.

L. Ose.

Kusiņa kungs. Godāto tiesnesi, es par sasteigtību domāju to procesu, kādā veidā viena gada laikā visas šīs te...

G. Kusiņš.

Ā, attiecībā uz 1. septembri...

L. Ose.

Attiecībā uz to. Bet arī attiecībā uz ieviešanu pakāpenība ir nepieciešama.

Un protams, es esmu bijusi procesā 20 gadus praktiski šajā bilingvālās izglītības procesā. Un jūs arī man varētu jautāt par kļūdām... es parasti atzīstos tajās kļūdās, kuras savā laikā tika pieļautas. Un tās pamatā bija komunikācijas kļūdas, kur bija neērti komunicēt ar mazākumtautību cilvēkiem. Neērti. Arī gan valodas zināšanu dēļ, gan arī citu problēmu dēļ. Bet šī nekad nav bijusi prioritāte izglītības politikā. Valstī kopumā integrācijas jautājumi nekad nav bijusi prioritāte. Un attiecībā uz šo jautājumu risināšanu, arī politikas process ir bijis *ad hoc*. Ir problēma, mēs domājam risinājumu. Ir referendums par valodām, ir iespējas daudz līdzekļus ieguldīt valodas attīstībā. Sistemātisks atbalsts skolotājiem, kas strādā īpaši sarežģītākos apstākļos... ir bijis... sākumā bija piemaksas, starp citu, skolotājiem, kuri sāka strādāt bilingvāli un kuras 2003. gadā vairs... tā kā beidzās... un krīze, protams, ekonomiskā krīze samazināja pieejamo finansējumu vēl vairāk.

Tā kā nekonsekvences varbūt politikas īstenošanā ir tās, kuras neļauj šīs apstrīdētās normas ieviest tā draudzīgāk un klasiskāk...

G. Kusiņš.

Labi. Paldies jums.

S. Osipova.

Tiesnesis Laviņš.

A. Laviņš.

Nupat iesāktais temats par reformas ieviešanas tempiem, ja tā varētu teikt.

Līdzīga rakstura jautājumu uzdevu arī Hanova kungam un vaicāju, vai viņaprāt šī reforma ir ieviesta sasteigti. Uz to Hanova kungs, manuprāt, atbildēja, ka viņš uz šo posmu, uz šo apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas posmu un posmu, kas ir

paredzēts, lai pārietu pilnībā uz apmācību dzimtajā valodā, neraugās kā uz tādu atrautu posmu no visa šī procesa, kādā Latvijas valsts ir vēlējusies pāriet izglītības iegūšanā, respektīvi, skolēniem un studentiem, lai iegūtu izglītību tikai dzimtajā valodā. Ka tas ir bijis ilglaicīgs process un cilvēkam ir radies iespaids, ka tā ir bijusi tāda mērķtiecīga valsts rīcība un viņam kā pilsonim ir radies pārlicība, ka tas ir bijis mērķtiecīgs process. Jūs sakāt, ka šis ir tāds sasteigts process. Tas jautājums ir tāpēc... cilvēkam, kas, kā jūs teicāt, strādājis kopā ar jums ir un piedalījies dažādos arī raidījumos, tostarp komunicējis par šiem procesiem, ir radies atšķirīgs priekšstats par to, kā valsts ir rīkojusies? Un jums savukārt liekas, ka tas tomēr ir sasteigts un ar rupjām kļūdām... tā diametrāli pretējs tas viedoklis ir.

L. Ose.

Paldies.

Tur ir mazliet pārpratums sarunas objektā. Par sasteigtību... es runāju par konkrēto apstrīdēto grozījumu virzību 2018. gada laikā. Šajā te gadījumā es attiecinu vārdu "sasteigtība". Process sākās 2017. gada 6. oktobrī un 2018. gada 2. aprīlī tiek izsludināts.

A. Laviņš.

Bet iepriekšējās reformas izglītības jomā. Vai tie neveidoja, jūsuprāt, tādu vienotu veselumu, kas ir parādījis, kādā veidā valsts ir virzījusies uz noteiktu mērķi? Tas tā nav iespējams to visu salikt kopā? Vai arī tas ir jāskata atrauti? Katrs reformas posms atrauti.

L. Ose.

Lielisks jautājums. Sirsnīgs paldies par tik kompetentu jautājumu.

Būdamā procesa dalībniece, šī te procesa, par ko jūs runājat, es varētu teikt, ka process... un es arī mēģināju Kusiņa kungam skaidrot to, protams, process ir iecerēts kā vienots. Un vai procesa mērķis ir pāreja uz latviešu valodu? Nē. Procesā mērķis ir formulēts pamatizglītības standartā, kas šobrīd ir stājies spēkā. Un es viņu varētu noformulēt, ka tā ir. Valoda ir līdzeklis. Labas latviešu valodas zināšanas ir līdzeklis veiksmīgai, pilnvērtīgai dzīvei Latvijas sabiedrībā. Līdzīgi kā profesors Hanovs, es arī uzskatu, ka valoda ir līdzeklis. Izglītība arī ir līdzeklis šādai pilnvērtīgai dzīvei. Un tāpēc uz reformas ieviešanu būtu jāskatās nevis tehniski kā valodas apguves nodrošināšana, bet arī šajā visā pedagoģiskajā procesā, cik lielā mērā process ir virzīts uz šī mērķa sasniegšanu. Un, kā jau teicu iepriekš, ar pārrāvumiem, ar finansējuma trūkumu, ar konsekventu iešanu uz priekšu tad, ja notiek kāda nelaime, ir apdraudējums iekšējs vai ārējs, process nebija konsekvents. Tā ir mana atbilde.

A. Laviņš.

Jūs teiktu, ka atsevišķi izglītības reformas posmi... un es šoreiz domāju visu šo plašo kontekstu... vai kāds no šiem reformas posmiem ir bijis ar citādu mērķi, nevis kā politiskas nācības izveide Latvijā? Jūs varētu nosaukt, ka kāds no izglītības reformas mērķiem ir bijis ar citādu mērķi?

L. Ose.

Nē. Es to nevarētu nosaukt. Saliedēta sabiedrība kā mērķis ir pozicionēts politikas plānošanas dokumentos. Tajā pat laikā problēmas ir radījis tas, ka valodu pretnostatījums kā līdzeklis nav piemērots šī mērķa sasniegšanai un to es vēroju politikas ieviešanas gaitā. Valodu konkurences veicināšana, nevis savstarpējās papildināmības attiecības starp valodām. Skaidrot reformas komunikācijas telpā... diskursā...

S. Osipova.

Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Paturpinot šo tieša Laviņa jautājumu. Sakiet, lūdzu, vai jūs uzskatāt, ka, tātad, apstrīdētie likuma grozījumi tiešām prenostata mazākumtautību valodas latviešu valodai?

L. Ose.

Liels paldies par jautājumu.

Acīmredzot es nebiju pietiekami skaidri noformulējusi savu pozīciju. Es nedomāju, ka grozījumi... grozījumu labumu es atzinu jau savas uzstāšanās vai sava viedokļa paušanas sākumā... Bet komunikācijas veids, kā šie grozījumi tika pasniegti, neakcentējot daudzvalodību, bet akcentējot tikai latviešu valodu, kas neatbilst grozījumu saturam. Šis izraisīja pretestību un šo te traumētās pieredzes eskalāciju, par ko runāja profesors Hanovs iepriekš.

I. Ziemeļe.

Paldies

S. Osipova.

Tiesnešiem šobrīd vairāk jautājumu nav. Čileviča kungs. Lūdzu!

B. Čilevičs.

Paldies.

Man ir vairāki jautājumi. Pirmkārt, jūs pieminējāt ļoti būtisku aspektu – mācīšana pret mācīšanos. Un, kā mēs zinām, faktiski apstrīdētās normas tiks paredzēts ieviest vienlaicīgi ar kompetenču reformu tā saucamo. Kompetenču reforma paredz, ka daudz vairāk skolēni strādās patstāvīgi, strādās grupās, paši meklēs resursus internetā, mācību grāmatās un tā tālāk... Tātad šī reforma ir vērsta uz plašākām iespējām un lielāku brīvību. Tajā pašā laikā apstrīdētās normas nosaka daudz stingrāku regulējumu. Un kā jūs stādieties priekšā, kas un kā kontrolēs valodu lietošanu kompetenču reformas īstenošanas procesā? Vai... piemēram, es kā bijušais fizikas skolotājs... labi zinu, ka ir ļoti labi uzdevumu krājumi fizikā krievu valodā, kas nav pieejami latviski. Vai tad bērniem būs aizliegts lietot šos rakstu krājumus? Kas to kontrolēs? Un kā tas viss process... cik lielā mērā apstrīdētās normas ir savienojamas ar kompetenču reformas burtu un garu?

L. Ose.

Mīļš paldies par jautājumu.

Jautājums ir saprasts. Es teiktu, ka *de facto* gadus desmit notiek tas, kas skolotāji izmanto *youtube* materiālus vācu valodā, angļu valodā un tāda vienvaldīga valodas situācija sociālās un humanitārās zinātnēs modernā skolā šobrīd nav iedomājama, vienkārši nav iedomājama. Ja skolotājs grib strādāt profesionāli, subtitrēt visus *youtube* ierakstus, kas ir mācībām domāti kaut vai matemātikā... protams, ir arī Latvijā radītas iespējamās misijas matemātikas produkti lieliski... to nevar. Es teiktu tā, ka process bija daudzvalodīgs, būs daudzvalodīgs. Izkontrolēt nebūs iespējams, manuprāt.

Un attiecībā uz to, ko es jau teicu sākumā par bilingvālo izglītību... ir ļoti svarīgi saprast, ka netiek mācību priekšmeti no pirmās līdz pēdējai minūtei mācīti tikai vienā valodā. Tas ir pārpratoms, kas diemžēl ir iedzīvojušies un kas izkropļo arī uztveri par bilingvālo izglītību.

B. Cilevičs.

Tātad, vai es pareizi sapratu, ka jūs uzskatāt, ka tas, ka likumā ir ierakstīts tikai valsts valodā, praksē var interpretēt tā, ka arī citas valodas tiek lietotas tur *youtube* vai kā savādāk..

L. Ose.

Tas notiek. Tā skolās vienkārši notiek.

B. Cilevičs.

Nē, bet mēs runājam par apstrīdēto normu, kas principā paredz vidusskolās tikai valsts valodā. Vai jūs to interpretējat tā, ka tomēr varēs lietot arī mācību līdzekļus citās

valodās.... varbūt kaut kādā neformālā saziņā tur patstāvīgā darba ietvaros....? Uz kāda pamata jūs tādā veidā interpretējat šo diezgan skaidro un vienkāršo normu?

L. Ose.

Acīmredzot normā... ja runājam par pašu normu, tad detalizācijas pakāpe ir pārāk maza jeb šis... ko es izlasu normās... daudzvalodību Eiropas Savienības valodās un mazākumtautību valodās... es redzu vismaz trīs valodas apstrīdētās normas ieviešot. Konkrēts priekšmets tikai latviski... tas nav reāli. Modernā vidusskolā, es atkārtuju vēlreiz, ka tas nenotiek un tas nav reāli.

B. Cilevičs.

Jā. Paldies. Jūs, atbildot uz tiesneses Ziemeles jautājumu par kopējo valodu, jūs teicāt, ka mēs vēl neesam sasnieguši to līmeni vai to posmu, ka ir viena kopēja valoda. Tajā pašā laikā jūs uzsvērāt, ka ir ļoti būtiski saglabāt arī mazākumtautību valodas un ka šo valodu mijiedarbība... Bet kā jūs redzat to mijiedarbību un to mazākumtautību valodu ietekmi kopējā valodā? Vai tā ir valoda, kurai ir jābūt kopīgai publiskajā, formālajā, oficiālajā telpā, un kur šajā ziņā beidzas tā publiskā telpa un sākas privātā telpa?

L. Ose.

Paldies.

Ļoti sarežģīts jautājums. Es atbildēju tikai savas kompetences ietvaros. Par vienotu valodu, latviešu valodu... protams, tas netiek apšaubīts, manuprāt, šeit nevienā instancē. Latviešu valodā mēs sazināmies latviski. Tajā pašā laikā mums ir iespēja būt ar valsti. Pilnīgi noteikti un arī pašvaldībās... es domāju, ka neviens... Privātā, profesionālā saziņa *de facto* ļoti bieži starp zinātniekiem notiek krieviski, viņa notiek angļiski, viņa notiek vāciski, franciski un tā tālāk. Zinātnes valodas *de facto* ir vairākas.

Ja runājam par mazākumtautību un Eiropas Savienības valodām, mani kā pedagogu vienmēr ir ļoti nekomfortablā situācijā nostādījis valodu politiskais ranžējums – mazākumtautību un Eiropas Savienības valodas, jo es valodu skatu varbūt ne precīzi sociolingvistiski jeb politiskās lingvistikas kontekstā, es valodu skatu kā rīku, kā līdzekli cilvēkam un komunikācijai, maksimāli daudzveidīgai komunikācijai sabiedrībā. Valstij ir tiesības regulēt valodu lietojumu, nenoliedzu to.

Jā, mazākumtautību valodai es redzu lielu lomu ģimenē. Es redzu lomu skolā, līdz 12 gadiem uzturot mazākumtautību valodu. Un ja, piemēram, stātos jeb tiktu piedāvāta norma, kura 11 gados... bērnam, kuram ir 11 gadi, 10 gadi, aizliedz jebkādas iespējas dzimtajā valodā mācīties vismaz vienu gadu, es ļoti negatīvi par tādām normām izteiktos. Vidusskolā, ja šis process ir noticis veiksmīgi, ja cilvēks ir divvalodīgs, mēs esam ļoti daudz bikulturāli cilvēki Latvijā, nav arī vienas kultūras nesēja tik ļoti

heterogēnā sabiedrībā, kāda esam mēs. Atkal... šeit ir vai–vai. Bet ir gan-gan. Gan latviešu valoda, gan mazākumtautību valoda un katrai ir sava joma, kur darboties un kur attīstīties, gan skolā, gan arī privātā.

B. Cilevičs.

Vēl viens jautājums par politisko nāciju. Te jau vairākkārt tika spriests... un tādā kontekstā, ka faktiski valsts valodas apgūšana ir nepieciešams priekšnosacījums, lai piederētu politiskajai nācijai, ko gan neviens neapšaubā... Bet vai tas ir vienīgais un galvenais priekšnoteikums? Kā mums jāsaprot tās politiskās nācijas veidošanas veicināšana? Vai tikai ar valsts valodas lomas stiprināšanu, vai vēl ir kaut kas?

L. Ose.

Divi pētījumi. 2001. gada Baltijas sociālo zinātņu institūta pētījums, tikko bilingvālo izglītību sākām ieviest, parādīja ārkārtīgu pašizolāciju, pašsegregāciju mazākumtautības skolēnos, kuriem netika pienācīgi nokomunicēta jeb pamatota situācija, kurā viņi mācās pēkšņi latviski. Ļoti negatīvi ietekmēja šo piederības sajūtu tajā laikā. Protams, valsts mācījās no šīm kļūdām.

Otrs pētījums, kas ir 2015. gada pētījums, mazākumtautības vidusskolēnu pētījums – Aivita Putniņa un Māra Laizāne... šis pētījums parāda to, ka mazākumtautību jaunieši jūtas piederīgi mazajai sabiedrībai – ģimenei, vietējai kopienai, draugiem, mīl šo zemi, mazāk politiski viņi traktē... pilsoniskums varbūt nav attīstīts tik ļoti, kā vēlētos izglītības politikas veidotāji, bet piederība ir... emocionāla piederība. Bērni ir divvalodīgi. Valoda nav tikai vienīgais priekšnoteikums. Valoda ir tā telpa, kurā kultūra funkcionē, kā kolēģis iepriekš uzsvēra, valoda ir ārkārtīgi svarīga. Un attiecībā uz dzimto valodu... es atceros kādas sievietes, mātes vārdus Dānijā, es lasīju vienkārši rakstu, kur viņa saka, ka “dzimtā valoda ir kā sega, kurā es ietinu savu bērnu”. Tas ir ļoti, ļoti svarīgi. Dzimtā valoda ir ārkārtīgi svarīga. Un dzimtā valoda latviešiem ir ārkārtīgi svarīga.

Un atzīt to, ka... dzimto valodu kā tādu nozīmīgu cilvēku dzīvē, man liekas, ir tikai humāni.

B. Cilevičs.

Paldies.

Un pēdējais jautājums. Jūs arī pareizi atzīmējāt, ka mēs dzīvojam atvērtā pasaulē un faktiski... nav noslēpums, ka visvairāk apstrīdētās normas ir mērķētas uz krievu valodas ierobežošanu. Bet tajā pašā laikā krievu valoda ir mums ļoti tuvu, internetā un tā tālāk. Tātad, vai... kā jūs vērtēsiet šādu situāciju, ja samazināsies... būtiski samazināsies krievu valodas lietošanas iespējas Latvijas kultūrtelpā un Latvijas izglītības sistēmā un līdz ar to tā, kā jūs pareizi teicāt, ka dzimtās valodas nozīmē ļoti

būtiski visiem... attiecīgi palielināsies krievu valodas satura patēriņš, kas nāk no Krievijas. Un, tāpat, tā Latvijas krievvalodīgās telpas vietā nāks tā Krievijas krievvalodīgā telpa. Cik šī perspektīva ir reāla un kādas varētu būt tam sekas?

L. Ose.

Paldies.

Jā, ļoti inteligēnts jautājums. Es pirmajā brīdī iedomājos sevi kā skolēnu. Ja es kaut ko nesaprotu latviešu valodas stundā, es eju internetā un meklēju to pašu krieviski un tad es atrodu un mācos, tādā veidā pati šo bilingvismu simulēju kā skolēns.

No otras puses. Tā telpa jau mums visu laiku ir apkārt. Nu, internets ir neizslēdzams... tas tiek visu laiku izmantots un kvalitatīvs saturs krievu valodā Latvijā būtu ārkārtīgi un ārkārtīgi nepieciešams un par to jau integrācijas politikas veidotāji cīnās ilgstoši un es vēlētos labākus rezultātus. Kvalitatīvs gan mācību saturs, gan vispār mediju saturs krievu valodā.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nebūs.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnesei Ziemelei vēl ir jautājums.

I. Ziemele.

Jā, mēs te viens uz otru atsaucamies. Es arī atsaukšos uz Cileviča kungu. Paturpināšu vienu jautājumu.

Tiešām, runājot par mazākumtautībām, kas nav krievu mazākumtautība, bet visām pārējām... Vai jums ir tieši tāda pati sajūta attiecībā uz poļiem, lietuviešiem, igauņiem un tā tālāk, ka, tāpat, apstrīdētie grozījumi arī izraisīja šādu pašu nesapratni vai negācijas... šīs negatīvās emocijas?

L. Ose.

Paldies par jautājumu.

Man nav tādas informācijas, lai kompetenti atbildētu par šīm reakcijām. Vienīgais, savā doktora disertācijā esmu pētījusi poļu vecākus un poļu skolas. Un gribētu teikt, ka tā, kā poliskumu kopj poļu kopiena... pašatdeves dēļ ar vēstniecības atbalstu... lielā mērā, manuprāt, neviena etniskā kopiena Latvijā no mazākumtautībām tā nerīkojas. Ar ārkārtīgi lielu pašapziņu, un par šī poliskuma saglabāšanu gan ģimenē, gan skolā. Un tas notiek, neraugoties uz izmaiņām likumdošanā. Tas ir vienīgais komentārs.

I. Ziemele.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... Saeimas pārstāvei, lūdzu.

I. Tralmaka.

Paldies. Man būs daži jautājumi.

Oses kundze, es dzirdēju no jums gan par komunikācijas kļūdām, gan par likumdošanas procesu, bet es nevarēju īsti nodalīt, kas uz ko attiecas.

Par likumdošanas procesu. Sakiet... jūs sakāt, ka viņš ir sasteigts un netika uzklauskāts puses. Jūs esat iepazinies ar materiāliem. Tur bija ļoti daudz klāt dažādu mazākumtautību pārstāvju. Sakiet, kas būtu bijis jādara savādāk?

L. Ose.

Paldies par jautājumu. Es pati esmu bijusi šādas sēdēs klāt un apmēram zinu gan organizācijas procesu, gan arī to, kā veidojas debates.

Attiecībā uz pārstāvniecību. Patiešām, šajās sēdēs piedalījās poļu, baltkrievu, savā laikā kas bija baltkrievu pamatskola, lietuviešu un protams, krievu mazākumtautību skolu pārstāvji. Visiem bija iespējas izteikties, visiem bija iespējas paust viedokli. Protams, politikas procesā nekad visas puses netiks uzklauskātas vienādi, bet tas pārmetums jeb tā problēma, ko es saskatu, ir, ka, neraugoties uz iebildumiem un neraugoties uz... nu, katrā ziņā šī ir pilsoņu iniciatīva, 12 tūkstoši ir parakstījuši... lai kā nepatīktu šīs iniciatīvas par bilingvālās izglītības saglabāšanu saturs, ir runa par demokrātisku procesu aiz cieņas pret šiem 12 tūkstošiem cilvēku, izskatīt Saeimā... nu, tas būtu bijis tikai cieņas žests, manuprāt. To es vērtēju kā neveiktu...

I. Tralmaka.

Kolektīvā iesnieguma pārstāvji bija klāt arī Mandātu komisijā, kur parasti izskata šādus te iesniegumus, gan arī Izglītības un zinātnes, kultūras komisijā Saeimā, viņi tika uzklauskāti. Vai es pareizi saprotu, ka uzklauskāšana, jūsuprāt, nozīmētu piekrišanu?

L. Ose.

Nē, nekādā gadījumā.

I. Tralmaka.

Tad kas vēl būtu jādara bez iespējas izteikties un bez pārtraukšanas izteikties... patiešām izteikties un ne tikai vienīgajiem, bet kopā ar ļoti daudziem... tur var

paskatīties... jūs arī noteikti zināt, cik daudz tur cilvēku bija klāt, kas arī izteicās visu sēžu garumā... Kas ir tas iebildums pēc būtības? Es mēģinu saprast šobrīd...

L. Ose.

Ja es esmu otrā pusē, ja es esmu kā iesniedzējs, piemēram, šāda veida kolektīvā iesnieguma iesniedzējs, autors vai parakstītājs, man ir ļoti svarīga atgriezeniskā saite, kas tiktu sniegta man, kāpēc mans viedoklis nav ticis ņemts vērā, kāpēc viņš ir noraidīts, kādi ir apsvērumi? Šīs te atgriezeniskās saites trūkums ārkārtīgi kaitē demokrātiskajam procesam, kaitē tam, lai pilsoņi uzticētos valstij vairāk. Man var nebūt taisnība. Valsts var izsvērt un pieņemt izsvērtāku lēmumu nekā es savās emocijās, bet man tas ir jāsaprot. Un šīs te atgriezeniskās saites trūkums, tas patiešām traucē.

I. Tralmaka.

Un runājot par mazākumtautību pārstāvju viedokļu paušanu... jūs droši vien arī ar likumdošanas tabulām esat iepazinusies, tur bija ļoti daudz... pārsvarā, protams, gan priekšlikumi, kas ir radikāli pretēji un nevis runā par procentu daudzumu, bet par šī modeļa nepieņemšanu kā tādu. Sakiet, vai jūsuprāt, no iesniegtajiem priekšlikumiem, kas patiešām tabulās tika iekļauti un izdiskutēti, ir radies jautājums, ka citi modeļi nav tikuši apspriesti?

L. Ose.

Apspriesti vai uzklusāti?

I. Tralmaka.

Nu... Ja ir iekļauts likumdošanas procesā tabulā šis te priekšlikums, par viņu ir izteikušies gan iesniedzēji, gan pieaicinātās personas... par viņu ir diskutēts. Es mēģinu saprast, kas būtu tā atbilde, kas būtu vienīgā pieņemamā, vai ir vairākas pieņemamās, kur nozīmētu, ka ir uzklusātas šīs puses, jo man rodas priekšstats, ka tā būtu piekrišana, bet vai tā tiešām ir?

L. Ose.

Tas, ka puses ir uzklusātas... jā, protams, ir... viņas ir uzklusātas.

I. Tralmaka.

Tātad, likumdošanas procesā... tātad, iebildumi par to, ka tas ir sasteigts, ka kāds nav uzklusāts, tad tie ir vairāk tādi attiecībā nevis uz tiesiskumu, bet attiecībā uz politisko kultūru kā tādu...

L. Ose.

Arī un arī uz kvalitatīvu izpēti... nevis uz pierādījumiem balstītu politiku... Tādā nozīmē, ka tas, ko es teicu iepriekš... ka mēs runājam par mācību sasniegumu mērījumiem. Ja nav mācību vides mērījumu, un skolotāji kā kvalitatīvās izpētes instrumenti netiek lietoti, proti, jēga un izpratne, kāpēc ir šādi iebildumi... ja viņi netiek pētīti politikas veidošanas procesā, tas ir milzīgs risks veidot nepopulāras politikas, kas noved pie nevis saskaņas sabiedrībā, bet pie disonansēm sabiedrībā. Un tā pieredze, diemžēl, ir rūgta.

I. Tralmaka.

Paldies.

Jūs tāpat teicāt, ka nav bijis, kā jūs sakāt, šo te pierādījumu... Tajā pašā laikā savas uzrunas sākumā jūs teicāt, ka resursi ir, piemēram, *maciunmācies,lv*, bet viņi netiek pietiekami izmantoti. Sakiet... mans jautājums ir vairāk par pedagogu atbildību par savu resursu, no kā viņš pats patstāvīgi mācās, apgūvē, izpētē, meklēšanā, sakiet, vai viss tiešām ir valstij jāiedod, vai arī pedagogam tomēr būtu jāmeklē veidi, kādā pilnveidoties un mācīt?

L. Ose.

Lielisks jautājums. Paldies.

Jūs mani uzvedinājāt pieminēt feisbuka grupu "dalīsimies pieredzē", kuru izveidojusi Latviešu valodas aģentūras darbiniece Ērika Tičkāne, kā substitūtu tam, kas nenotiek par valsts resursiem, bet privātpersona to dara bez jebkāda finansējuma, ārkārtīgi populāra grupa, kurā piedalās skolotāji, kuri, tiešām, kā jūs teicāt, grib uzlabot mācību procesu. Tā kā risinājumi tiek meklēti un valstij, kā es arī minēju, nav jāatbild pilnīgi par visu. Protams, skolotājs ir aktīvs dalībnieks, bet ļoti bieži skolotājam ir jāpalīdz aiziet līdz tam resursam.

I. Tralmaka.

Tāpat jūs minējāt tādu frāzi, ka šis te likumdošanas process ir bijis nekonekvēnts, bet kā labu piemēru minējāt 2004. gadā pāreju uz bilingvālo izglītību. Es atceros, toreiz, kad pēdējā brīdī tika... likumdevējs atteicās no pārejas uz izglītību latviešu valodā, kas bija paredzēts 1. septembrī 2004. gadā un tur, manuprāt, bija ļoti nekonekvēnti, ļoti ātri pārgājām uz bilingvālo izglītību vidusskolā tā vietā, lai pārietu uz latviešu valodu. Sakiet, kāpēc šis process būtu vairāk nekonekvēnts, kur ir tomēr šī pieeja uz to, ka pēc trim gadiem būs tā latviešu valoda, nekā 2004. gadā?

L. Ose.

Jā, es, iespējams, neskaidri izteicos attiecībā uz šo 2004. gadu. 2003.-2004. gadā Izglītības un zinātnes ministrija ļoti plaši diskutēja ar izglītības sabiedrību un šis bija kompromiss... šis bija kompromisa risinājums, izdiskutēts risinājums. Konsekvence nenozīmē valsts iecerētu normu ieviest par katru cenu. Manuprāt, demokrātiskā sabiedrībā šādas atkāpes ir ārkārtīgi pozitīvi vērtējamas, jo viņas patiešām... ja sākotnēji ir iecerēts direktīvi to darīt, tad sociālā sistēma pieeja īstenojot, iekļaujot visas iesaistītās puses un saprotot, ka varbūt pagaidīsim, tas bija labi tajā gadījumā. Ja tas tajā laikā tiktu papildināts ar ļoti plašu resursu nodrošinājumu, un būvēta šī *te maciunmacies.valodu.lv*, piemēram, tajā laikā būtu sākti būvēt, būtu tam finanses. Būtu vairāk finanses skolotāju sagatavošanai, mēs droši vien šeit šodien nestrīdētos.

I. Tralmaka.

Un tad mans tā kā pēdējais jautājums. Jūs sakāt, ka tā sagatavošanās nenotiek un... es gan nezinu, cik ilgu laiku iepriekš vajadzētu sagatavoties, bet šobrīd es skatos... jūs arī droši vien esat pazīstama ar to, cik daudz dažādu mācību... tā, teikt, gan valodu kursi, gan metodoloģijas kursi, gan arī iegūto valodas zināšanu uzturēšanas kursi tiek veidoti, tāpatās tiek veidotas gan metodoloģijas gan pamatskolā, pirmsskolā... Sakiet, vai tas, ka divu gadu laikā tagad šis intensīvais mācību process notiek... jūsuprāt, ir vēl joprojām par strauju, ņemot vērā, ka normas stājas spēkā... ja no 2018. gada, tad attiecīgi pēc diviem, trim un četriem gadiem?

L. Ose.

Paldies par jautājumu.

Papildināšu. CLIL kursi sākās 2010. gadā uz projekta pamata un pieredze Latviešu valodas aģentūrai ir vēl lielāka to darīt. Runa ir nevis par kursu piedāvājumu kā tādu, runa ir par pieejamību, par to, kādā veidā skolu administrācija nodrošina šo kursu pieejamību, jo vara šajā gadījumā ir viņu rokās. Problēma kursu pieejamībā ir tāda, ka diemžēl cilvēki, kuri grib mācīties, iet mācīties, un tie, kuri negrib, nav motivēti mācīties, tā arī nemācās. Tas ir ļoti daudzās sabiedriskajās politikās, ieviešot inovācijas. Diemžēl ar šo problēmu mēs saskaramies un te nu gan valsts varētu kaut ko darīt, lai šo pieejamību daudz gudrāk organizētu.

Otra lieta, kas nav un kas noteikti ir attīstāma, ir kursu efektivitātes izvērtējums jeb kursu kvalitātes izvērtējums. Parasti tas notiek tūlīt pēc apmācībām. Ir doktora disertācija Signei Enkuzenai vadības zinātnē par kursu apmācību efektivitātes izvērtējumu, kurā ir ļoti pamatoti gan testēts, gan pilotēts, gan argumentēts, ka pusgadu pēc kursiem var izvērtēt šo kursu efektivitāti. Profesionālās pilnveides kursu efektivitāte ir jāvērtē nevis tūlīt, bet pēc tam, kādu ieguldījumu tā sniedz klasē. Un šis jautājums ir plānots politikas plānošanas dokumentos, bet tas būtu jāīsteno.

I. Tralmaka.

Vēl papildu jautājums, kas izriet no jūsu pēdējās atbildes. Jūs teicāt, ka skolu administratori... kā viņi nodrošina skolotāju... kā piesakās tajosursos... Vai valsti var vainot par to, ka skolas pašas neiet uz kursiem vai arī... es nezinu... Jūs runājat arī par to, ka tā būtu skolu administratora atbildība...uz šiem kursiem tad skolotājus sūtīt... vai arī nodrošināt viņus... Vai valstij tādēļ, ka otra puse vai pedagogi nevēlas... vai kaut kādu citu iemeslu dēļ neizmanto šīs iespējas, vai viņas nemeklē, vai valsti var vainot tādēļ nekvalitatīvā procesā?

L. Ose.

Es nevainoju valsti. Ir Ministru kabineta noteikumi, kuri paredz profesionālos ciklus, profesionālās pilnveides ciklus, arī stundu skaitu. Kursus, kādus mēs ieliekam šajā te... tur ir ārkārtīgi daudz vietas improvizācijām... Un ja šeit runā par pātagas mehānismu attiecībā uz valodu, kā jau teicu, daudzvalodīgs skolotājs ir Latvijas nākotne, jo šobrīd mums ir daudzvalodīgs skolēns, nenoliedzami, bet mums trūkst daudzvalodīgu skolotāju. Tāpēc arī, grozot profesionālās pilnveides nosacījumus, tam prioritāte būtu jāpiešķir. Un tas attiecas ne tikai uz valodas, uz jebkuru mācību priekšmetu...

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... tiesai vēl ir jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā... Jautājums radās klausoties jūsu atbildēs uz iepriekšējiem jautājumiem.

Jūs pieminējat šo kolektīvo iesniegumu, kas bija Saeimas sēdē noraidīts, ka tas nebija tas pats labākais risinājums, jūsuprāt. Sakiet, lūdzu, no tādas laika ass raugoties... Šie grozījumi Saeimā ir iesniegti 31. janvārī, šis kolektīvais iesniegums – 22. janvārī. Tātad deviņas dienas iepriekš un abi divi vienlaicīgi tiek izskatīti parlamentā. Sakiet, lūdzu, kā, jūsuprāt, tad vajadzēja rīkoties? Ir iesniegts likumprojekts, kas paredz šo reformu un iesniegts kolektīvais iesniegums, kas saka, ka saglabāt bilingvālo izglītību tādā apmērā, kā bija noteikts ar, kā viņi raksta, ar iepriekšējo Satversmes tiesas spriedumu. Kā, jūsuprāt, šie divi dokumenti... kā būtu jābūt...

L. Ose.

Paldies. Es tiešām datumiem nepievērsu uzmanību. Atzīstos.

G. Kusiņš.

Un tad, ja viņi iet abi divi paralēli, tad šeit nav iespējas apstiprināt viņus abus divus, jo, cik es saprotu, tie ir savstarpēji izslēdzoši. Bet viņi iet paralēli. Tad kā vajadzēja rīkoties? Pieņemt vienu, noraidīt otru, kas tā arī ir izdarīts...

L. Ose.

Sarežģīta situācija, jā. Es piekrītu... es datumiem nebiju pievērsusi uzmanību.

G. Kusiņš.

Paldies.

S. Osipova.

Liels paldies, Oses kundze, par jūsu viedokli.

Šobrīd mēs aicināsim praktiski visu iepriekšējo runātāju viedokļos piesaukto Latviešu valodas aģentūru... Kurš pārstāvēs Latviešu valodas aģentūru? Dace Dalbiņa un Inita Vītola.

Strādājam mēs līdz tiem 16.10 un acīmredzot, tāpat kā iepriekšējā reizē, mēs turpināsim nākamajā reizē.

Tā, lūdzu, vārds jums.

D. Dalbiņa.

Paldies. Tātad mēs pārstāvam Latviešu valodas aģentūru, mēs esam Izglītības un zinātnes ministrijas padotības iestāde un īstenojam, tātad, atbalstu valsts valodas un izglītības politikai.

Te es īsos vārdos tikai pieminēšu mūsu pagātņi, jo tas patiešām ir visur jau pieminēts.

Mēs esam tā iestāde, kas mantoja 1995. gadā jau izveidotās latviešu valodas apguves valsts programmas uzdevumus un ejot cauri visām peripētijām un apvienošanās, kopš 2009. gada mēs esam viena aģentūra, Valsts valodas aģentūra un Latviešu valodas apguves valsts aģentūra. Un tagad kā Latviešu valodas aģentūra mēs esam mantojuši šīs funkcijas un turpinām īstenot atbalstu.

Jāsaka tā, ka taisnība, izglītības centrā ir skolēns, bet tas spēka pielikšanas punkts, ar kura palīdzību var uzlabot izglītības kvalitāti, tomēr ir skolotājs. Un līdz ar to arī visa mūsu atbalsta sistēma, kas ir izveidojusies jau gadu garumā, jo sākotnēji tad, kad bija, lūk, piesaistīti Apvienotās Nācijās attīstības programmas līdzekļi, un pēc tam PHARE programma, visas donorvalstis, kuras patiesi deva līdzekļus lielus, un kopā ar

šo te šodienas projektu jāsaka, ka tie ir vairāk nekā 19 miljoni eiro pārrēķinot pēc mūsdienu kursa. Tātad šajā te laikā tika izveidota galvenokārt atbalsta sistēma, kur tika izveidota komanda – tālākizglītotāju komanda, tika izveidoti mācību un metodiskie līdzekļi, tagad bibliotēka, un arvien no jauna, kādi nāca izaicinājumi saistībā ar bilingvālās izglītības ieviešanu, vienmēr valsts uzticēja, deleģēja Latviešu valodas aģentūrai jaunus uzdevumus, un mēs tos centāmies arī godprātīgi izpildīt.

Un tie atbalsta virzieni mums ir... tātad, vienmēr bijuši... un gājuši cauri laikam, tie ir, lūk, šie pedagogu valodas, mazākumtautību pedagogu valsts valodas prasmes pilnveides kursi, sākotnēji tā vispār bija šīs valodas apguve. Un te man tomēr ir jāatgādina, ka normatīvie akti nosaka, ka augstākais līmenis valodā ir jāprot kopš 1999. gada un tas vēl bija ļoti atlikts process no 90. gadu sākuma. Un, tātad, mēs runājam par to, ka mēs palīdzam uzturēt to normu, kas ir pieprasīta kopš 1999. gada. Tātad tas ir viens, kas mums ir jāsaka.

Otrs. Ka nekad, ja arī beidzās lieli projekti, nekad nebija tā, ka valsts budžeta līdzekļi netika veltīti arī šim atbalstam. Vienmēr bija tā, ka mēs arī ar zināmu daudzumu, vismaz tie bija kādi 200 pedagogi gadā, kuriem mēs piedāvājām šādu valsts valodas pilnveidi.

2013. gadā mainījās prasības pret valodas prasmes līmeni bērnudārzu... pirmsskolas izglītības iestāžu darbiniekiem. Un kopš 2013. gada savukārt atkal tika veltīti spēki un ieguldīti tieši šo te pedagogu, pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogu, valsts valodas prasmes pilnveidē.

Un tagad nu ir... varētu teikt, tas tomēr tāds pēdējais nopietnais uzdevums, ka šajā projektā lielajā “kompetenču pieeja mācību saturā”, mēs kā sadarbības partneri īstenojam tās apakšdarbības, kā saka projektā, kuras ir saistītas ar valsts valodas prasmes pilnveidi augstākajā līmenī profesionālajām vajadzībām un arī, lūk, ar skolotāju profesionālās pilnveides metodikas jomā mācību līdzekļu izveidi, lūk, šo te pilnveidi. Tā kā tie ir šie divi pamatvirzieni projektā.

Un kopumā piedāvājums ir vairāk nekā 8 tūkstoši dalības reižu. Tas nozīmē, ka skolotājs, apmeklējot kursus valodas pilnveidei, viņš tomēr būtu arī intensīvo kursu dalībnieks nometnē, kurā apgūst valodu intensīvā kultūrvīdē un darbībā un pēc tam apmeklē metodikas kursus, kas, starp citu, ietver arī šo citu priekšmetu jomu skolotāju iespēju mācīt savu priekšmetu latviski vai bilingvāli un, tātad, viņš piedalās vairākās šajās aktivitātēs. Tāda ir viņa izvēle.

Piemēram, ja mēs pa skaitļiem runājam, tad valodas kursus mēs nodrošināsim valodas prasmes pilnveidi 3500 skolotājiem, 2602 skolotāji var piedalīties daudzveidīgos atbalsta pasākumos, tajā skaitā arī jau pieminētajās nometnēs un arī dažādos pieredzes apmaiņas pasākumos un sadarbības nometnēs, kurās latviešu skolas ar mazākumtautību skolām sadarbojas. Tālāk ir arī vairāk kā... apmēram 2 tūkstoši skolotāju būs metodikas cursos... tieši tajos pēc 5 programmām, ko mēs esam

sagatavojuši un kas ir paralēli arī tam lielajam projektam, kur arī ir ļoti daudz metodikas kursu.. un arī mācību līdzekļi, kas tiks izveidoti. Tie ir vairāk veidoti saziņā ar pārējiem projektu sadarbības partneriem.

Mēs esam domājuši par to izglītības procesa pirmo pogu, kas labi jāaizpogā un tā ir pirmsskola un tur ir tā, ka mācību materiāli ir vairāk domāti tieši pirmsskolai, animācijas filmas, didaktisko materiālo komplekti, bilžu ābece un tā, lai valoda kaut kur būtu patīkama. Un, protams, arī skolotājiem ir gan rokasgrāmatas, kur vairāk ir teorētiskās nostādnes, portfolio, ar praktiskiem piemēriem video, labās prakses piemēri un tā..

Un par ko man varbūt ir tā.... par ko mēs varbūt vēl domājam... Piemēram, tieši par šiem kursiem. Mēs, protams, ļoti domājam par šo kursu kvalitāti, kāda tā ir, jo kursi ir bijuši jau ilgu laiku un vienmēr tā kā var jautāt, nu ko jūs visu laiku... kā ūdens pazūd smiltīs, kas visu tiek liets... un protams, ka tad, kad mēs... un tas bija 2017. gada vidū, kad Izglītības un zinātnes ministrija aicināja mūs plānot šāda projekta sastāvdaļu un tad, protams... mums jau vienmēr ir bijuši labi kontakti ar tiem, ar kuriem mēs strādājam un mūsu tālākizglītotājiem, kuri paši ir izauguši no tiem, kuri 90. gadu beigās neprata varbūt vēl latviski. Un mēs, protams, pārrunājam par to, kādiem ir jābūt šiem kursiem. Un tika izveidotas divas programmas, 120 stundu programmas, pirmsskolai un skolām, kurās, protams, tika iekļautas tēmas, kas ir vajadzīgas un saistītas pārsvarā ar cilvēku profesionālo darbību, par pedagogijas jautājumiem. Un, protams, ka šiem kursiem tika nodrošināta arī kvalitātes kontrole.

Bet pirms tam tika nodrošināta arī diagnostika. Tātad diagnostikas darbs neatkarīgs tika iedots kursu dalībniekiem kursu sākumā un tad kursu beigās, lai viņi arī paši varētu salīdzināt savu progresu, kā saka, izsvērt... Un te nu tagad ir jāsaka tā, ka mēs esam atbalstītāji, bet nekādā gadījumā visur, kur mēs arī ejam... un tas ir konfidenciāli... mēs nekur nestāstām par skolu rezultātiem, vai pat kādiem individuāliem gadījumiem vai procentiem, jo tas būtu pilnīgi neētiski, ja ar vienu roku mēs sniegtu atbalstu, bet ar otru mēs tomēr tā kā drusciņ pātadziņu turētu. Un, lūk, tad ir jāsaka tā, ka iedodot šo diagnostikas darbus, tātad, tie ir augstākā līmeņa darbi, mēs konstatējam, ka ir skolas, kurās šos darbus izpilda 80 procenti. Tātad šīs ir skolas, kurās noteikti nebūs problēmas nekādā veidā, ne īstenojot bilingvālās izglītības pamatus izglītības posmā, ne latviski nodrošinot mācības vidusskolā, bet bija arī skolas, skolotāji, kuri, piemēram, šo darbu varēja 20 procentu apmērā izdarīt. Tātad ir saprotams, ka tas nav augstākais C līmenis, un, tātad, tas nozīmē, ka šiem cilvēkiem ir ļoti jācenšas, lai viņi varētu savu priekšmetu pasniegt latviski vai pat arī pasniegt bilingvāli.

Tas bija viens.

Bet patīkamākais bija tas, ka tad, kad tika izvērtēti kursu rezultāti, atkal procentuāli skatoties, progress bija 20-30 procentiem. Tā kā tomēr šie kursi nes

rezultātus. Pagājušajā nedēļā mēs uzaicinājām pārstāvjus no tām skolā, kuras bija piedalījušās.. kur bija notikuši šie te kursi. Tur bija arī ļoti konstruktīva kritika. Mēs esam ļoti pateicīgi, jo, tikai tad, kad saņem kaut kādu kritiku vai izvērtējumu, tad ir iespējas kaut ko mainīt uz labo pusi. Kopumā tika atzīts, ka kursi, valodas kursi, ir mazs pozitīvs solis, bet kurš nekādā veidā neatceļ paša skolotāja atbildību un arī skolas administrācijas atbildību veidot šo valodas vidi, profesionāli sazināties gan ar tām institūcijām, asociācijām, kas ir skolā un savu valodu kopt, profesionālo valodu... un, tāpat, tas ir tas darbs, kas īstenībā ir pozitīvi veikts, bet nekādā gadījumā mēs nevaram tā kā atrakstīties, lūk... nu mēs tos 3500 mēs iemācījām un tagad nu būs absolūti labi rezultāti. Tas ir darbs, kurā ir jāiesaistās ikvienam no mums un ikvienam no mums savā vietā ir jādara labākais un tikai tad var būt rezultāti.

Un, ziniet, man arī reizēm ir tā, ka lasu normatīvos dokumentus vai prasības... un liekas, ka tas tiešām ir tik ļoti sarežģīti un kā to visu var. Bet miers pārņem tad, kad ir iespēja viesoties skolās, labās skolās, pilotskolās tajās pašās, kur skolotāji ar milzu entuziasmu realizē jaunās idejas, kuras viņām patīk... šīs jaunās idejas un kuri nesaskata, ka grūtību pārvarēšana kādā profesijā ir kā kaut kāds smags grēks, kas nāk pār skolotāja profesiju. Jo man tagad ir ļoti bail par to, ka reizēm mēs runājot un aizstāvojot skolotājus, par zemu viņus novērtējam. Nu, kā jau jebkura profesija taču ir pakļauta laika maiņām un prasību maiņām... vai tur jurists, vai celtnieks, vai dakteris... piemēram un, die's, pasarg man iet pie pensionēta daktera, tad es droši vien dzīva vairs neiznākšu no kabineta... Tātad, nav jau runa par to, ka skolotājam nav grūtu uzdevumu. Ir runa par profesionalitāti. Un, ja tagad tiek runāts par to, ka jēdzieni latviešu valodā... es nemaz nevaru iedomāties, kā kaut kādi zinātnes jēdzieni vai ķīmijas jomas... latviešu valodā varētu būt grūtāk iemācāmi nekā kādā citā valodā... vai angļu valodā... vai franču valodā... Un tas ir tas pats darbs ar leksiku. Ja skolotājam viena no tādām profesionālās sagatavotības prasībām nav prasme strādāt ar leksiku, tad tomēr tas ir tāds mīnuss viņa profesionalitātē. Un katrā ziņā vienmēr pie katras problēmas apstāties un neveidot to kā sev kā darba uzdevumu, tās ir ceļš uz neveiksmi. Tas nevar garantēt veiksmīgus procesus.

Bet, protams... protams, ka... nu, teiksim, arī mācību līdzekļu veidošana, kur mums tiešām ir pat vesela bibliotēka izveidota un tā ir tāpēc, jo ir bijuši šie projekti... ieguldījumi mācību līdzekļu izveidē... Nu, piemēram, laikā no 2008. līdz 2011. gadam mums ir mācību līdzekļu metodiskie ieteikumi dažādos mācību priekšmetos., strādājot gan latviski vidusskolā, šeit ir video materiāli fizikā, vēsturē, ekonomikā., matemātikā, bioloģijā, ķīmijā, ģeogrāfijā, kur ir uzskatāmi parādīts, kā var ar dažādām metodēm strādāt un veicināt skolēnu ieinteresētību, strādāt latviešu valodā, mācīt mācību priekšmetus latviešu valodā tieši izmantojot, lūk, šādas aktīvas metodes. Un tad man jāsaprot tā, ka tas, ko skolotāji ir ieguvuši bilingvālo mācību metodikasursos, taču nekur nav pazudis. Nekur nav pazudis. Tas viss ir saglabājies. Un ko prasa šī te bilingvālā

pieeja? Tā prasa ārkārtīgi elastīgu pieeju situācijai, kāda ir klasē. It īpaši strādājot ar valodas prasmju attīstību. Tas taču arī saglabājas un noder arī tad, kad māca priekšmetu latviski. Es domāju, ka pedagogija nav tā nozare, kur būs kaut kas kazarmiski norādīts, kā tu ar bērnu... un starp citu, tas varbūt nebūs tikai bērns, varbūt tas būs kāds, kam dzimtā valoda ir krievu valodā... Mums taču tagad ir arī bēgļi, patvēruma meklētāji, trešo valstu piederīgo bērni... un viņu valoda... un mēs nezinām viņu dzimto valodu... Un mēs strādājam ar viņiem un kā viņiem iemācīt šos jēdzienus. Protams, tas ir papildu darbs, bet pievērsieties, lūdzu, Latviešu valodas aģentūras mājaslapai, kur ir, piemēram, jēdzienu vārdnīca... laikam jau no 2013. vai 2014. gada pamatskolām 5 valodās... visās dabaszinību nozarēs, matemātikā un vēsturē. Un tur ir ne tikai jēdzienu tulkojumi, bet tur ir arī šī te termina iedzīvojums fāzēs. Tātad, ir šis te materiāls, kuru var izmantot.

Protams, mēs zinām, ka ir viens ļoti labs materiāls... tad, kad bija bilingvālā izglītība, tika veidoti tādi metodiskie ieteikumi – stundu plāni, kur tiešām skolotājs tad paņem, ja viņš māca kādu vēstures tematu un tad tur ir norādīts, piemēram, uz valodas prasmēm, uz terminoloģijas jautājumiem, uz ko viņam būtu jāpievērš uzmanība.

Būs jaunais standarts vidusskolām, deleģējiet uzdevumu, mēs to izdarīsim arī no jauna. Bet tie visi iepriekšēji paraugi visi ir pieejami, jo viss, kas tika radīts projektos, protams, ir pieejams katrā Latvijas skolā.

Nu, lūk. Un tad vēl tikai pāris vārdus par mūsu šo te vietni. 2013. gadā tā tapa kā apakšvietne “māci un mācies latviešu valodu”, tā ir tagad izveidojusies par tādu resursu krājumu, apmēram 600 vienības dažāda apjoma tur ir. Un mēs arī reizēm mulstam, ka, aizbraucot pie skolotājiem un ka tiešām ikvienos mūsuursos, kas ir piedāvāti, ir viennozīmīgi arī iekļauta tēma, obligātā tēma, kā strādāt ar mūsu materiāliem un rādīta mūsu mājaslapa un tās iespējas. Vienmēr atradīsies kāds tīrradnis intelektuāli neskarts, kurš tomēr nekā nebūs dzirdējis. Tas var būt arī kāds ļoti ģeniāls skolotājs, kurš visu pats veido, arī tādi skolotāji, protams, ir. Un starp citu, daudzi skolotāji vēlas paši būt savu materiālu radītāji, jo viņi to var darīt...

Tā kā principā tas, ka mums arvien no jauna un no jauna, lai arī teiksim, būtu šīs te iespējas un pieejamība būtu nodrošināta, mums ir jāsaprot... ja mēs gribam panākt labu rezultātu, mums ir no jauna jābūt šajā te dialogā un tam es piekrītu, ka kampaņas palīdz labi, bet kampaņas palīdz tikai tad labi, ja pamatā ir ikdienas darbs. Ja ikdienas darba nav, ir tikai kampaņas, arī rezultāta nav.

Un te es tiešām saku, ka ļoti laba bija 2012. gada nogale, 2013. gads... mēs atdzīvinājām Tofiku, mēs ievēdām viņu atbilstoši mārketinga prasībām ievēdām viņu “Domina” tirdzniecības centrā... vecāki bija sajūsmā, jo kādreiz viņi bija Tofiku mīļējuši... bērni bija sajūsmā un pozitīva attieksme pret latviešu valodu, ko viņi apguva spēles veidā, bija nodrošināta. Bet tie ir tādi resursi... Mēs domājam, ka kāds to turpinās... Nu, katrā ziņā neturpināja.

Tagad mums ir pilotprojekts "Tiekamies skolā" ar Salaspils pirmsskolas iestādēm un Salaspils 1. un 2. vidusskolu. Tās ir apmēram 20 ģimenes, kas mācās pie mums, reizi mēnesī mēs pie viņiem braucam, jo mēs izmēģinājām arī tādu formu kā konsultāciju formu piedāvāt... nu, nenāk vecāki pie mums... mums ir jāiet tur, kur ir viņi... pie viņiem uz skolu. Un, lūk, maijā noslēgsies šis pilotprojekts. Tātad tie bija vecāki no ģimenēm, kurās nerunā latviski, tātad, lai viņi iepazītu skolu, lai noņemtu varbūt bailes un stresu, baumas vai vēl kaut ko tādu un tad viņi var izvēlēties, kurā skolā viņi sūtīs savus bērnus, viņi iepazīstas ar skolas sistēmu un kopā ar bērniem viņi tiek arī izglītoti, un kopā ar bērniem viņi mācās valodu. Es domāju, ka šādi sabiedrības saliedēšanas pasākumi ir... nu, protams, viņi ir resursu ietilpīgi... Bet tie vienmēr atmaksājas.

Varbūt ir jautājumi par pētījumiem... vai vienkārši... kādi jautājumi...

S. Osipova.

Tā, vai kolēģe vēlas ko piebilst...

I. Vītola.

Nē, nu es varu piebilst tikai to, ka Latviešu valodas aģentūra ir arī tā iestāde, kura regulāri veic valodas situācijas monitoringus. Līdz ar to varu teikt pilnīgi droši, ka laikam neviena cita joma kā valsts valodas šī te politikas joma nav monitorēta tik intensīvi, kā tas tiek darīts Latvijā, ar valodas situāciju Latvijā.

Te daudz runāja par to, ka bilingvālā izglītība ir ļoti laba, ir tā jāatstāj. Principā jau neviens to arī negrib izņemt no darba kārtības vai aprites pamatizglītībā.

Bet jautājums ir viens. Ja mēs paskatāmies uz bilingvālās izglītības rezultātiem, viennozīmīgi jāsaka, ka tie ir visnotaļ ir pozitīvi un to neviens nenoliegs. Bet jautājums arī ir cits. Katrai sistēmai, katrai izglītībai, metodikai vai posmam ir savi noteikti mērķi. Tie mērķi, kas bija izvirzīti izglītībai... bilingvālās izglītības sistēmai, tie ir sasniegti. Un faktiski, ja paskatāmies no valodas politikas viedokļa, tad sākot ar 2014. gadu, aptuveni 2016. gadu, valodas prasmes rādītāji ir labi, bet tie sākot jau no kāda 2014.-2016. gada stāv uz vietas. Jā, pieaugušo auditorijā palielinās varbūt B1 un C1 arī prasmes līmeņa pratēji, vecuma posmā, bet ja runājam par skolu, tad aptuveni šie 20 procenti, par kuriem runāja arī iepriekš dažādi eksperti, kur skolās atzīst, ir vājas vai nepietiekamas valodu prasmes pašvērtējumā, arī pašas mērķauditorijas, tās paliek aptuveni no 2014.-2016. gada līdz pat pēdējiem monitoringiem aptuveni vienādas.

Tātad ir sasniegts kāds noteikts valodas prasmes līmenis un ja mēs gribam pilnveidot vai attīstīt arī valodu prasmes apguvi, tad noteikti ir jāspēr nākamais solis, jo jebkurā jomā, jebkurā nozarē nemainot, nepilnveidojot procesus, var sākties regress un to noteikti negrib izglītības sistēma.

Otra lieta, par kuru arī runāja šodien vairāki eksperti un iepriekš, ir par šīm te valodas funkcijām. Un vairākkārt uzsvēra valodas kā komunikācijas līdzekļa lomu. Jā, valoda kā komunikācijas līdzeklis, tā ir tikai viena no valodas funkcijām. Ja mēs vērtējam valodas prasmes, tad parasti vērtējam tās četros valodas darbības veidos, kas kopā veido šo te prasmes līmeni.

Bet valodu darbības veidi ir produktīvie un ir reproduktīvie. Arī dzimtajā valodā reproduktīvās valodas prasmes vienmēr ir sliktākas, zemākas nekā... otrādāk... reproduktīvās vienmēr ir augstākas nekā produktīvās. Ko es ar to domāju? Tātad lasīšana un sapratne vienmēr būs augstākā līmenī, runāšana un rakstīšana – vienmēr ir zemākā prasmes līmenī. To parāda arī, ja mēs skatāmies pa valodu darbības veidiem, to atspoguļo arī, protams, monitoringa rezultāti.

Nu acīmredzot, ja raugāmies no valodas politikas un arī no izglītības politikas viedokļa, skaidrs, ka mēs gribam pilnveidot arī šīs valodas prasmes, kuras ir viens no iemesliem, lai valodu apguve un valodas lietojums pārietu nākamajā pakāpē – tas, ko mēs saprotam ar valodas lietojumu kā integrācijas līdzekļa lietojumu, ar valodas kā kultūras vai valstiskā lietojuma izpratni, ar valodas arī kā simbola lietojuma izpratni.

Mūsdienās valodas politikā vispār sāk dominēt pasaulē jēdziens “valoda tikai kā komunikācijas līdzeklis”, kas ne vienmēr ir pozitīvi vērtējams, jo valoda ir arī kultūrtelpas valstisko vērtību nesēja. Un neapšaubāmi, ieguvēja – Latvijas sabiedrība – kopumā būs tad, ja arī šie te valodas funkciju līmeņi būs apgūti pilnvērtīgāk.

Pozitīvas iezīmes ir arī... rāda aptauju dati jauniešu auditorijā, kur mēs redzam, ka pamazām palielinās šīs te komunikācijas, komunikatīvās funkcijas loma, pamazām tiek aizstāta ar šo te integratīvo kultūrfunkcijas lomu. To apliecina arī starptautiskie pētījumi, kas veikti salīdzinoši Lietuvā, Igaunijā, Latvijā, kur ir nedaudz citāda situācija. Tā kā tas nenozīmē, ka mums Latvijā ir ļoti veiksmīgs šis process uz integrāciju, bet jaunākā paaudze neapšaubāmi rāda ļoti pozitīvas tendences un mēs ceram, ka arī ieviešot jauno reformu izglītībā, tas skars ne tikai mazākumtautības, bet arī latviešu mācību valodas skolas un ir saistītas ar izmaiņām saturā un mācību pieejā, ka tās pozitīvi ietekmēs arī valodas situāciju kopumā.

S. Osipova.

Tā...

Paldies šodien Latviešu valodas aģentūras kolēģēm.

Tiesas sēdes pārtraukums tiek pasludināts, un tiesas sēde tiks turpināta rīt, 20. martā, pulksten 9 no rīta. Mēs sāksim ar jautājumiem.

(Pārtraukums.)